

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JŪRATĖ RUSECKĖ
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJA
SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ ATVEJAIS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Alfredas Kiškis

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ SAMPRATA	8
1.1 Nusikaltimo sąvoka	8
1.2 Smurtinio nusikaltimo apibrėžimas	9
1.3 LR baudžiamajame kodekse įtvirtinti smurtiniai nusikaltimai	10
2. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJA	12
2.1 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio sąvokos	12
2.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos samprata	16
2.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijų rūšys	18
2.3 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos tyrimai	22
3. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJA LIETUVOJE: STATISTIKOS ANALIZĖ	27
4. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJOS ANALIZĖ REMIANTIS SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ BYLOMIS	42
4.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais	42
4.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija išžaginimų atvejais	51
IŠVADOS	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
ANOTACIJA	65
ANOTATION	66
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68
PRIEDAI	69
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	Error! Bookmark not defined.

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas.

Žiniasklaida yra vienas iš svarbiausių informacijos apie aktualias problemas šaltinių, kuris vis plačiau nušviečia smurtinių nusikaltimų atvejus. Publikuojami straipsniai su antraštėmis „Smurtas prieš moteris – nesusikalbėjimas ar moterys pačios kaltos?“¹, „Auka pati kalta, kad neįveikė žagintojų“², „Grupinio išprievartavimo auka yra tokia pat kalta kaip ir prievartautojai“³. Viešojoje erdvėje galima išgirsti teiginių, kad auka „tokia pat kalta dėl užpuolimo kaip ir nusikaltimą įvykdė“⁴ asmenys, „jei ji būtų norėjusi išsaugoti savo gyvybę, ji būtų gražiau elgusis su užpuolikais“⁵. Nusikaltėliai parodomi kaip susiklosčiusių situacinių aplinkybių aukos.

Aukos „kaltinimu“ grįstas požiūris į smurtinių nusikaltimų, ypač išžagininimų, aukas, kuria neigiamą tiek socialinę, tiek teisinę aplinką tokiems asmenims. Nusikaltimų aukoms priskiriant dalį atsakomybės, tenkančios už padarytą nusikaltimą, prailginamas krizės laikotarpis ir sukeliama dar daugiau neigiamų išgyvenimų nukentėjusiam asmeniui. Būtent dėl tokio požiūrio, kad neva patys kalti: nereikėjo eiti, kur nereikia, bendrauti, su kuo nereikia, gerti, kiek nereikia, kalbėti, ką nereikia, daug smurtinių nusikaltimų aukų nesikreipia į teisėsaugos institucijas. Pažymėtinas stereotipinis⁶ požiūris, kad artimas draugas, partneris, ypač sutuoktinis, negali išžaginti moters. Tuo tarpu, kai moterį išžagina visai nepažįstamas vyras, jos, kaip aukos, socialinis statusas nėra suterštas, ji policijos vertinama kaip padori moteris, kuri nukentėjo.⁷

Smurtinių nusikaltimų atvejais nuo nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos pobūdžio dažnai priklauso pirminis tiek teisėsaugos institucijų, tiek aplinkinių viktiminio įvykio vertinimas. Tačiau vėliau, jau nagrinėjant nusikaltimą, „teisėsaugos institucijas domina tik gana trumpas priešviktiminis laikotarpis, į konfliktinę situaciją žiūrima labai formaliai“⁸. O ir teisingumą vykdančioms teismams, kurie vadovaujami baudžiamuoju įstatymu, nusikaltėliui

¹ Smurtas prieš moteris – nesusikalbėjimas ar moterys pačios kaltos? *Aš vyras* [interaktyvus]. Vilnius, 2012-09-20 [žiūrėta 2014-07-28]. <<http://www.asvyras.lt/seksas-santykiai/moterys-seksualumas/smurtas-pries-moteris-nesusikalbejimas-ar-moterys-pacios-kaltos/>>.

² Auka pati kalta, kad neįveikė žagintojų. *Alfa.lt* [interaktyvus]. Vilnius, 2011-04-02 [žiūrėta 2014-07-28]. <<http://www.alfa.lt/straipsnis/10945152/auka-pati-kalta-kad-neiveike-zagintoju#.U-Kskk3lrIU>>.

³ Dvasinis guru: grupinio išprievartavimo auka yra tokia pat kalta kaip ir prievartautojai. *Balsas.lt* [interaktyvus]. Vilnius, 2013-01-07 [žiūrėta 2014-07-28]. <<http://www.balsas.lt/naujiena/708839/dvasinis-guru-grupinio-isprievartavimo-auka-yra-tokia-pat-kalta-kaip-ir-prie->>.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ Stereotipas (gr. *stereos* – sudarantis luitą + *typos* – atspaudas, pėdsakas) – tai 1. paprasta, banali, nuvalkiota schema, šablonas. 2. Visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors daikto, asmens, institucijos ir pan. vaizdinys, dažnai paremtas netikromis žiniomis, bet palaikomas tradicijų ir nekeičiamas. – Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007, p. 1041.

⁷ Brownmiller S. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Batman Books, 1975, p. 392-393.

⁸ Uscila, R. *Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 3.

nubausti visai nebūtinai gilintis į interakcijos turinį, todėl šis klausimas neretai lieka nepalietas nagrinėjant ir sprendžiant baudžiamąsias bylas.

Tačiau smurtinių nusikaltimų atvejais nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos turinys dažnai turi įtakos viktiminio įvykio vystymuisi bei jo baigčiai. Todėl šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija, siekiant atskleisti nusikaltimo aukos vaidmenį viktimizacijos procese, bei išsiaiškinti interakcijos ypatumus smurtinių nusikaltimų atvejais.

Tiriama problema.

Lietuvoje nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija viktimologiniu aspektu pradėta intensyviau nagrinėti kiek daugiau nei prieš dešimtmetį. Todėl vis dar trūksta viktimologinių tiriamųjų darbų. Yra atlikti tik keli bendro pobūdžio viktimologiniai tyrimai, siekiant atskleisti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio sąveikos turinį apskritai. Apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją dažniausiai kalbama bendrąja visiems nusikaltimams prasme, ir kaip apie vieną viktimologijos institutų, todėl svarbu atlikti tyrimą ir atskleisti specifinius interakcijos turinio bruožus smurtinių nusikaltimų atvejais.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos termino viktimologijos doktrinoje diegimo pradininkais yra laikomi vokiečių kriminologai H. Hentigas bei H. Šulcas. Jie vieni iš pirmųjų auką ir nusikaltėlį tyrė kaip dinامينius tarpusavio sąveikos subjektus. H. Šulcas teigė, kad „atskirais atvejais nusikaltimas yra nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio santykių padarinys“⁹. H. Giopingeris taip pat laikėsi nuomonės, kad nusikaltėlis ir auka negali būti nagrinėjami atskirai. H. Elenbergeris tyrinėjo aukos ir nusikaltėlio inversijos reiškinį. „Jis teigė, kad daugeliu atvejų nusikaltėliai, padarę smurtinius nusikaltimus, vaikystėje yra patyrę smurtą ir prievartą.“¹⁰ M. E. Wolfgangas atlikęs nužudymų analizę, padarė išvadą, kad viena iš didžiausių savo pagreitintos mirties priežasčių gali būti pati nusikaltimo auka, kadangi ji pirmoji, daugeliu nužudymų atvejų, panaudoja fizinį smurtą prieš nusikaltėlį.¹¹ S. Šaferis vienas iš pirmųjų viktimologų nagrinėjo funkcinę aukos atsakomybę, t. y. aukos atsakomybę už jos pačios viktimizaciją. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos tyrimus smurtinių nusikaltimų atvejais taip pat atliko V. I. Polubinskij, T. D. Mitas, D. Pokorni, B. V. Sidorovas, E. Driveris ir kiti.

⁹ Babachinaitė, G., et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 288.

¹⁰ *Ibid.*, p. 287.

¹¹ *Ibid.*, p. 288.

Lietuvoje „įvairius nusikaltimų aukų teorinius bei praktinius aspektus nagrinėjo: Z. Šličytė, G. Babachinaitė, A. Dapšys, V. Justickis, P. Ancelis, S. Juzukonis ir kiti mokslininkai. Tačiau jų darbai nebuvo tiesiogiai skirti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos analizei.“¹²

R. Uscila pirmasis Lietuvoje kompleksiškai viktimologiniu aspektu išnagrinėjo nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją atskirų rūšių nusikaltimuose. R. Uscilos teigimu, „panašaus pobūdžio viktimologinis tyrimas nebuvo atliktas ir tarptautiniu lygiu“¹³. Savo daktaro disertacijoje „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologiniu aspektu“ jis suformulavo nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos sampratą, jos klasifikaciją. Pateikė nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos (atskirose nusikaltimų rūšyse) mokslinę analizę, suformulavo atitinkamas aukų tipologijas pagal jų įtaką šalių interakcijai bei viktimizacijos procesams. Atskleidė nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio konflikto nagrinėjimo aplinkybes bei kitus veiksnius, darančius įtaką šalių susitaikymui. Analizavo nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos įdiegimo perspektyvą bei atskleidė jos prevencijos poveikį.¹⁴

Kadangi nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos problema Lietuvoje pradėta domėtis gana neseniai, pasirinkta tyrimui problema išnagrinėta menkai. Dar nebuvo atliekami tyrimai nustatyti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijai būtent smurtinių nusikaltimų atvejais. O šiame magistro baigiamajame darbe pateikta nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos analizė nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų ir išžaginimų atvejais.

Baigiamojo darbo reikšmė.

Magistro baigiamajame darbe pateikiamos tyrimais pagrįstos nuostatos, praktinių atvejų analizė. Suformuluotos išvados bei pateikti duomenys gali būti naudingi tiek teisėsaugos institucijoms, tiek nevyriausybinėms organizacijoms, gerinant savo veiklos efektyvumą, tiesioginių funkcijų vykdymą, taip pat prevencijos srityje kuriant, diegiant ir taikant atitinkamas viktimologines prevencines priemones. Tyrimais gauti duomenys gali būti naudingi ir palyginamiesiems tyrimams atlikti.

Tyrimo tikslas.

Išnagrinėti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykius, juos siejančių ryšių pagrindus, konflikto susidarymo priežastis ir sąlygas smurtinių nusikaltimų atvejais. Remiantis atliktu tyrimu, pateikti išvadas, kokią įtaką nusikaltimo šalių interakcijos turinys gali daryti nusikalstamo ketinimo formavimuisi, viktiminio įvykio vystymuisi ir jo baigčiai.

Tyrimo uždaviniai.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

¹² Uscila, R., *supra* note 8, p. 4-5.

¹³ *Ibid.*, p. 9.

¹⁴ *Ibid.*

- ✓ Atskleisti smurtinių nusikaltimų bei nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos sampratas;
- ✓ Išskirti smurtiniams nusikaltimams būdingas interakcijų rūšis bei veiksnius;
- ✓ Išanalizuoti Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateiktus 2009 – 2013 metų statistinius duomenis apie smurtinius nusikaltimus padariusius ir nuo jų nukentėjusius asmenis;
- ✓ Atlikti smurtinių nusikaltimų baudžiamųjų bylų duomenų tyrimą ir pateikti išvadas.

Tyrimo metodika.

- ✓ Loginės dedukcijos metodas buvo naudotas sampratomis formuluoti, loginiams prieštaravimams atskleisti ir šalinti, siekiant aiškiau suvokti tiriamo objekto esmę.
- ✓ Sintezės metodas naudotas duomenims apie atskirus nusikaltimus apibendrinti ir juos tirti kaip visumą.
- ✓ Sisteminės analizės metodas buvo panaudotas nagrinėjant nusikaltėlio ir aukos interakcijos turinį kaip sąlygą, darančią įtaką viktimizacijai.
- ✓ Istorinė analizė panaudota tiriant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos tyrimų ištakas bei pirmųjų tyrimų išvadas.
- ✓ Lyginamasis metodas panaudotas lyginant Lietuvos ir užsienio valstybių mokslininkų atliktų tyrimų apibendrinimus.
- ✓ Statistiniai metodai naudoti: 1) renkant, apibendrinant ir analizuojant Lietuvos Respublikos 2009 – 2013 m. oficialius statistinius duomenis – siekiant iširti, ką oficiali statistika rodo apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją smurtinių nusikaltimų atvejais; 2) renkant, apibendrinant ir analizuojant baudžiamųjų bylų duomenis: sudarytos anketos pagalba analizuojami baudžiamųjų bylų duomenys, siekiant atskleisti nusikaltimo subjektų interakcijos turinį ir jo įtaką viktiminei situacijai.
- ✓ Atrankinis metodas buvo naudotas renkant baudžiamąsias bylas, kurių duomenys bus analizuojami.
- ✓ Dokumentų analizės metodas naudotas renkant pirminę informaciją apie tiriamą objektą analizuojant atrinktas baudžiamąsias bylas.

Darbo struktūra.

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, iš kurių pirmas skirtas smurtinio nusikaltimo sampratai atskleisti bei apibrėžti smurtinių nusikaltimų ribas, antras – nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio bei interakcijos sampratomis atskleisti, interakcijų rūšims pateikti bei nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos tyrimams apžvelgti, trečias ir ketvirtas – nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos analizei smurtinių nusikaltimų atvejais Lietuvoje. Atlikto tyrimo pagrindu suformuluotos išvados. Darbo pabaigoje pateiktas literatūros sąrašas.

Ginamieji teiginiai.

Didžiausia rizika patirti viktimizaciją yra gerai pažįstamoje nusikaltimo aukai vietoje ir aplinkoje.

Nusikaltimo aukos veiksmai, elgesys ir vaidmuo nusikaltimo genezėje nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais skiriasi nuo išžaginimų atvejų. Nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais interakcijos turinys yra panašus ir jis veikia kaip pirminis, lemiantis, skatinantis, provokacinis viktimogeninis veiksnys, o išžaginimų atvejais – kaip antrinis veiksnys.

1. SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ SAMPRATA

1.1 Nusikaltimo sąvoka

Siekiant atskleisti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją smurtinių nusikaltimų atvejais, pirmiausia būtina išsiaiškinti smurtinio nusikaltimo sampratą ir pradėti nuo to, kas yra nusikaltimas bendrąja prasme.

Kiekviena valstybė priimdama baudžiamuosius įstatymus ir grasindama baudžiamąja atsakomybe, siekia geriau apginti visuotinai pripažintas svarbiausias socialines vertybes. Tokiu būdu visuomenė informuojama, koks elgesys yra leistinas, o koks – baustinas. Žmogaus laisvė apibrėžiama nuostata: viskas, kas nedraudžiama įstatymu, – leistina.

Kiekvienas asmuo laisvas pasirinkti savo elgesį. Kai individo elgesys nukrypsta nuo normalaus tiek, kad jis kelia pavojų visuomenei, jo atžvilgiu panaudojamos teisinės priemonės ir asmeniui taikoma baudžiamoji atsakomybė. Būtent veikos pavojingumas yra tas kriterijus, kuris atskiria nusikaltimas veikas nuo kitų veikų. Įstatymų leidėjas tik privalo išskirti iš veikų tokias, kurios yra ypač pavojingos, ir tai įtvirtinti baudžiamajame įstatyme. „Veikos pavojingumas dažnai vadinamas materialiu nusikalstamos veikos požymiu, nes jis parodo veikos esmę, paaiškina, kodėl žmogaus poelgis visuomenėje netoleruojamas ir pripažįstamas nusikalstamas.“¹⁵

Visuomeninių santykių raida lemia tai, kad vienos veikos, kurios buvo laikomos pavojingomis, praranda savo pavojingumą, o kitos veikos, kurios nebuvo pavojingos, pasidaro tokios. Įstatymų leidėjo prerogatyva priimti įstatymus ir juose įtvirtinti tam tikrus žmonių elgesio modelius, kurie priskirtini prie nusikalstamų veikų.¹⁶

Nusikalstamos veikos terminas apima ir nusikaltimus, ir baudžiamuosius nusižengimus. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „nusikaltimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė“¹⁷. Kodekso 12 straipsnyje baudžiamasis nusižengimas apibrėžiamas, kaip „pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą“¹⁸. Laisvės atėmimo bausmė parodo įstatymų leidėjo įtvirtintų teisinių gėrių (pvz., žmogaus gyvybės, sveikatos, seksualinio apsisprendimo laisvės ir kt.) apsaugos reikšmingumą.

Taigi, nusikaltimas yra pavojinga ir baudžiamajame įstatyme uždrausta veika, už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė.

¹⁵ Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 117.

¹⁶ Prapiestis, J. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 93.

¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.

¹⁸ *Ibid.*

1.2 Smurtinio nusikaltimo apibrėžimas

Pasak V. Justickio, „prievarta yra daugelio nusikaltimų sudėtinė dalis“¹⁹. „Prievartos vartojimas teisėtą norą paverčia nusikalstamu sumanymu, o teisėtus veiksmus – nusikaltimu [...]. Būtent prievarta normalų lytinį aktą paverčia išžaginimu, o normalų norą įsigyti daiktą – plėšikavimu.“²⁰ Smurtiniai nusikaltimai apima tam tikrą dalį skirtingo pobūdžio prievartos ir smurto visuomenėje apraiškų.

Teisės literatūroje smurtas apibrėžiamas įvairiai. Vieni autoriai akcentuoja prieštaravimą aukos valiai, kiti – kaltininko tikslą smurtauti, tretieji – objektyviuosius smurto požymius. A. Jatkevičius savo disertacijoje „Smurtinis nepilnamečių nusikalstamumas“ išsamiai nagrinėjo smurtinius nusikaltimus ir, apjungęs baudžiamosios teisės ir kriminologijos moksluose pateikiamas smurto sampratas, išskyrė tokius esminius smurto požymius kaip neteisėtumas, tyčinis pobūdis, nukreiptumas į kitą žmogų, fizinis arba psichinis poveikis jam²¹.

Kriminalinis smurtas visuomet yra neteisėtas jėgos panaudojimas. Nebus nusikaltimo, jeigu jėga panaudota teisėtai, pvz. būtinosios ginties (LR BK 28 str.), būtinojo reikalingumo (LR BK 31 str.), asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymo (LR BK 29 str.) atveju. Tai - baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės.

Smurtiniai nusikaltimai gali būti padaromi tik tyčia. Smurtas negali būti neatsargus. Pagal savo prievartinę prigimtį, smurtas yra tik tyčinis veiksmas. Smurtą sąlygoja prievartiniai veiksmai, nukreipti prieš asmenį, siekiant tam tikro tikslo, pavyzdžiui sukelti asmeniui skausmą, kančias, pasityčioti iš jo, atimti jam laisvę, galimybę judėti ir pan. Kaltininko suvokimas, kad jis veikia prieš kito asmens valią, sudaro kaltės turinį. Pasak V. Piesliako „kaltė yra pagrindinis subjektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis“²². „Kaltė baudžiamosios teisės teorijoje – tai asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su objektyviais nusikalstamos veikos sudėties požymiais.“²³ „Bet kuris valingas žmogaus veiksmas neįmanomas be asmens intelektualaus įvertinimo bei būdų, kuriais gali būti pasiektas norimas rezultatas.“²⁴ LR BK 15 straipsnyje įtvirtintos tiesioginės ir netiesioginės tyčios sampratos. Abi tyčios rūšis vienija tas pats intelektualusis momentas – asmens suvokimas daromos nusikalstamos veikos, o skiria jas valinis momentas – psichinio santykio su baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimu

¹⁹ Justickis, V. *Kriminologija*. I dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001, p. 411.

²⁰ *Ibid.*, p. 412.

²¹ Jatkevičius, A. *Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 13.

²² Piesliakas, V., *supra* note 15, p. 336.

²³ *Ibid.*

²⁴ Pavilonis, V., Švedas, G., Abramavičius, A. ir kt. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 204.

ypatumai²⁵. LR BK 15 straipsnyje nurodyta, kad esant netiesioginei tyčiai asmuo suvokia daromos nusikalstamos veikos pavojingą pobūdį, numato pavojingų padarinių kilimą ir nors nenori tų padarinių, tačiau sąmoningai leidžia jiems kilti²⁶. Kvalifikuojant smurtinius nusikaltimus, tyčios rūšis reikšmės neturi, kadangi „netiesioginės tyčios kaltė numato absoliutų abejingumą galimų padarinių atžvilgiu“²⁷.

Pasak A. Jatkevičiaus, „neatsargaus nužudymo ir kūno sužalojimo smurtiniais nelaiko ir baudžiamosios teisės teoretikai“²⁸, kadangi jų atveju nėra smurtinės motyvacijos.

Smurtas nusikaltimo atveju turi būti nukreiptas prieš kitą žmogų. Smurtinėmis nelaikomos veikos, kuriomis kėsinama pavyzdžiui į svetimą turtą ar gyvūnus. Agresija nukreipta į save patį baudžiamosios teisės doktrinoje ir kriminologijos moksle smurtu taip pat nėra laikoma.

Didžioji visuomenės dalis smurtą sieja su grubia fizine jėga, kuri pasireiškia stumdymu, mušimu, sužeidimu, nužudymu. Tačiau baudžiamosios teisės ir kriminologijos teoretikai smurto sampratą papildė psichiniu poveikiu nusikaltimo aukai²⁹. „Psichologinis, emocinis smurtas dažnai susijęs su fizine prievarta, pasireiškiantis įžeidžiančiais žodžiais, pastabomis, grasinimais, draudimais, gąsdinimais, kuriais siekiama asmenį įskaudinti, įbauginti, priversti suvokti priklausomybę nuo skriaudėjo“³⁰. Smurtas nusikaltimo atveju gali būti tiek fizinis, tiek psichinis.

Taigi, apibendrinant visus esminius smurto kaip nusikaltimo požymius, galima **smurtinį nusikaltimą apibrėžti kaip neteisėtą tyčinę veiką, nukreiptą prieš kitą žmogų ir pasižyminčią fiziniu arba psichiniu poveikiu jam.**

1.3 LR baudžiamajame kodekse įtvirtinti smurtiniai nusikaltimai

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje yra gana daug straipsnių, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už visuomenei pavojingas veikas, kurių sudedamoji dalis yra smurtas, pvz., genocidas (LR BK 99 str.), nužudymai (LR BK 129-131 str.), tyčiniai sveikatos sutrikdymai (LR BK 135, 136 ir 138 str.), išnaudojimas priverstiniam darbui (LR BK LR BK 147¹ str.), žmogaus veiksmų laisvės varžymas (LR BK 148 str.), išžaginimas (LR BK 149 str.), seksualinis prievartavimas (LR BK 150 str.), plėšimas (LR BK 180 str.), turto prievartavimas (LR BK 181 str.), riaušės (LR BK 283 str.), pasipriešinimas

²⁵ Piesliakas, V., *supra* note 15, p. 341-342.

²⁶ *Supra* note 17.

²⁷ Piesliakas, V., *op. cit.*, p. 358.

²⁸ Jatkevičius, A., *supra* note 21, p. 14.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Žukauskienė, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 345.

valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui (LR BK 286 str.), savavaldžiavimas (LR BK 294 str.) ir t. t.

Tačiau ne visų šių nusikaltimų tikslas yra smurtas asmeniui, pvz., plėšimo ir turto prievartavimo atvejais pagrindinė motyvacija yra turtinė, o smurtas yra tik nusikalstamo tikslo pasiekimo būdas, priemonė nusikalstamam tikslui pasiekti.

Kriminologijos ir baudžiamosios teisės literatūroje diskutuojama dėl objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikaltimo sudėties požymių įtakos smurtinio nusikaltimo sampratai. Vieni autoriai akcentuoja nusikalstamos veikos padarymo būdą bei pasekmes, t. y. objektyvius nusikaltimo sudėties požymius, ir teigia, kad smurtiniams nusikaltimams būdingas elementas yra smurtas prieš asmenį kaip nusikalstamo tikslo pasiekimo būdas, kuris apima fizinės (ir psichinės) žalos padarymą nukentėjusiajam. Tačiau yra ir autorių, kurie akcentuoja subjektyvius nusikaltimo sudėties požymius ir teigia, kad smurtas šių nusikaltimų atveju turi būti motyvacijos elementas, o ne tik tikslo pasiekimo būdas.³¹

Autorės nuomone, reikėtų pritarti G. Babachinaitės teiginiui, kad “yra du pagrindiniai privalomi smurtinių nusikaltimų kriminologinio apibrėžimo elementai: 1) smurtas kaip veikimo būdas ir 2) specifiniai šio smurto padariniai yra tikslas, kurio siekiama”³², kadangi „šie elementai universaliai apima vyraujančias nuomones ir kartu konkrečiai apibrėžia smurtinio nusikalstamumo ribas“³³.

Nusikaltimai, atitinkantys abu minėtus požymius, kriminologijos ir baudžiamosios teisės literatūroje laikomi tradiciniais smurtiniais nusikaltimais, o atitinkantys tik pirmąjį, bet neatitinkantys antrojo – netradiciniais, kadangi jie nepasižymi tradicine smurtine motyvacija, jų atveju smurtauti nėra vienintelis kaltininko tikslas, tyčia nėra nukreipta į smurtą.

Laikydami abi abiejų, kaip jau minėta, smurtinio nusikaltimo sampratos kriterijų, toliau šiame darbe nagrinėsime tris pagrindinius smurtiniams priskiriamus nusikaltimus: nužudymus (LR BK 129-131 str.), sunkius sveikatos sutrikdymus (LR BK 135-136 str.) ir išžaginimus (LR BK 149 str.). Daugumos nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų bei išžaginimų tikslas yra sukelti skausmą, sužaloti auką ir yra sukelti priešiškos agresijos ir pykčio. Šių nusikaltimų atvejais smurtas asmeniui yra ne tik nusikaltimo padarymo būdas, bet ir tikslas.

³¹ Jatkevičius, A. *supra* note 21, p. 15-16.

³² Babachinaitė, G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje. *Jurisprudencija*. Vilnius: 2008, 1 (103), p. 17.

³³ *Ibid.*

2. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJA

2.1 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio sąvokos

Šiame magistro baigiamajame darbe siekiant atskleisti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos turinį smurtinių nusikaltimų atvejais, nagrinėjami nusikaltimo aukos veiksmai, jos pačios vaidmuo viktimizacijos procese, bei sąveika, tarpusavio santykiai, ryšiai, jų formos ir būdai su kita interakcijos šalimi – nusikaltėliu. Todėl svarbu apibrėžti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio sąvokas.

Pirminė žodžio auka prasmė buvo auka dievybei. Šis terminas buvo vartojamas specifiniame kontekste, kalbant apie senovės kultūrose vykusius asmenų ar gyvūnų aukojimus dievams. Tai buvo žmogaus santykio su dievybe išraiška, kai žmogus atsisako ko nors ir paaukvoja dievybei. Aukojimo koncepcija neapėmė skausmo, kurį patiria aukojamasis, nereiškę kančios, kuri yra dabartinės žodžio auka sampratos dalis. Toks termino prasmės pasikeitimas siejamas su krikščionybe. XVI a. žodis auka buvo pavartotas kalbant apie žmogaus kančią kaip nuoroda į Jėzaus Kristaus nukryžiavimą. Vėliau ši sąvoka buvo priimta kenčiantiems žmonėms apibūdinti.³⁴ Ir tik XIX a. aukos terminas įgijo keletą žymiai platesnių reikšmių, kurios taip pat apibrėžė patirtos žalos bei skriaudos kategorijas³⁵.

Terminas auka yra sunkiai apibrėžiamas, kompleksiškas, kintantis, atsinaujinantis priklausomai nuo visuomenės ir socialinių įpročių, klasių, lyčių sąsajų bei santykių. Tai nėra nekintanti konstanta, o greičiau vis iš naujo apibrėžiamas ir nuolat kvestionuojamas, pergalojamas ir tikrinamas socialinis konstruktas.³⁶

Viktimologijoje auka yra asmuo, kuris patiria socialinę žalą, nuostolių dėl neigiamo poveikio jo sveikatai, turtui bei aplinkai. Aukos terminas apima visas įmanomas asmenų, patyrusių neigiamų socialinių padarinių, kategorijas.³⁷ Aukomis galima vadinti asmenis, patyrusius diskriminaciją, nukentėjusius nuo įvairių stichinių nelaimių, nelaimingų atsitikimų, karo, apskritai *force majeure* plačiąja prasme, sukėlusių fizinę, socialinę ar ekonominę žalą³⁸.

³⁴ Dikj, J. V. Free The Victim: a Critique Of The Western Conception Of Victimhood. *International Review of Victimology*. 2009, 16: 3.

³⁵ Bumley, J. N., et al. National Victim Assistance Academy [interaktyvus]. Washington, 1998 [žiūrėta 2014-10-10]. <http://www.ncjrs.gov/ovc_archives/nvaa/welcome.html> .

³⁶ Walklate, S. *Imagining the Victim of Crime*. Berkshire, England: Open University Press McGraw-Hill Education, 2007, p. 25-29.

³⁷ Uscila, R. *Viktimologijos pagrindai: nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Mokslo aidai, 2005, p. 37.

³⁸ Watts, R., Bessant, J., Hil, R. *International Criminology. A Critical Introduction*. London: Routledge-Cavendish, 2008, p. 169- 180.

Kanadiečių mokslininkė M. Baril nusikaltimo auką apibūdina kaip asmenį, kuris nukentėjo nuo kito sąmoningai veikusio asmens, padariusio nusikalstamą pasikėsinimą pirmojo atžvilgiu³⁹.

Nusikaltimo auka – tai asmuo, kurio viktimizacijos procesas⁴⁰ tiesiogiai susijęs su nusikaltimo padarymu.⁴¹ Tačiau ši sąvoka nėra baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso specialistų suformuotos sampratos nukentėjusysis sinonimas. Nusikaltimo auka viktimologijoje – tai konkretus žmogus, kuriam dėl nusikaltimo padaryta moralinė, psichinė, fizinė ar materialinė žala, nepriklausomai nuo to, ar jis įstatymo nustatyta tvarka pripažintas nukentėjusiuoju ir ar save tokiu laiko⁴². Ši samprata apima ir nukentėjusiuosius, kaip jie traktuojami baudžiamojo proceso.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnyje nusikaltimo auka vadinama nukentėjusiuoju ir pateikiama nukentėjusiojo sąvoka. Nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padaryta fizinės, turtinės ar moralinės žalos⁴³.

Visi nukentėjusieji yra nusikaltimo aukos, bet ne visos nusikaltimo aukos yra nukentėjusieji. Tam kad nusikaltimo aukai būtų suteiktas nukentėjusiojo statusas reikia dar ir juridinio pagrindo. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi⁴⁴.

Tarptautiniuose dokumentuose, kuriuos yra priėmusi arba ratifikavusi Lietuvos Respublika, vartojamas nusikaltimo aukos terminas.

1985 m. lapkričio 29 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtoje deklaracijoje „Dėl pagrindinių teisingumo principų nusikaltimų ir piktnaudžiavimo valdžia aukoms“ nusikaltimo auka apibrėžiama kaip asmuo, kuriam individualiai ar kartu su kitais asmenimis, pažeidžiant įstatymus, veiksmu ar neveikimu buvo padaryta fizinė, psichinė, ekonominė žala arba esminiai žmogaus teisių pažeidimai.⁴⁵

2001 m. gegužės 12 d. Europos Sąjungos Tarybos sprendime „Dėl nusikaltimo aukų padėties baudžiamajame procese“ nusikaltimo auka apibrėžiama, kaip asmuo, patyręs fizinę ar

³⁹ Baril, M. La criminology et la Justice a l heure de la victim. *Reveu Internationale de criminology et de Police technique*. 1981, 4: 342.

⁴⁰ Viktimizacija – tai procesas, dėl kurio sukeltų padarinių atsiranda auka. - Uscila, R., *supra* note 37, p. 25.

⁴¹ *Ibid.*, p. 38.

⁴² Galinaitytė, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija, 2009, p. 151.

⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ United Nations Declaration (29 November 1985) of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power A/RES/40/34 [interaktyvus]. Resolutions adopted on the reports of the Third Committee, General Assembly – Fortieth Session [žiūrėta 2014-10-10]. <<http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/40/34>>.

psichinę žalą, moralinį sukrėtimą ar ekonomines netektis, kurios buvo tiesiogiai sukeltos veiksmų ar neveikimo, kurie pažeidžia nacionalinius įstatymus⁴⁶.

Auka, nusikaltimo auka ir nukentėjęsysis – tai sąvokos, kurios vartojamos viktiminių įvykių išgyvenusiam asmeniui apibrėžti. Tačiau šie terminai nėra sinonimai, jie skiriasi ne tik savo reikšme ir turiniu, bet ir paskirtimi.

Sąvoka nusikaltėlis yra plačiai vartojama lietuvių kalboje, ypač buitinėje. Lietuvių kalbos žodyne žodis nusikaltėlis reiškia asmenį, kuris padarė nusikaltimą⁴⁷. Teisinėje kalboje dažniau vartojamas nusikalstamą veiką (nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą) padariusio asmens terminas. Greta šio termino vartojami nusikaltimo subjekto, įtariamojo, kaltinamojo ir panašūs terminai. Šios sąvokos yra susiję tarpusavyje, nes kiekviena jų apibūdina vieną ir tą patį objektą, tačiau minėti terminai nėra tapatūs, skirtingas jų turinys ir reikšmė.

Kriminologijoje nusikaltėlis – tai visuomenei pavojingą, įstatymo draudžiamą veiką padaręs kaltas asmuo⁴⁸, nepriklausomai nuo to, ar ši veika buvo užregistruota, ar ištirta, ar įsigaliojo apkaltinamasis teismo nuosprendis šio asmens atžvilgiu. Todėl šios sąvokos negalime tapatinti su baudžiamojame teisėje vartojamu nusikaltimo subjekto terminu. Baudžiamojame teisėje pavojingą veiką pavadinti nusikaltimu, o asmenį, padariusį šią veiką, vadinti nusikaltėliu galima tik tuomet, kai nustatyta ir įrodyta nusikalstamos veikos sudėtis⁴⁹. Nusikaltimo subjektas yra terminas, kuris apima nusikaltimo sudėtyje keliamus reikalavimus asmeniui, padariusiam nusikaltimą. Jis turi savo turinį ir vartojamas įrodinėjant veikas. Tai terminas, kuris sujungia objektyvius nusikaltimo sudėties požymius, liečiančius asmenį, padariusį nusikaltimą, ir turinčius įtakos nusikaltimo sudėčiai, taigi nulemiančius veikos baudžiamumą.⁵⁰

Sąvoka nusikaltimo subjektas pagal minimalų požymių kiekį leidžia atskirti asmenis, kuriems gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė ir kurių elgesį baudžiamosios justicijos sistema gali įvertinti kaip nusikalstamą. Ši sąvoka apibrėžia tik aiškias baudžiamosios atsakomybės ribas. Pagal LR BK 13 ir 22 str. asmuo, trauktinas baudžiamojon atsakomybėn, arba baudžiamosios atsakomybės subjektas gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo⁵¹. Nusikaltėlio sąvoka kriminologijoje šiuo požiūriu yra siauresnė, kadangi ji apima tik fizinį asmenį. Už juridinių subjektų visada egzistuoja fiziniai asmenys, kurie atlieka realius veiksmus,

⁴⁶ Council Framework Decision of 15 March 2001 on the Standing of Victims in Criminal Proceedings (2001/220/JHA). *Official Journal of the European Communities* [interaktyvus]. 22/03/2001 L 82/1. [žiūrėta 2014-10-10]. <<http://eurocrim.jura.uni-tuebingen.de/cms/en/doc/346.pdf>>.

⁴⁷ Redaktoriai: Naktinienė, G., et. al. *Lietuvių kalbos žodynas (t. I-XX, 1941-2002): elektroninis variantas*. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. [žiūrėta 2014-11-11]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

⁴⁸ Khakhrjakov, G. F. *Kriminologija: Uchebnik* [Criminology: textbook]. Moskva, 2002, s. 41.

⁴⁹ Piesliakas, V., *supra* note 15, p. 176.

⁵⁰ *Ibid.*, . 308p.

⁵¹ *Supra* note 15.

priima sprendimus, nors ir juridinio asmens vardu, veikdami jo interesais. Veikiančiaisiais asmenimis, reiškia ir nusikaltimą darančiaisiais asmenimis, visada yra fiziniai asmenys.

Baudžiamojoje teisėje nusikaltimo subjektui apibūdinti pakanka dviejų savybių – amžiaus ir pakaltinamumo (plius vadinamieji specialiojo subjekto požymiai)⁵². Už baudžiamosios teisės ribų lieka nusikaltėlio dorovinis, socialinis ir psichologinis savitumas, kadangi baudžiamoji teisė netiria prieš nusikaltimą vykusių reiškinų, įvykių ir žmogaus poelgių, jos nedomina nusikalstamos veikos veiksniai. O kriminologija domisi tuo, kas nėra laikoma baudžiamosios teisės objektu, pavyzdžiui, individualaus nusikalstamo elgesio sandara ir nusikalstamo elgesio geneze.⁵³ Todėl vienas iš svarbiausių kriminologijos mokslo objektų elementų yra nusikaltėlio asmenybė. Kriminologija plačiau ir detaliau apibūdina nusikalstamą veiką padariusį asmenį, apima daugelį įstatymo nenumatytų asmens požymių.

Sąvokos nusikaltėlis nerasime ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, čia vartojami įtariamojo ir kaltinamojo terminai. Pastaraisiais atvejais kalbama apie atitinkamos baudžiamojo proceso stadijos dalyvį: įtariamasis yra ikiteisminio tyrimo, o kaltinamasis – nagrinėjimo teisme dalyvis⁵⁴. Tačiau šie terminai ir nusikaltėlio terminas nėra tapatūs: ne visada konstatuojama, kad įtariamasis (kaltinamasis) iš tiesų yra nusikaltėlis, o nusikaltėlis ne visada tampa įtariamuju (kaltinamuju). Tam kad asmuo, padaręs nusikaltimą, būtų laikomas įtariamuju ar kaltinamuju reikia dar ir juridinio pagrindo, kurį sudaro atitinkamo teisėsaugos institucijos pareigūno arba teismo priimtas sprendimas, kuris įtvirtinamas atitinkamuose procesiniuose dokumentuose⁵⁵. Todėl tiek įtariamojo, tiek kaltinamojo terminai sietini su baudžiamuoju procesiniu statusu ir nėra tolygūs nusikaltėlio sąvokai. Nors teisine prasme asmenį nusikaltėliu galime vadinti tik po apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo.

Šiame magistro baigiamajame darbe vartojamos nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio sąvokos, nes nagrinėjant interakciją neapsiriboja tarpasmeniniais dalyvių santykiais ir ryšiais nusikaltimo darymo metu ir po jo, interakcijos šalys daro įtaką viena kitai dar iki nusikaltimo. Pačio nusikaltimo kriminologinė samprata yra daug platesnė nei padaryto nusikaltimo samprata baudžiamojoje teisėje. Nusikaltimas yra tik dalis atitinkamo reiškinio, apimančio nusikaltimo kilimo priežastis, sąlygas, kitas aplinkybes, taip pat ir nusikaltusio asmens ir nusikaltimo aukos formavimąsi. Todėl nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija šiame darbe bus nagrinėjama plačiau, taip, kaip ji suprantama kriminologijoje ir atskleidžiama, peržengiant baudžiamųjų įstatymų ribas, t. y. kai nagrinėjama nuo nusikaltimo padarymo momento ir tik tiek, kiek tai susiję su įrodinėjimo dalyku.

⁵² Piesliakas, V., *supra* note 15, p. 302, 325.

⁵³ Galinaitytė, J., *supra* note 42, p. 18.

⁵⁴ *Supra* note 43.

⁵⁵ *Ibid.*

Kadangi nagrinėjama interakcija smurtinių nusikaltimų atvejais, tai **nusikaltimo auką galima apibrėžti kaip asmenį, kuriam dėl smurtinio nusikaltimo padaryta fizinė, psichinė ar turtinė žala, o nusikaltėlį – kaip smurtinį nusikaltimą padariusį asmenį.**

2.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos samprata

Kriminologijos doktrinoje nusikaltimas – tai nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio sąveikos, t. y. aukos ir nusikaltėlio veiksmų (neveikimo) rezultatas⁵⁶. Šią sąveiką geriausiai atskleidžia interakcijos terminas.

Interakcija (lot. *inter* – tarp + lot. *actio* – veiksmas, vyksmas) – tai dviejų ar daugiau asmenų tarpusavio sąveika, supratimas ir grįžtamasis poveikis⁵⁷. Ja grindžiama interakcionizmo socialinės psichologijos teorija. Šios teorijos esmė ta, kad „socialinius ir psichologinius procesus lemia vienu žmonių poveikis kitiems ir būtent šiuo požiūriu reikia aiškinti tarpasmeninių santykių esmę, kilmę ir raidą“⁵⁸.

Šios teorijos pradininkas yra Jungtinių Amerikos Valstijų filosofas, psichologas bei sociologas Džordžas Herbertas Midas. Interakcionizmo socialinės psichologijos teorijos šalininkai teigia, kad „individas gali bei turi suvokti ir reguliuoti savo veiksmus, interpretuoti, objektyviai vertinti susiklosčiusią padėtį bei priimti atitinkamą sprendimą. Sąmoningas asmuo kontroliuoja savo elgesį remdamasis socialinėmis normomis, atsižvelgdamas į sąveikos partnerių vaidmenis, kitas socialines nuostatas. Interakcinė analizė nukreipiama į individus, kurie savo veiksmais kuria juos supančią aplinką.“⁵⁹

Šiuolaikinėje viktimologijos doktrinoje nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija suvokiama kaip „dviejų ar daugiau asmenų dinaminė sąveika iki viktiminio įvykio, viktiminio įvykio metu bei po jo, kuomet jų veiksmai (neveikimas) nukreipiami vienas kito arba/ir aplinkinių atžvilgiu, patiria tarpusavio ir grįžtamuosius poveikius ir vienas iš kito, ir iš aplinkos“⁶⁰. Šį nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos apibrėžimą suformulavo ir pateikė R. Uscila, kuris pirmasis Lietuvoje kompleksiskai viktimologiniu aspektu išnagrinėjo nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją atskirų rūšių nusikaltimuose.

R. Uscila pateikdamas nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos viktimologinę charakteristiką, išskyrė tam tikrus interakcijos bruožus.

⁵⁶ Galinaitytė, J., *supra* note 42, p. 150.

⁵⁷ Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001, p. 416.

⁵⁸ Uscila, R., *supra* note 8, p. 11.

⁵⁹ Babachinaitė, G., *et al.*, *supra* note 9, p. 286.

⁶⁰ Uscila, R., *op. cit.*, p. 26.

„Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija – tai **sociume pasireiškianti ir egzistuojanti** individų sąveika.“⁶¹ Kiekvienas žmogaus veiksmas neatliekamas fiziškai ar socialiai izoliuotai, visuomet yra sąveika su kitais asmenimis. Nusikaltimą galima apibūdinti kaip tam tikrą visuomenės narių sąveikos aktą, kadangi kiekvieno nusikaltimo atveju egzistuoja atitinkami nusikaltėlio ir aukos ryšiai.⁶² H. Giopingerio teigimu, būtina atskleisti šiuos jų socialinius ryšius ir kriminalizacijos bei viktimizacijos procesus nagrinėti ne tik kaip statinius dydžius, bet ir kaip socialinės sąveikos procesus⁶³. R. Uscilos teigimu viktimologijoje nagrinėjant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją labai svarbu „tyrinėti tarpasmeninę socialinio pobūdžio sąveiką, kuri atsiskleidžia per tiesioginius bei netiesioginius individų ryšius“⁶⁴.

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija yra **dinaminė sąveika**, kurioje nusikaltimo auka nėra pasyvus pasikėsینimo objektas, besiklostančios ar susidariusios situacijos elementas⁶⁵. Interakcijoje dalyvauja sąmoningi asmenys, kurie atitinkamai reaguoja, vertina aplinkybes ir pan. Tai aktyvūs, tam tikrus veiksmus atliekantys subjektai.⁶⁶ „Egzistuoja savotiška triada: nusikaltėlis, jo auka ir jų tarpusavio sąveika (situacija).“⁶⁷ Nusikaltimo auka, kaip aktyvus jos pačios viktimizacijos proceso dalyvis, gali savo veiksmais skatinti, provokuoti, kurstyti, o atitinkamais atvejais netgi sulaikyti nusikaltėlį nuo nusikaltimo. Nusikaltimo aukos elgesys daro „atitinkamą įtaką nusikaltėlio nusikalstamo ketinimo formavimuisi, jo veiksmų eigai, visos situacijos progresijai ar neutralizacijai, taip pat interakcijos šalių kilusio konflikto sprendimui“⁶⁸.

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją analizuojant kaip dinaminį procesą, pabrėžiama **sąveika „subjektas – subjektas“**⁶⁹. Viktimologiniu aspektu nagrinėjant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją tyrinėjamas aukos elgesys, jos pačios vaidmuo viktimizacijos procese, kuris gali būti ne tik neigiamas, bet ir teigiamas. Todėl asmens, kuris viktiminėje situacijoje, save suvokia ne kaip situacijos objektą, o kaip aktyvų subjektą, tikimybė išvengti viktimizacijos daug didesnė⁷⁰.

Tačiau viktimologinės teorijos dėmesį sutelkia ne vien į nusikaltimo auką, bet ir į „nusikaltėlį, jų charakteristiką, sąveiką, jos vaidmenį, indėlį į nusikalstamą visos viktimiškos

⁶¹ Babachinaitė, G., *et al.*, *supra* note 9, p. 292.

⁶² Uscila, R., *supra* note 8, p. 19.

⁶³ Goppinger, H. *Kriminologie*. München, 1980, s. 48-99.

⁶⁴ Uscila, R., *op. cit.*

⁶⁵ Hentig, H. Remarks of the Interaction of Perpetrator and his Victim. *Journal of Criminal Law and Criminology* [interaktyvus]. 1940, Nr. 3, P. 303-309. [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2969&context=jclc>>.

⁶⁶ Uscila, R., *op. cit.*

⁶⁷ Fattah, E. A. *The Plight of Crime Victims in Modern Society*. London: Macmillan, 1989, P. 231-252.

⁶⁸ Uscila, R., *op. cit.*, p. 155.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 19.

⁷⁰ Rimvan, D. V., Ustinov, V. S. *Viktimologija* [Victimology]. N. Novgorod, 1998, s. 45.

situacijos atomazgą⁷¹. R. Uscila teigia, kad nusikaltimo auka ir nusikaltėlis turi būti „suvokiami kaip neatsiejamos vienos sistemos elementai, sukuriantys sąlygas atitinkamai veikti“⁷².

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija viktimologijoje nagrinėjama kaip priežastingumo veiksmų išraiška, todėl svarbus vaidmuo šioje sąveikoje tenka ir visuomenei. Viktimizacijos procesas yra dinamiškas reiškinys. Jos turinį galima atskleisti tik kartu nagrinėjant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją bei socialinį kontekstą, kadangi nusikaltimas vyksta ne izoliuotoje aplinkoje, o interakcijos šalis supančioje socialinėje sferoje.

Pasak G. Babachinaitės, viktimologija tiria nusikaltimo aukos, nusikaltėlio ir visuomenės tarpusavio interakciją ir tapimo auka priežastis, slypinčias visuose trijuose komponentuose ir jų sąveikoje⁷³. Nagrinėjami visuomenėje esantys socialiniai, ekonominiai, politiniai, kultūriniai, psichologiniai, teisiniai veiksniai, sukuriantys kriminogeninį viktimogeninį foną, kai pasireiškia viktimogeniniai veiksniai, turintys įtakos asmens viktimizacijos procesams⁷⁴.

Viktimologijos doktrinoje išskiriamos trys nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos stadijos: pirmoji – priešviktiminis laikotarpis, t. y. iki nusikaltimo, antroji – viktiminio įvykio, t. y. nusikaltimo darymo, metu ir trečioji – poviktiminis laikotarpis, t. y. po nusikaltimo⁷⁵. Tačiau, pasak R. Uscilos, tik sąlygiškai galima teigti, kad tarpasmeniniai santykiai nuo atitinkamo momento gali būti įvardijami kaip nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija, kadangi tam tikrais atvejais sunku, o kartais net neįmanoma nustatyti pirminių konflikto užuomazgų⁷⁶.

Taigi, apibendrinus galima teigti, kad **nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija – tai sociume pasireiškianti ir egzistuojanti, savo vidinę struktūrą ir raidos stadijas turinti, dinaminė individų sąveika, kurioje nusikaltimo auka yra aktyvus jos pačios viktimizacijos proceso dalyvis.**

2.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijų rūšys

Atskleidžiant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos sampratą, būtina pateikti ir nagrinėti interakcijų rūšis, nes tai yra vienas iš sampratos aspektų. Be to, šiame magistro baigiamajame darbe, išnagrinėjus pateiktas nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijų rūšis, pagal atitinkamus klasifikavimo pagrindus sudaryta anketa, pagal kurią analizuojami smurtinių nusikaltimų baudžiamųjų bylų duomenys.

⁷¹ Uscila, R., *supra* note 8, p. 20.

⁷² *Ibid.*

⁷³ Babachinaitė, G. *Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai*. Vilnius, 2000, p. 6.

⁷⁴ Babachinaitė, G., *et al.*, *supra* note 9, p. 296.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 299.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 298.

R. Uscila, atlikęs viktimologinės, kriminologinės literatūros analizę bei mokslinius tyrinėjus, savo disertacijoje pasiūlė kriterijus, į kuriuos atsižvelgiant galima klasifikuoti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją: a) buvusius ar esamus nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio socialinius ryšius, b) sąveikos atsiradimo momentą ir trukmę, c) nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšių specifiką, d) aplinkybes, dėl kurių atsirado nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija, e) interakcijos dalyvių iniciatyvą, f) interakcijos šalių santykių pobūdį, g) interakcijos šalių santykių pastovumą⁷⁷.

Atsižvelgdamas į buvusius ar esamus nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio socialinius ryšius, R. Uscila išskyrė šias interakcijų rūšis⁷⁸.

- ✓ nusikaltimo auka ir nusikaltėlis pažįstami, kai iki nusikaltimo juos siejo atitinkamo pobūdžio ryšiai ir santykiai. Tai gali būti įvairaus pobūdžio giminystės, šeiminiai ryšiai, santykiai, kai asmenys pasirašę partnerystės sutartis ar tiesiog gyvenantys kartu ir vedantys bendrą ūkį. Taip pat asmenis gali sieti gyvenamoji vieta, darbovietė, mokymo įstaiga ar bendras laisvalaikio praleidimas;
- ✓ nusikaltimo auka ir nusikaltėlis buvo pažįstami iki nusikaltimo, tačiau jų santykiai bei ryšiai buvo nutrūkę. Šiais atvejais interakcijos šalys dėl atitinkamų objektyvių ar subjektyvių aplinkybių daug metų nebendravo ir tik viktiminis įvykis vėl suaktyvino jų santykius;
- ✓ nusikaltimo auka ir nusikaltėlis nepažįstami. Šiais atvejais tarp interakcijos šalių prieš nusikaltimą nebuvo užsimezge jokių santykių ar ryšių.

L. V. Franko teigimu, nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio socialinių ryšių pobūdis yra bazinis interakcijos klasifikavimo pagrindas⁷⁹.

Atsižvelgdamas į sąveikos atsiradimo momentą ir trukmę, R. Uscila išskyrė šias interakcijų rūšis⁸⁰:

- ✓ interakcija, užsimezgusi sąlyginai ilgai prieš nusikaltimą;
- ✓ užsimezgusi prieš pat nusikaltimą, t. y. priešviktiminėje situacijoje;
- ✓ interakcija, užsimezgusi darant nusikaltimą. Esant šiai interakcijai, pirmas kontaktas tarp šalių atsiranda nusikaltimo darymo metu;
- ✓ interakcija, užsimezgusi po nusikaltimo, t. y. postviktimizaciniu laikotarpiu. Šiais atvejais interakcijos šalys dažniausiai pirmą kartą susitinka teisėsaugos institucijose.

Smurtinių nusikaltimų atvejais neretai tarpasmeniniai santykiai tarp interakcijos subjektų būna susiformavę per ilgą laiko tarpą iki nusikaltimo padarymo. Pasak S. N. Abelcevo,

⁷⁷ Uscila, R., *supra* note 8, p. 27-31.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 27.

⁷⁹ Frank, L. V. *Viktimologija i viktimnost* [Victimology and Victimization]. Dushanbe, 1972, s. 44-45.

⁸⁰ Uscila, R., *op. cit.*, p. 27.

„iškreipti, subjauroti tarpasmeniniai santykiai yra daugelio smurtinių nusikaltimų asmens atžvilgiu pagrindas“⁸¹. R. Uscilos teigimu, esant aukos ir nusikaltėlio interakcijai, kurios turinį sudaro glaudūs ir įtempti santykiai, užsimezgę sąlyginai ilgai prieš nusikaltimą, „dingstis padaryti nusikaltimą gali būti net niekinė, kuri koku nors kitu metu galbūt net nesukeltų jokios konfliktinės situacijos ar problemos“⁸².

Atsižvelgdamas į nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšių specifiką, jis išskyrė šias interakcijų rūšis⁸³:

- ✓ interakcija per tiesioginį nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšį. Šiais atvejais nusikaltėlis tiesiogiai bendrauja su nusikaltimo auka, o pastaroji atitinkamai atsako į nusikaltėlio veiksmus: parodo vienokio ar kitokio pobūdžio pasipriešinimą ar pasyviai reaguoja į viktimizaciją;
- ✓ interakcija esant tiesioginiam fiziniam ryšiui. Esant šiai interakcijai, nors nusikaltimo auka mato nusikaltėlį, tačiau dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių negali paveikti veiksmų eigos (pvz., aukos su fizine ar psichine negalia);
- ✓ interakcija nesant tiesioginio fizinio ryšio, tačiau aukai suvokiant, matant ir žinant, kad yra matoma ar pan.;
- ✓ interakcija nesant tiesioginio aukos ir nusikaltėlio ryšio. Interakcijos šalys tiesiogiai nebendrauja iki nusikaltimo ir jį darant (būdinga nusikaltimams nuosavybei).

Pažymėtina, kad smurtiniams nusikaltimams būdinga interakcija per tiesioginį nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšį.

Atsižvelgdamas į aplinkybes, dėl kurių atsirado interakcija, R. Uscila išskyrė šias rūšis⁸⁴:

- ✓ ilgalaikių tarpasmeninių ryšių interakcijos procesas. Šiais atvejais interakcijos šalys palaiko nuolatinius, ilgalaikius santykius. Asmenų sąveika dažnai būna intensyvi dar iki nusikaltimo ir iš visų aplinkybių matyti, kad yra mažesnė ar didesnė viktimizacijos tikimybė;
- ✓ aštrios, staiga kilusios, susiklosčiusios konfliktinės situacijos interakcijos procesas. Šiais atvejais nors ir galėjo būti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tam tikri santykiai užsimezgę tiesiogiai prieš viktiminį įvykį, tačiau buvo sunku numatyti būtent tokią situaciją. Atskirais atvejais nusikaltimas gali būti įvardijamas kaip spontaniškas, emocionalus;

⁸¹ Abelcev, S. N. *Lichnost prestupnika i problemy kriminalnogo nosilija* [Identity of the Offender and Problems of Criminal Violence]. Moskva: Zakon i pravo, 2000, s. 33.

⁸² Uscila, R., *supra* note 8, p. 23.

⁸³ *Ibid.*, p. 28.

⁸⁴ *Ibid.*

- ✓ interakcija kaip inspiruotas procesas. Daugeliu atvejų tai būna neatsargūs nusikaltimai, kurių nuspėti praktiškai neįmanoma. Šiais atvejais nusikaltimas sukuria aukos ir nusikaltėlio konfliktą, kurio prieš tai nebuvo.

Atsižvelgdamas į interakcijos dalyvių iniciatyvą, R. Uscila išskyrė šias interakcijų rūšis⁸⁵:

- ✓ sąveika, kylanti aukos iniciatyva. Tai interakcijos rūšis, kurios atsiradimui ir plėtrai tiesioginį ir didžiausią postūmį padarė būtent pačios aukos veiksmai. Šiais atvejais pabrėžiamas aukos vaidmuo nusikaltimo genezėje, o nusikaltėlio veiksmai įvardijami kaip savotiškas atsakas, reakcija į aukos provokuojantį elgesį. Nusikaltimo auka dažnai net negalvodama apie padarinius sukelia kitų asmenų emocijas, jausmus, sukuria konfliktines situacijas, dėl kurių pačios patiria viktimizaciją;
- ✓ sąveika, kylanti nusikaltėlio iniciatyva. Esant šiai interakcijai, nusikaltėlis dažniausiai pats pasirenka auką, užmezga su ja atitinkamus santykius. Nusikaltėlis auką pasirenka neatsitiktinai, nors interakcijos šalių pirminis ryšys gali būti apibrėžiamas kaip atsitiktinis, tačiau pasirinkimą lemia atitinkami veiksmai ir nuostatos susiformavę anksčiau. Šiais atvejais auka savo neveikimu, savo buvimu patraukia nusikaltėlio dėmesį;
- ✓ sąveika, kylanti abiejų iniciatyva. Šios interakcijos esmė ta, kad abi sąveikos šalys yra aktyvios viktiminės situacijos dalyvės, kurios viena kitą provokuoja, konfliktuoja ir pan. Kartais iš pirminės situacijos net neaišku, kas taps auka, o kas nusikaltėliu. Šiai interakcijos rūšiai būdinga ir inversija;
- ✓ sąveika, kylanti be šalių iniciatyvos. Tai atsitiktinė sąveika, kuri kyla be šalių valių išraiškos ir iniciatyvos. Ši interakcijos rūšis būdingesnė nusikaltimams, padarytiems dėl neatsargumo. Taip pat galimi atvejai, kai šalių interakciją inicijuoja tretieji asmenys, kurie vėliau gali būti įvardijami kaip bendrininkai, kurstytojai, sužadinantys norą nusikalsti.

Smurtiniams nusikaltimams būdinga interakcija kylanti abiejų šalių iniciatyva, kur tiek nusikaltėlis, tiek auka yra aktyvūs, nusikaltime dalyvaujantys subjektai. Taip pat nereti atvejai, kai sąveika kyla pačios aukos iniciatyva.

Atsižvelgdamas į interakcijos šalių santykių pobūdį, R. Uscila išskyrė šias rūšis⁸⁶:

- ✓ interakcija, kai šalių santykiai yra teigiamo pobūdžio: artimi, intymūs, draugiški ir pan.;
- ✓ interakcija, kai šalių santykiai yra neutralaus pobūdžio: įprastiniai, kasdieniai, epizodiniai, vyrauja savotiškas abejingumas, nesusiklosto glaudūs tarpusavio ryšiai;

⁸⁵ Uscila, R., *supra* note 8, p. 28-29.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 30.

- ✓ interakcija, kai šalių santykiai yra neigiamo pobūdžio: lydimi neapykantos, nepasitikėjimo, atvirai priešiški.

Atsižvelgdamas į interakcijos šalių santykių pastovumą, jis išskyrė šias interakcijų rūšis:

- ✓ tęstinė interakcija. Tai nepertraukiamas procesas, kurio turinį sudaro specifiniai nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykiai;
- ✓ epizodinė interakcija. Šiuo atveju nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykiai kartkartėmis nutrūksta dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių.

Taigi, apibendrinant, galima išskirti interakcijų rūšis, kurios būdingesnės smurtinių nusikaltimų atvejais, tai: sąveika, užsimezgusi sąlyginai ilgai prieš nusikaltimą; interakcija per tiesioginį nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšį; ilgalaikių tarpasmeninių ryšių interakcijos procesas, nors smurtiniams nusikaltimams būdingas ir staiga kilusios konfliktinės situacijos interakcijos procesas; sąveika kylanti abiejų interakcijos dalyvių iniciatyva, atitinkamais atvejais ir sąveika, kylanti pačios aukos iniciatyva.

2.3 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos tyrimai

Norint visapusiškai atskleisti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją svarbu aptarti tokių viktimologinių tyrimų ištakas bei su smurtiniais nusikaltimais susijusių tyrimų rezultatus ir išvadas.

XX a. 3–4 dešimtmečiuose Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Europoje buvo atlikti pirmieji moksliniai tyrimai, skirti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijai atskleisti. Mokslininkus labiausiai domino aukos elgesys, jos pačios indėlis nusikaltimo genezėje. Auka, jos veiksmai ir santykiai su nusikaltėliu buvo tiriami kaip viktimizacijos priežastys.⁸⁷

R. Uscila teigia, kad nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos terminą į viktimologijos doktriną įtraukė vokiečių kriminologas Hansas von Hentigas, kuris vienas iš pirmųjų auką ir nusikaltėlį tyrė kaip dinامينius tarpusavio sąveikos subjektus⁸⁸. 1940 m. H. Hentigas parašė straipsnį „Pastabos dėl nusikaltėlio ir aukos interakcijos“. Jis teigė, kad yra daug atvejų, kai nusikaltimo auka neprisideda arba mažai prisideda prie nusikaltimų, bet, kita vertus, dažnai galima pastebėti ir realią sąveiką tarp nusikaltimo aukos ir kaltininko ir šios sąveikos buvimas yra vienas iš pačių įdomiausių nusikalstamo gyvenimo fenomenų⁸⁹. Jis pasiūlė atkreipti dėmesį į nusikaltimo auką ir nusikaltėlį kaip į dinamišką ir dvejopą mokslo objektą, ir skirti vienam ir kitam vienodai dėmesio. Straipsnyje pabrėžiama, kad auka yra aktyvus viktimizacijos

⁸⁷ Babachinaitė, G., *et al.*, *supra* note 9, p. 286.

⁸⁸ Uscila, R., *supra* note 8, p. 12.

⁸⁹ Hentig, H., *supra* note 65.

proceso subjektas, o ne pasyvus kėsinimosi objektas.⁹⁰ Šis autorius monografijoje „Nusikaltėlis ir jo auka“, kuri buvo pirmoji sisteminė studija nusikaltimų aukų tema, teigė, kad nusikaltimo aukos elgesys gali palengvinti arba išprovokuoti neteisėtus veiksmus, aukos gali prisidėti, talkinti kaltininkui, gali pačios jį „sukurti“ to nesuprasdamos⁹¹.

H. Šulcas, taip pat yra laikomas nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos termino įdiegimo pradininku. H. Šulcas teigė, kad tam tikrais atvejais nusikaltimas yra nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio sąveikos padarinys.⁹²

H. Giopingeris laikėsi nuomonės, kad nusikaltimo auka ir nusikaltėlis turi būti nagrinėjami kartu, lyginant nusikaltėlio ir aukos aplinkas, kuriose jie buvo ar vis dar yra, atskleidžiant jų socialinius ryšius, pateikiant auką bei nusikaltėlį apibūdinančias charakteristikas.⁹³

H. Elenbergeris teigė, kad daugelis padariusiųjų smurtinius nusikaltimus yra vaikystėje patys patyrę smurtą ir prievartą. Šis kriminologas nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją tyrinėjo kaip inversijos reiškinį. Kriminologas tyrimų metu pastebėjo, kad nusikaltėliai, kurie jau yra padarę smurtinius nusikaltimus, nužudymo aukų ieško tarp socialiai izoliuotų asmenų, kadangi jų viktimizacijai reikia minimalių sąnaudų, o ir tikimybė būti sulaikytam yra labai maža.⁹⁴

M. E. Volfango teigimu, daugeliu nužudymų atvejų auka pirmoji panaudoja fizinę prievartą nusikaltėlio atžvilgiu, todėl ji pati gali būti viena iš didžiausių savo pagreitintos mirties priežasčių. M. E. Volfangas atlikęs per keturis metus padarytų nužudymų analizę, padarė išvadas, kad nusikaltimų aukos ir nusikaltėliai yra jauni žmonės, kurių amžius sąlyginai nedaug tesiskiria; didžioji dauguma nužudymų aukų kartu su žudiku vartojo alkoholinius gėrimus prieš padarant nusikaltimą; apie pusė nužudytųjų ir šiek tiek daugiau žudikų turėjo atitinkamą „kriminalinę praeitį“ ar reputaciją, kuri vyravo tarp vyriškos lyties asmenų; daugiau kaip pusę aukų su nusikaltėliu siejo artimi draugystės ar giminytės ryšiai; trečdalis nužudymų aukų veiksmai skatino viktimizaciją jų pačių atžvilgiu; beveik visais atvejais auka ir nusikaltėlis buvo tos pačios rasės, ir daugiau nei pusė tos pačios lyties.⁹⁵

S. Šaferis vienas iš pirmųjų nagrinėjo funkcinę aukos atsakomybę. Savo veikale „Auka ir jos nusikaltėlis: studijos apie funkcinę atsakomybę“ jis teigė, kad „nusikaltimo auka beveik visada yra nusikaltimo priežastis [...]. Dėl visų nusikaltimų daugiau ar mažiau „kaltos“ aukos [...]. Dažniausiai auka ne tik sukelia nusikaltimo galimybę, bet ir pagreitina jo padarymą,

⁹⁰ Hentig, H., *supra* note 65.

⁹¹ Hentig, H. *Offender and His Victim*. New York, 1948, p. 348.

⁹² Uscila, R., *supra* note 8, p. 12.

⁹³ Goppinger, H., *supra* note 63.

⁹⁴ Uscila, R., *op. cit.*

⁹⁵ Jones, S. *Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 227.

nukreipia pažeidėjo nusikalstamą elgesį prieš save. [...] Auka gali jausti, kad provokaciniai jos veiksmai yra pateisinami, arba nori būti nusikaltėlio persekiojama⁹⁶. Funkcinės atsakomybės teorijos esmė ta, pati nusikaltimo auka atitinkamai prisideda darant visus nusikaltimus, pvz., savo apsilaidimu, neapdairumu, skubotumu ar provokaciniais veiksmais, todėl aukos pareiga nedaryti nieko, kas galėtų neigiamai paveikti arba skatinti padaryti nusikaltimą ar net jam kilti. Iš aukos tikimasi, kad ji reaguos aktyviai ir pasipriešins nusikaltėliui ir viktimizacijai, todėl ši S. Šaferio funkcinė aukos atsakomybės koncepcija buvo ypač kritikuojama.⁹⁷

Vėliau S. Šaferis tyrinėjo smurtinių nusikaltimų aukų ir nusikaltėlių santykius ir pateikė išvadas, kad aukų vaidmuo darant nusikaltimą bei tiriant bylą ignoruojamas, ir, kad nužudymai bei užpuolimai sunkinančiomis aplinkybėmis dažniausiai padaromi esant stipriam emociniam spaudimui.⁹⁸

M. Amiras, išanalizavęs 646 išžaginimus, padarė išvadą, jog 19 proc. aukų kaip nors prisidėjo prie savo viktimizacijos⁹⁹.

L. G. Šulcas teigė, kad pati nusikaltimo auka savo elgesiu, gali tyčia ar netyčia paskatinti viktimizaciją. Tam tikrais atvejais nusikaltimo padarymui aukos asmenybė turi didesnę reikšmę nei nusikaltėlio.¹⁰⁰

V. I. Polubinskis, atlikęs 1600 bylų analizę nužudymų ir sunkių kūno sužalojimų atvejais, nustatė, kad nuo 30 iki 50 proc. atvejų pačios aukos tyčiais arba neatsargiais veiksmais padėjo nusikaltėliui jas viktimizuoti. Nusikaltimų aukos rodė tam tikrą iniciatyvą, jų veiksmai iki nusikaltimo padarymo pasireiškė įžeidinėjimu, grasinimais, nusikaltėlio užpuolimu.¹⁰¹

T. D. Mitas nurodo, kad aukos elgesys viktimizacijos skatinamojo, inicijuojamojo pobūdžio veiksmais nužudymų atvejais pasireiškia 22–38 proc., užpuolimų sunkinančiomis aplinkybėmis – 4 proc., išžaginimų atvejais – 4–19 proc. Taip pat jis tyrė, kokia yra nusikaltimo aukos gyvenamosios aplinkos įtaka viktimizacijai ir sąveikai su nusikaltėliu. Atliktų tyrimų duomenimis, kai aukos gyvena rajonuose, kuriuose yra labai didelis žmonių „aktyvumas“, susibūrimai, dideli prekybos centrai, yra didesnis viktimizacijos rizikos laipsnis. Tuo tarpu asmenys, gyvenantys toliau nuo tokių susibūrimo vietų, nukenčia triskart rečiau. Tačiau pirmos

⁹⁶ Schafer, S. *Victimology. The Victim and His Criminal*. Virginia: Northwestern University, 1977, p. 70-73 (Cituota iš: Babachinaitė, G., et al., *supra* note 9, p. 289).

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Uscila, R., *supra* note 8, p. 14.

⁹⁹ Jones, S., *supra* note 63, p. 227.

¹⁰⁰ Schultz, L. G. The Victim-Offender Relationship. *Crime & Delinquency* [interaktyvus]. 1968, 14 (2): 135-141 [žiūrėta 2014-10-12]. < <http://cad.sagepub.com/content/14/2/135.abstract>>.

¹⁰¹ Uscila, R., *op. cit.*, p. 14-15.

grupės aukos nėra pažišamos su nusikaltėliu, o antruoju atveju pasireiškia atvirkštinė tendencija.¹⁰²

J. Kampbel atliktų tyrimų duomenimis, daugiau kaip 45 proc. moterų buvo nužudytos savo vyrų, buvusių vyrų ar intymių draugų. Rizika būti nužudytai artimo žmogaus yra dešimt kartų didesnė nei visiškai svetimo. Iš visų atvejų, kai buvo nustatytas nužudymo įrankis, daugiau nei 50 proc. sudarė šaunamasis ginklas. Apskritai tikimybė, jog moteris taps nužudymo auka, yra mažesnė nei vyro, nes dauguma nužudymų atvejų sudaro vyrai, tačiau moteris daug dažniau nužudo sutuoktiniai ar intymūs partneriai.¹⁰³

H. Garfinkelis nurodo, kad moterys dažniau nužudo vyrą nei kitą moterį¹⁰⁴.

E. Harel nagrinėjusi smurtinius nusikaltimus, kuriuos įvykdė nusikaltimo aukai nepažištamas asmuo, padarė išvadas, kad tik 38 proc. mirtimi nesibaigusių smurtinių nusikaltimų, kurie apima išžaginimus, seksualinius prievartavimus, sunkius kūno sužalojimus ir kitus užpuolimus, padarė asmuo, nesusijęs su auka. Apie 10 proc. atvejų, kai smurtinį nusikaltimą padaro nepažištamas, yra panaudojamas šaunamasis ginklas, ir 5 proc., kai nusikaltimo aukai žinomas asmuo. Nužudymų atvejais, daugiau nei 70 proc. sudarė atvejai, kai nusikaltėlį ir auką siejo atitinkami santykiai.¹⁰⁵

S. Milgramas laboratoriniais eksperimentais tyrė aukos artumo įtaką nusikaltėliams ir jų jautrumą. Tyrimai parodė, kad nusikaltimas sukelia mažesnę moralinį pasipriešinimą bei reikalauja mažiau psichologinės drąsos tuomet, kai jis daromas tarpusavio santykiais nesusijusiai, nuasmenintai aukai.¹⁰⁶

S. F. Landau, tyrinėjusi nusikaltimo aukos ir žagintojo interakciją, pateikė duomenis, kad apie pusė nusikaltėlių buvo pažištami su savo auka. Išžaginimų atvejais svarbi aplinkybė yra ta, kad nusikaltėlis naudoja vadinamąjį depersonalizacijos būdą, kai auka nusikaltėliui yra beasmenis fizinis objektas. Nusikaltimo metu jis elgiasi taip, lyg aukos nepažintų, nors iki viktiminio įvykio nusikaltėlio ir aukos santykiai gali būti apibūdinami kaip ilgalaikiai ar net intymūs. Kitais atvejais, nusikaltėlis naudoja neutralizacijos būdą, kai neigiamas pats nusikaltimas, žalos aukai padarymas.¹⁰⁷

D. Chapelio ir J. Džeimeso tyrime žagintojui buvo užduodami klausimai: ką auka galėjo padaryti, kad jį sustabdytų, t. y. priverstų atsisakyti savo ketinimų, ir kas jį „verčia“, skatina daryti nusikaltimą? Atsakymų analizė įrodė, kad jeigu užsimezga tam tikri tarpasmeniniai aukos

¹⁰² Uscila, R., *supra* note 8, p. 15.

¹⁰³ Campbell, J. *Testimony before US Senate* [interaktyvus]. 2014, [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://www.dangerassessment.org/uploads/CampbellTestimony.pdf>>.

¹⁰⁴ Uscila, R., *supra* note 37, p. 84.

¹⁰⁵ Harel, E. *Violent Victimization Committed by Strangers, 1993-2010. Bureau of Justice Statistics* [interaktyvus]. 2013, [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=4557>>.

¹⁰⁶ Milgram, S. *Obedience to Authority*. New York: Harper and Row, 1974, p. 26-30.

¹⁰⁷ Uscila, R., *op.cit.*, p. 85-86.

ir nusikaltėlio santykiai, atsiranda tikimybė, kad nebebus žaginama. Taip pat nurodoma, kad jeigu auka sugeba patraukti nusikaltėlio dėmesį kaip asmenybė, šie nebenori jos žaginti.¹⁰⁸

D. Kilpatriko atliktų išžagininimų tyrimų duomenimis yra tik mažas procentas atvejų, kai nusikaltimo aukos ir žagintojo nesiejo jokie ryšiai, t. y. jie buvo visiškai nepažįstami; daugeliu atveju nusikaltimo auka ir nusikaltėlis buvo intymūs partneriai.¹⁰⁹

S. Estrich teigimu, retas atvejis, kad nusikaltėlis tykotų aukos nuošalioje vietoje, iššoktų iš už krūmo tamsiu paros metu ir išprievartautų visai nepažįstamą auką. Jos atliktų tyrimų duomenis dažniausiai nukenčia moterys nuo asmenų per pasimatymus arba kitoje socialinėje situacijoje, tačiau nuo asmenų, kuriuos aukos pažįsta ar susitikinėja.¹¹⁰

Taigi apibendrinant mokslininkų atliktus viktimologinius tyrimus, galima išskirti šiuos nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos veiksnius:

- ✓ pačios nusikaltimo **aukos elgesys**, kuris gali skatinti arba sulaikyti nusikaltėlį nuo nusikaltimo;
- ✓ ar nusikaltimo auka ir nusikaltėlis **pažįsta vienas kitą**, kadangi tikimybė nukentėti nuo svetimo asmens yra daug mažesnė nei nuo pažįstamo;
- ✓ didesnis fizinis, **emocinis atstumas** tarp nusikaltėlio ir aukos **palengvina nusikaltimą**: daugelis nusikaltėlių naudoja depersonalizacijos arba neutralizacijos būdus, kurie leidžia nusikaltėliui mažiau galvoti apie auką, kadangi aukos kančių suvokimas yra varžanti nusikaltimą jėga;
- ✓ **aukos gyvenamoji aplinka**, asmenys gyvenantys toliau nuo masinių susibūrimo vietų rečiau nukenčia nuo nepažįstamų asmenų.

¹⁰⁸ Uscila, R., *supra* note 37, p. 86-87.

¹⁰⁹ National Victim Assistance Academy, Sexual Assault [interaktyvus]. 1999, [žiūrėta 2014-10-09]. <https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/nvaa99/welcome.html>.

¹¹⁰ Daigle, L. E. *Victimology: a text/reader*. Thousand Oaks (Calif.): SAGE Publications, 2012, p. 176.

3. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJA LIETUVOJE: STATISTIKOS ANALIZĖ

Siekiant ištirti, ką oficiali statistika rodo apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją smurtinių nusikaltimų atvejais, šiame skyriuje analizuojami 2009–2013 m. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – IRD prie LR VRM) pateiktų statistinių ataskaitų pagal Lietuvos Respublikos savivaldybes duomenys apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje (Forma_1G-A), duomenys apie asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų (Forma_NUK), duomenys apie įtariamų (kaltinamų) asmenų nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje (Forma_2), duomenys apie nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys (Forma_NEB), duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas viešose vietose ir gatvėse (Forma_VPV-SAV) bei individualiai užsakyti statistiniai duomenys apie nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų ir išžagininimų aukų bei nusikaltėlių amžių, nusikaltimo aukos priklausomumą nuo nusikaltėlio, aukos būklę viktiminio įvykio metu bei interakcijos šalių tarpusavio ryšių pobūdį.

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio elgesys, sugebėjimas įvertinti ir tinkamai reaguoti į kriminogeninę situaciją glaudžiai susietas su interakcijos dalyvių asmenybės bruožais, socialiniais, demografiniais ir kitais ypatumais. Dėl to nagrinėjant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją smurtinių nusikaltimų atvejais svarbu analizuoti statistinius duomenis, kurie yra vienas iš svarbiausių kriminologinės informacijos šaltinių, leidžiančių išskirti šiuos nusikaltimus darančių ir nuo jų nukenčiančių žmonių, t. y. interakcijos dalyvių, ypatumus bei nustatyti smurtinių nusikaltimų riziką didinančius veiksnius.

Lietuvoje informaciją apie nusikalstamas veikas centralizuotai apskaitai teikia ikiteisminio tyrimo įstaigos, prokuratūros ir teismai. Todėl registruoto nusikalstamumo statistika kartais dar vadinama oficialiąja nusikalstamumo statistika, siekiant pabrėžti, kad registraciją pagal teisės aktuose reglamentuotas procedūras atlieka tik tam įpareigos oficialios valstybinės valdžios institucijos.¹¹¹

Nusikalstama veika registruojama tada, kai pradedamas ikiteisminis tyrimas pagal gautą skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką. Taip pat nusikalstama veika registruojama, kai teisėjas priima apkaltinamąjį nuosprendį privataus kaltinimo byloje. Nusikalstama veika laikoma užregistruota, kai informacija apie ją įrašoma į Nusikalstamų veikų žinybinį registrą, kuris yra Vidaus reikalų informacinės sistemos dalis. Vienos nusikalstamos veikos atveju reikia užpildyti net penkias statistines korteles: Nusikalstamos veikos statistinę kortelę, Tyrimo rezultatų statistinę kortelę, Asmens, įtariamo (kaltinamo) padarius nusikalstamą

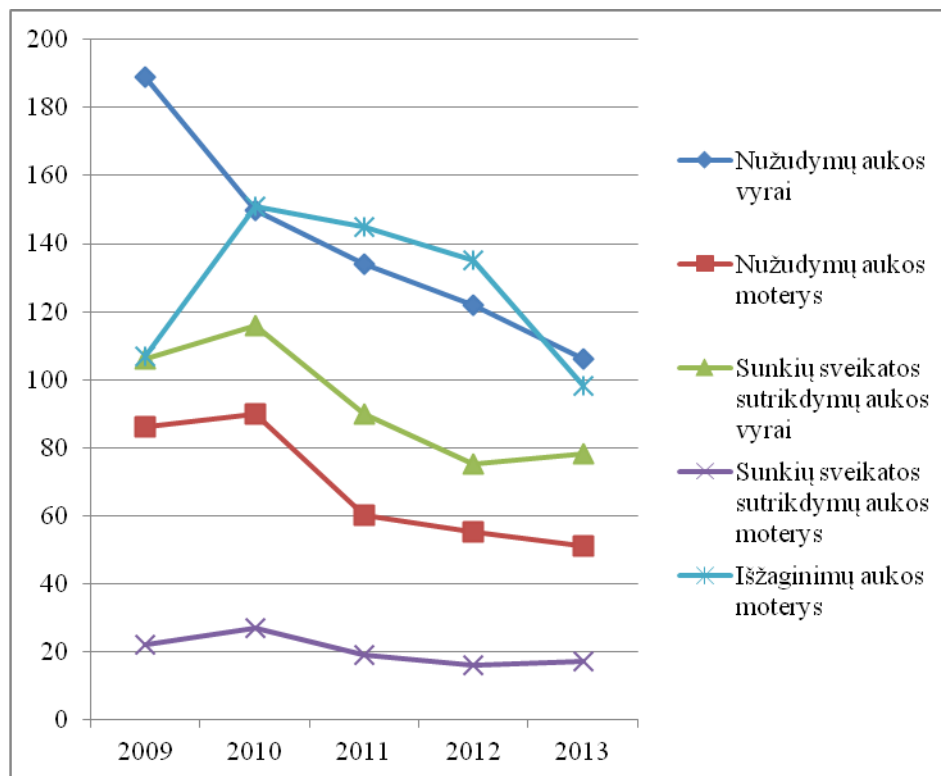
¹¹¹ Babachinaitė, G., *et al.*, *supra* note 9, p. 60.

veiką, statistinę kortelę, Baudžiamojoje byloje priimtų sprendimų statistinę kortelę ir Nukentėjusiojo fizinio asmens arba juridinio asmens statistinę kortelę.¹¹²

Tačiau registruoto nusikalstamumo statistika netiksliai atspindi tikrąjį nusikalstamumą, kadangi ne visos padarytos nusikalstamos veikos yra užregistruojamos. Nusikaltimų aukos dėl įvairių priežasčių ne visada praneša teisėsaugos institucijoms apie jiems padarytas nusikalstamas veikas, o ir pareigūnai ne visus pranešimus registruoja. Tai tik kelios priežastys, kodėl egzistuoja neregistruotas (latentinis) nusikalstamumas, kurį sudaro realaus ir registruoto nusikalstamumo skirtumas.¹¹³

Remiantis IRD prie LR VRM pateiktais statistiniais duomenimis, per tiriamąjį laikotarpį, t. y. 5 metus, nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjo 2 245 asmenys, iš jų 1 166 vyrai ir 837 moterys. Nužudymų aukomis tapo 1043 asmenys, iš jų – 701 vyras ir 342 moterys. Nužudymų aukomis du kartus dažniau tampa vyrai nei moterys. Sunkius sveikatos sutrikdymus patyrė 566 asmenys, iš jų – 465 vyrai ir 101 moteris. Moterys sunkius sveikatos sutrikdymus patiria keturis kartus rečiau nei vyrai. Išžagintos buvo 636 moterys, šiuo atveju nukentėjusios gali būti tik moterys. Pateiktų duomenų analizė parodė, kad nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų aukomis daugiausiai tampa vyrai. Tačiau smurto prieš moteris atvejais daug didesnė tikimybė joms tapti nužudymo nei sunkaus sveikatos sutrikdymo aukomis.

1 diagrama. Smurtinių nusikaltimų aukų pasiskirstymas pagal lytį

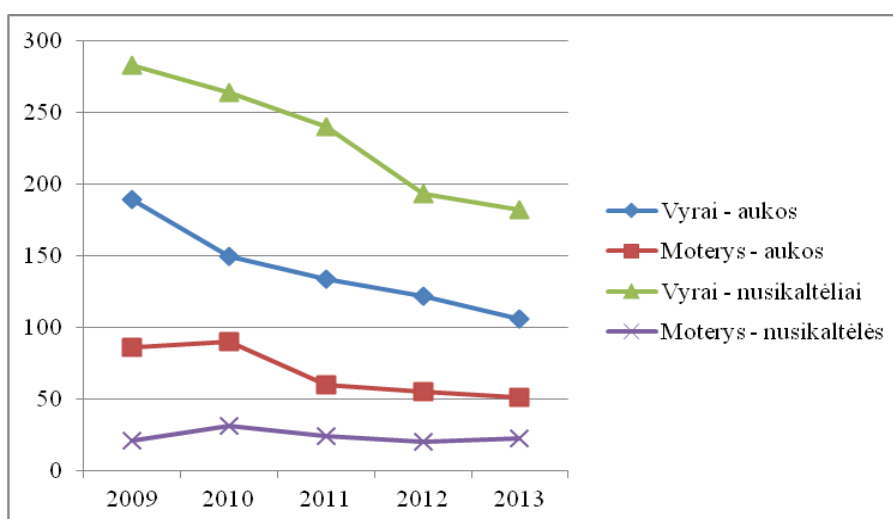

¹¹² *Ibid.*, p. 61-64.

¹¹³ Sakalauskas, G., et. al. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 45-47.

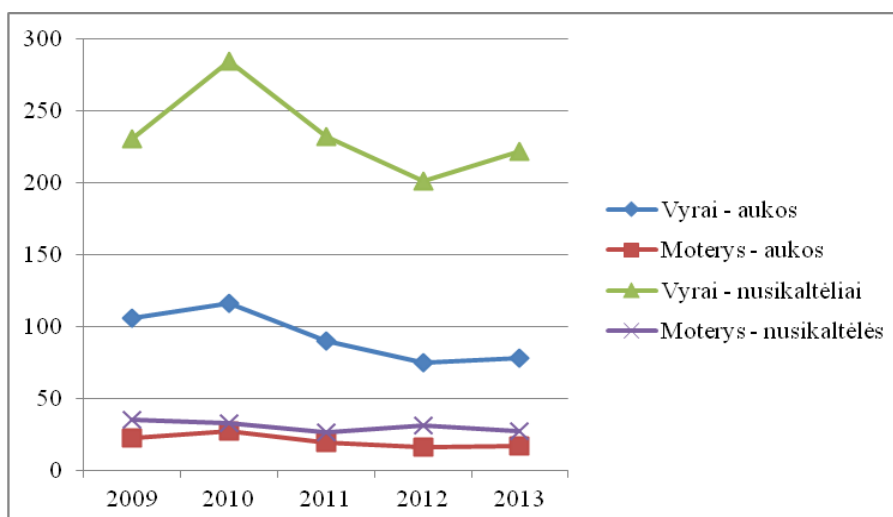
Tiriamuoju laikotarpiu pastebėtas nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusių asmenų skaičiaus mažėjimas. Ryškiausiai tai matyti nužudymų atvejais, 2013 m. aukų vyrų sumažėjo 44 proc., o moterų – 41 proc. lyginant su 2009 m. Taip pat ryškus vyrų patyrusių sunkius sveikatos sutrikdymus skaičiaus mažėjimas, aukų sumažėjo 26 proc. Moterų, patyrusių tokius sužalojimus, skaičius išliko daugmaž stabilus. Analizuojant statistinius išžagininimų aukų duomenis, matomas šių nusikaltimų šuolis 2010 – 2012 m., aukų padaugėjo apie 29 proc., ir 2013 kritimas iki 2009 m. lygio. Apibendrinant pateiktus duomenis, galima teigti, kad smurtinių nusikaltimų mažėja, ypač nužudymų.

2 diagrama. Nužudymų aukų ir nusikaltėlių pasiskirstymas pagal lytį

Nužudymų duomenų analizė parodė, kad vyrų nusikaltėlių yra apie 10 kartų daugiau nei moterų. Tačiau vyrų nusikaltėlių skaičius mažėja. Lyginant su 2009 m. jų sumažėjo 36 proc. Moterų nusikaltėlių skaičius per pastaruosius 5 metus išlieka daugmaž stabilus. Turint omeny, kad pačių nužudymų mažėja, tai santykinė moterų nusikaltėlių dalis didėja. 2009 m. jos sudarė tik apie 7 proc., tokius nusikaltimus padariusių asmenų, o 2013 m. – jau apie 11 proc.

3 diagrama. Sunkių sveikatos sutrikdymų aukų ir nusikaltėlių pasiskirstymas pagal lytį

Sunkių sveikatos sutrikdymų duomenų analizė parodė, kad vyrų nusikaltėlių yra apie 8 kartus daugiau nei moterų. Analizuojant šiuos statistinius duomenis, į akis krenta tai, kad moterų nusikaltėlių ir moterų, nukentėjusių nuo sunkių sveikatos sutrikdymų, skaičius yra panašus ir per pastaruosius 5 metus išlieka daugiaž stabilus.

Taigi, statistikos duomenų analizė parodė, kad vyrai smurtauja daugiau nei moterys. Pasak J. Gilligano, norint suprasti, kodėl taip yra, būtina suvokti visiškai priešingą lyčių vaidmenį. Smurtu vyrai gali įrodyti savo vyriškumą, savo atitikimą vyrišką lytį. Moterų situacija yra visiškai kitokia. Jei moteris į patyčias reaguoja agresyvu ar smurtu, ji gali tik užsitraukti tik dar didesnę gėdą. Patriarchalinėje visuomenėje vyrams priskiriamas agresoriaus vaidmuo, o moterims – lytinės aistros objekto vaidmuo. Kraštutinis buvimo seksualiniu objektu pavyzdys yra išžaginimas, kurio metu aukos subjektyvūs norai ir valia žagintojo yra ignoruojami.¹¹⁴ Panašios nuomonės yra ir V. Justickis, kuris teigia, kad agresyvumas yra vyriškumo požymis ir visai kitaip žiūrima į moters agresyvumą, kuris prieštarauja visuomenėje vyraujančiam moters įvaizdžiui. Jeigu moteris elgiasi agresyviai, vadinasi ji yra „vyriško charakterio“.¹¹⁵ H. J. Šneider faktą, kad moterys padaro nedaug smurtinių nusikaltimų, aiškina specifiniais šios lyties socialiniais pavyzdžiais, vaidmenų (užimtumo) struktūra ir lūkesčiais, skirtingais moterų elgesio kontrolės mechanizmais ir pan.¹¹⁶ V. Burbankas nustatė, kad moterys daug agresyvesnės kitų moterų nei vyrų atžvilgiu. Konfliktuodamos su kitomis moterimis, jos naudojasi fizine agresija tokia kaip tąsymas už plaukų. Toks elgesys neįmanomas joms konfliktuojant su vyrais, todėl, norėdamos juos įskaudinti, turi rasti kitų, išradingesnių elgesio būdų.¹¹⁷ Būdamos fiziškai silpnesnės moterys naudoja netiesioginę agresiją, kuri yra subtilesnė, bet vis tiek labai efektyvi ir fizinė jėga nėra būtina, jos siekia įskaudinti kitus per tarpusavio ryšius. Vyriškos lyties atstovams būdingesnė atvira fizinė ir verbalinė agresija, t. y. mušimas, stumdymas, gąsdinimas arba grasinimai panaudoti fizinę jėgą.¹¹⁸

Nužudymus padariusių asmenų amžiaus duomenų analizė parodė, kad daugiausiai šios kategorijos nusikaltimų padarė asmenys nuo 18 iki 29 m. Su amžiumi kriminogeniškumas mažėjo. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, kad nemaža dalis yra nepilnamečių nusikaltėlių.

¹¹⁴ Gilligan, J. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 57-60.

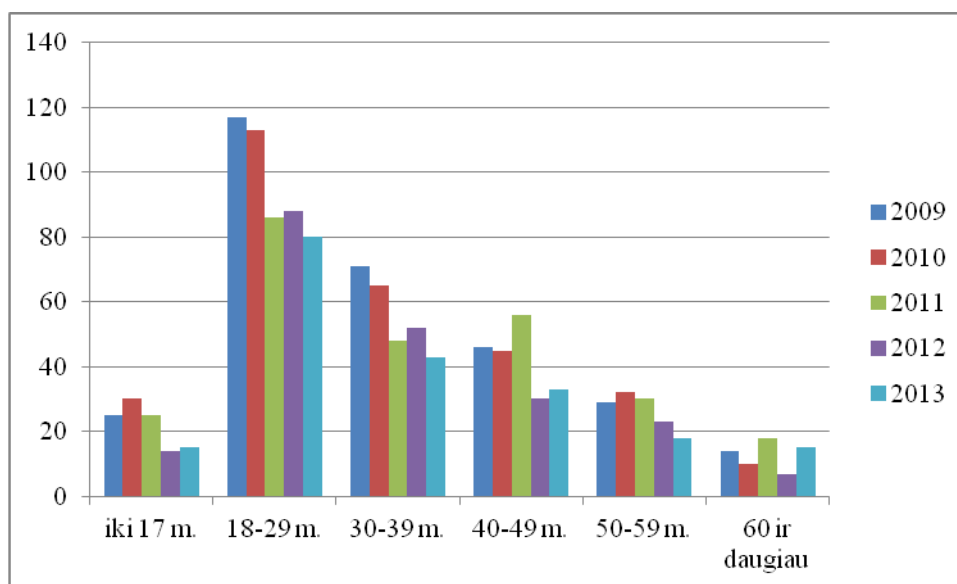
¹¹⁵ Justickis, V., *supra* note 19, p. 424.

¹¹⁶ Schneider, H. J. *Kriminologie der Gewalt*. Stuttgart, Leipzig, 1994, p. 36.

¹¹⁷ Burbank, V. Female Aggression in Cross-Cultural Perspective. *Behavioral Science Research*. 1987, 21: 70-100.

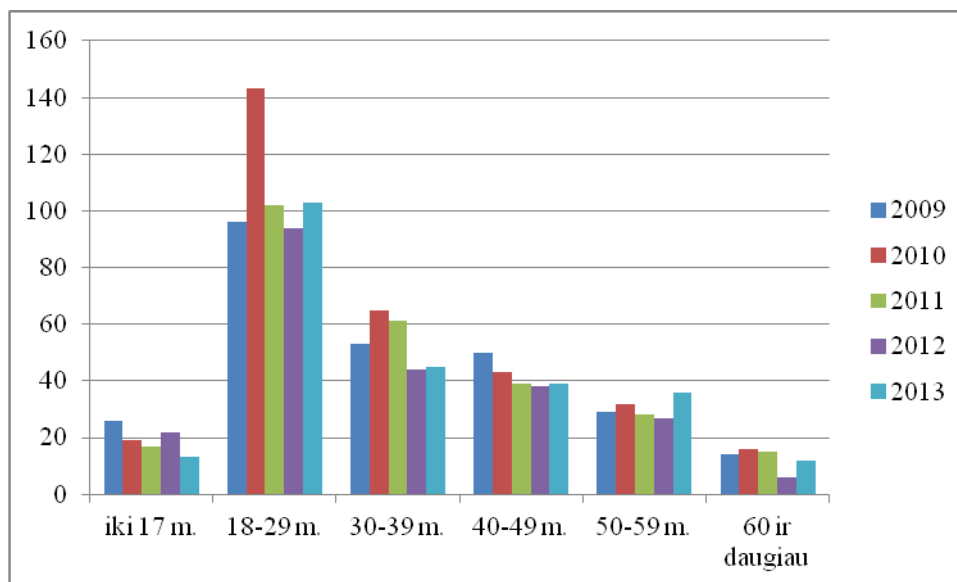
¹¹⁸ Žukauskienė, R. *supra* note 30, p. 225-228.

4 diagrama. Nužudymus padariusių asmenų amžius

Tokį nusikaltėlių amžiaus pasiskirstymą galima būtų paaiškinti tuo, kad jaunesni žmonės, vis dar siekiantys įsitvirtinti socialinėje aplinkoje, labiau linkę rizikuoti, elgtis spontaniškai, neapgalvotai. Nėra pakankamai patirties ir žinių apie atitinkamų veiksmų pasekmes. Dažnai nusikaltėliai net nepagalvoja, kad konflikto metu suduotas vienas smūgis gali būti lemiamas ir sukelti mirtį.

5 diagrama. Sunkius sveikatos sutrikdymus padariusių asmenų amžius

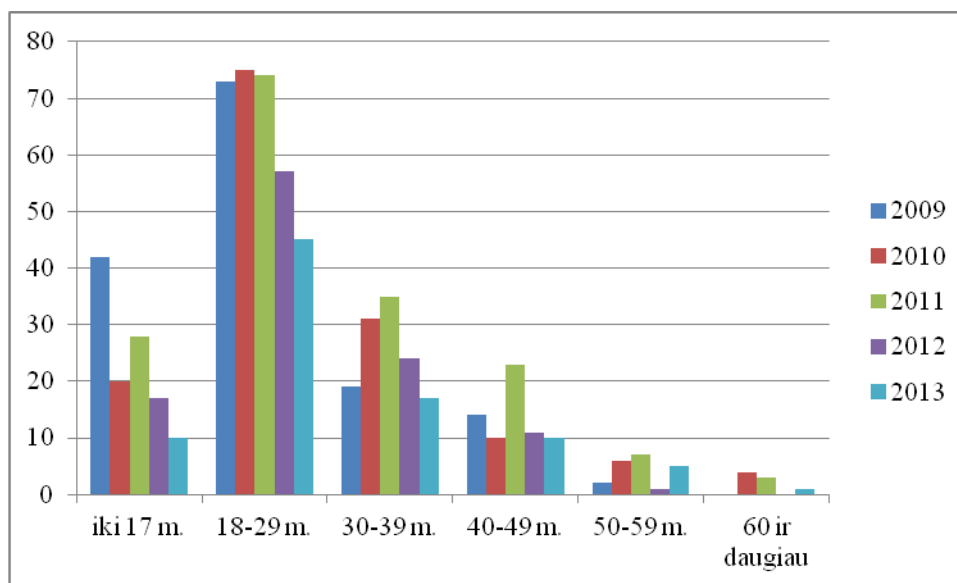

Sunkius sveikatos sutrikdymus padariusių asmenų amžiaus analizė parodė, kad daugiausiai nusikalto taip pat 18-29 m. asmenys.

J. Giliganas tai, kad daugiausiai smurtauja jauni vyrai, aiškina vyriškųjų lytinių hormonų, arba androgenų, kurie skatina agresyvumą, ypač testosterono, įtaka žmogaus organizmui. Jis teigia, kad jeigu „palyginsime diagramą vaizduojančią, žmogaus organizme cirkuliuojančio testosterono vidutinio lygio kitimą laike, su kita diagrama, vaizduojančia

vidutinio žmogžudysčių lygio kitimą (nes abu šie rodikliai per gyvenimą kinta), pastebėsime, kad abi kreivės stublinamai panašios: palyginti žemas abiejų rodiklių lygis iki lytinio brendimo, tuomet – staigus abiejų parametrų šuolis sulaukus lytinio subrendimo; abiejų lygis išlieka aukštas per visą paauglystę ir jaunystę, tačiau pamažu, bet pastoviai ima mažėti sulaukus vidutinio amžiaus¹¹⁹. Tačiau R. Žukauskienė teigia, kad žmonių elgesį labiau nulemia socialiniai ir kognityviniai mechanizmai, o ne fiziologiniai veiksniai ir testosterono įtaka žmogaus organizmui. Pasak jos, testosterono lygio ir agresyvaus elgesio ryšys pagrįstas gyvūnų tyrimais.¹²⁰

6 diagrama. Išžagintus padariusių asmenų amžius

Išžagintus padariusių asmenų amžiaus analizė parodė, kad apie 50 proc. išžagintųjų įvykdė jauni vyrai 18-29 m. Lyginant su nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais, ženkliai išsiskiria nepilnamečių padaryti išžaginimai, jų dalis sudaro apie 18 proc. visų šių nusikaltimų. Pasak G. Babachinaitės, tam įtakos turi tai, kad seksualinį gyvenimą pradeda vis jaunesnio amžiaus asmenys, o priverstinė seksualinė patirtis (išžaginimas) dažnai nebūna pirmoji gyvenime seksualinė praktika tiek nusikaltėliui, tiek aukai. Be to, trūksta tinkamo seksualinio švietimo, todėl gaji pornografija, ja domimasi, nes ji užpildo tam tikrą žinių spragą, suteikdama, deja, smarkiai suvulgarintą informaciją, prisidedančią prie klaidingo besiformuojančio jaunimo ir net vyresnių žmonių seksualinių dalykų suvokimo.¹²¹

Remiantis L. A. Maršalo ir H. E. Barbario teorija, kiekvienas vyras turi potencialią galimybę panaudoti agresiją siekdamas seksualinių tikslų. Kritinis laikotarpis tokiam elgesiui pasireikšti yra paauglystė, nes šiuo laikotarpiu vystymosi ypatumai jaunuoliui yra išbandymas: jis turi išmokti suvaldyti savo seksualumą ir agresiją socialiai pageidaujamu būdu. Jų teigimu,

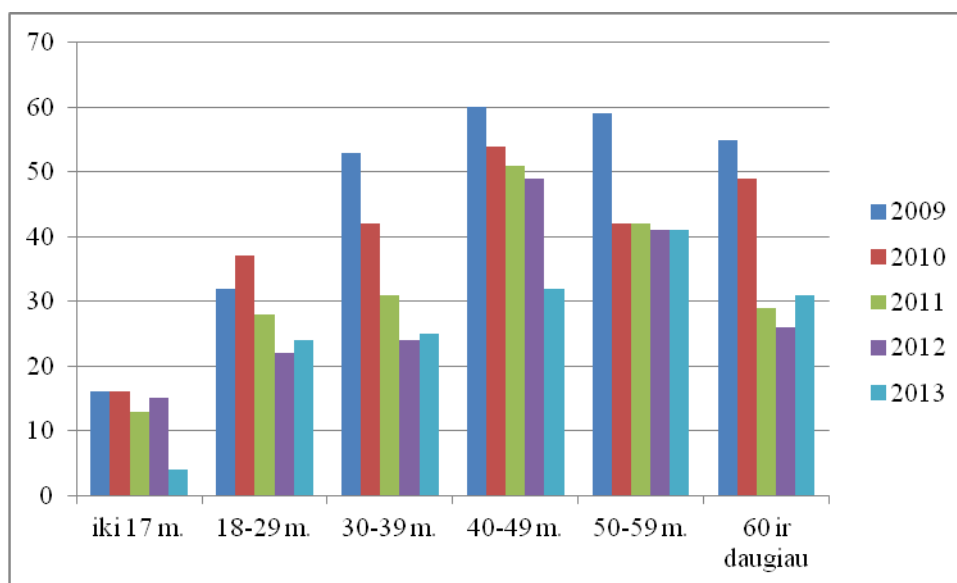
¹¹⁹ Gilligan, J. *Smurtas / Apmąstymai apie nacionalinę epidemiją*. Vilnius: ALK / Vaga, 2007, p. 219.

¹²⁰ Žukauskienė, R. *supra* note 30, p. 31.

¹²¹ Babachinaitė, G. *Smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje. Jurisprudencija*. 1999, t. 12(4); p.10.

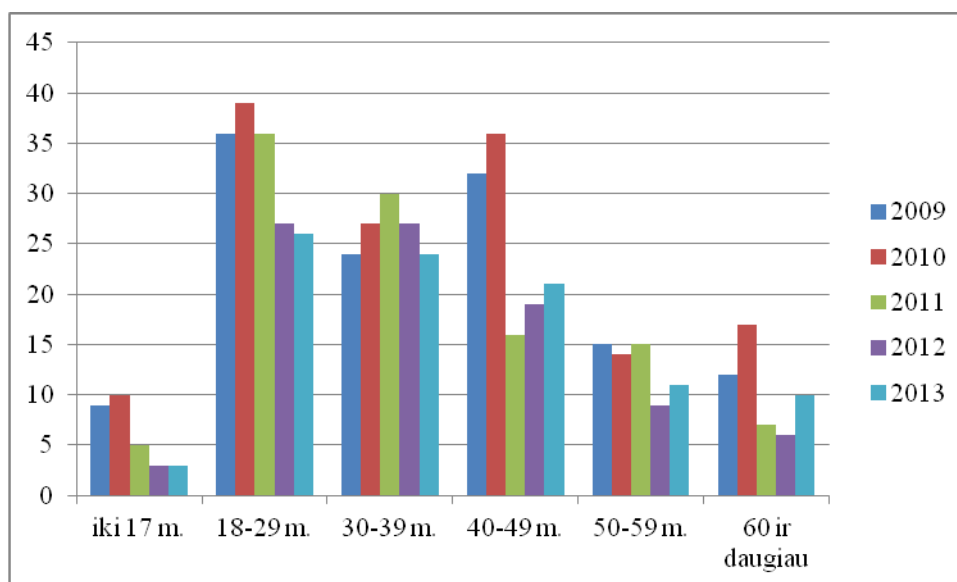
jaunuoliai, kurių vystymasis buvo sunkesnis, kurie vaikystėje patys patyrė fizinę ar seksualinę prievartą, paauglystėje dažniausiai neįgyja adekvačių įgūdžių, galinčių padėti susidoroti su iškilusiomis problemomis, ir tam tikroje situacijoje atskirti seksą ir agresiją.¹²²

7 diagrama. Nužudymų aukų amžius

Nužudymų aukų amžiaus duomenų analizė parodė, kad tapti nusikaltimo auka galima bet kuriuo gyvenimo periodu, labai ryškiai neišsiskiria nei viena amžiaus grupė. Lyginant su nusikaltėlių kriminogenišku, aukų viktimiškumas su amžiumi nemažėjo. Netgi priešingai, vyresnio amžiaus žmonės dažniau tapo nužudymų aukomis nei jauni asmenys.

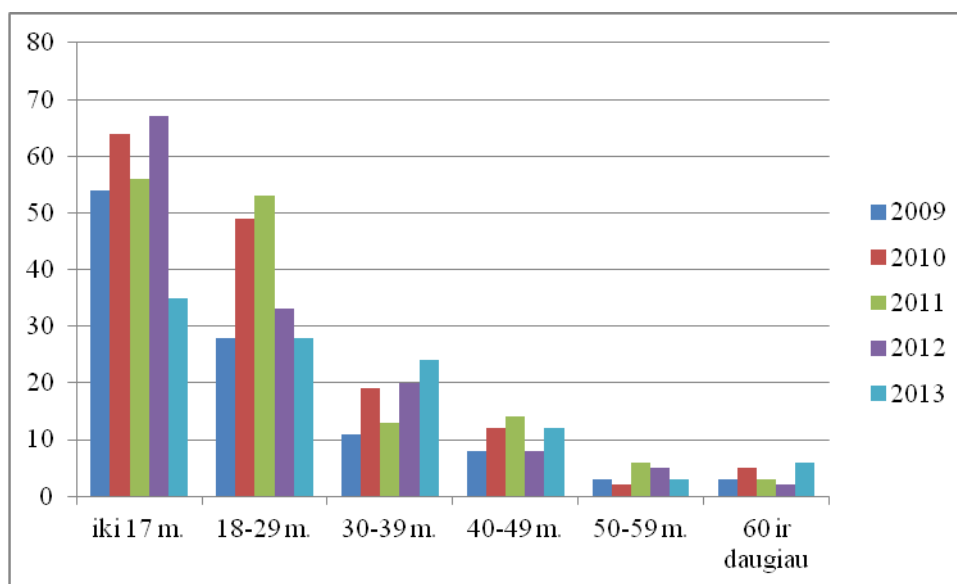
8 diagrama. Sunkių sveikatos sutrikdymų aukų amžius

Sunkių sveikatos sutrikdymų aukų amžiaus analizė parodė, kad būti sunkiai sužalotu didesnę tikimybę yra asmenims nuo 18 iki 49 m. Šio amžiaus žmonės sudarė didžiąją dalį nukentėjusių.

¹²² Marshall, W. L., Barbaree, H. E. *Handbook of sexual assault: issues, theories, and treatment of the offender*. New York: Plenum Press, 1990.

9 diagrama. Išžaginių aukų amžius

Išžaginių aukų amžiaus analizė parodė, kad net apie 43 proc. šių nusikaltimų aukų yra nepilnamečiai, tarp jų ir mažamečiai, asmenys. Tokius rezultatus gali lemti tai, kad suaugusios moterys tiesiog mažiau linkusios pranešti teisėsaugos institucijoms apie išžaginimo atvejus.

Viktimologinių tyrimų duomenimis, labai didelė nuo seksualinės prievartos nukentėjusių moterų dalis nesikreipia į policiją dėl visuomenėje vyraujančių stereotipų ar tiesiog nepasitikėjimo teisėsaugos institucijomis. Dar viena latentiškumo priežastimi galima nurodyti specifinį aukos ir nusikaltėlio santykių pobūdį, būdingą šių nusikaltimų padarymo mechanizmui. Dažnai nusikaltimo aukos pažįsta smurtautoją ir vienokiais ar kitokiais santykiais yra susijusios su juo. Yra daug visuomenei ir policijai nežinomų sutuoktinių seksualinės prievartos atvejų. Todėl nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykių pobūdis taip pat gali būti kliūtis kreiptis į teisėsaugos institucijas, pavyzdžiui, iš gailėsčio, gėdos, nenoro išduoti, keršto baimės ar psichologinio bei ekonominio priklausomumo nuo smurtautojo. Nors suaugusių moterų išžaginių latentškumas yra didelis, pasak S. Nikarto, seksualinės prievartos prieš vaikus latentškumas dar didesnis.¹²³

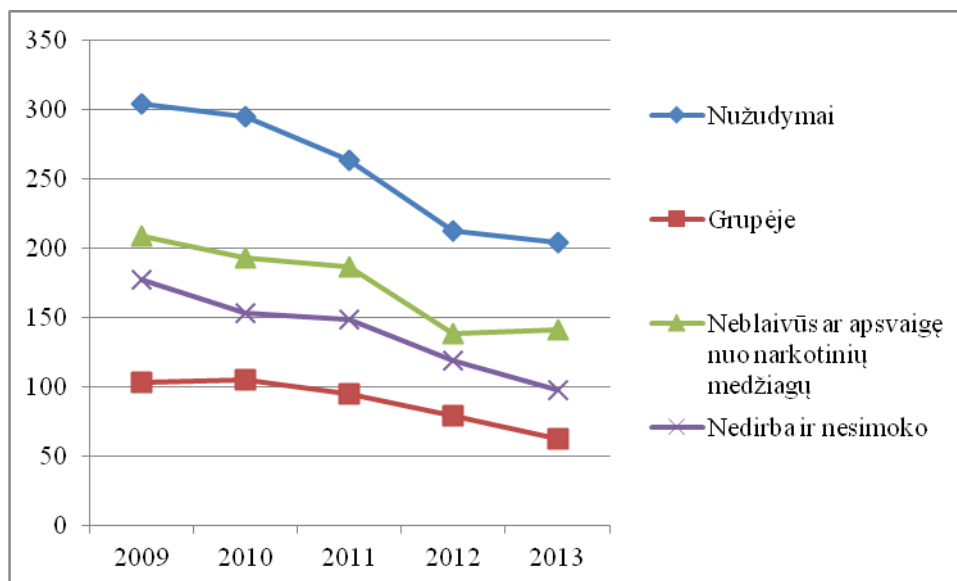
Tai, kad didžioji dalis išžaginių aukų yra nepilnamečiai, G. Babachinaitė aiškina rinkos ekonomikos socialine padėtimi: „seksualinių nusikaltimų aukų struktūra Lietuvoje atitinka rinkos ekonomikos socialinę padėtį – Lietuvoje seksualines paslaugas galima nusipirkti, tačiau seksas su nepilnamečiais asmenimis netoleruojamas ir baudžiamas“¹²⁴. Pasak G. Babachinaitės, išžaginimai „Lietuvoje pagal šių nusikaltimų aukų charakteristikas vis labiau įgyja europinę orientaciją. Seksualinio pobūdžio nusikaltimų aukomis šiuo metu Europos Sąjungoje dažniausiai

¹²³ Sakalauskas, G., *et al.*, *supra* note 113, p. 80-98.

¹²⁴ Babachinaitė, G., *supra* note 32, p. 102.

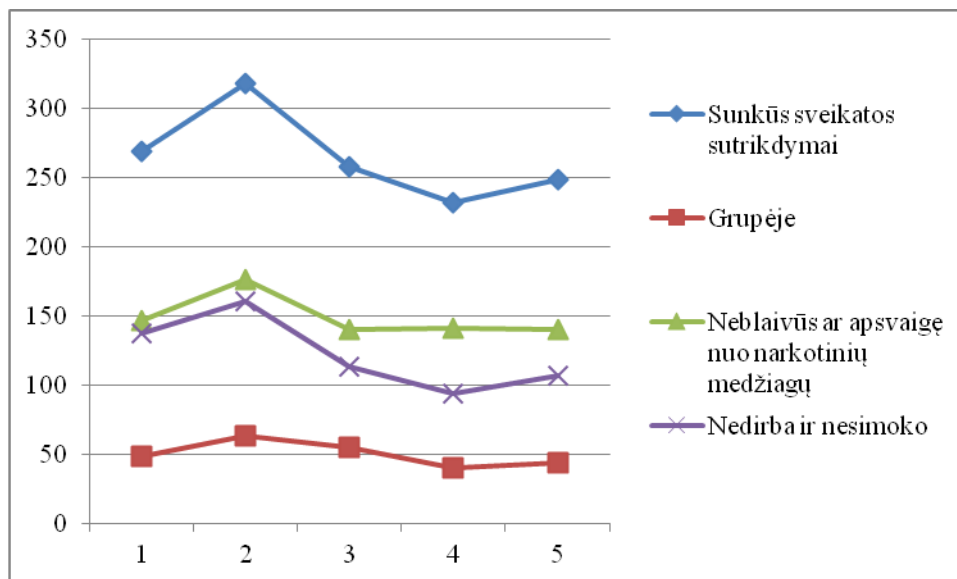
tampa nepilnamečiai ir netgi mažamečiai vaikai. Siekiama rafinuotų seksualinių potyrių su vaikais, plinta pedofilija, nes kitos seksualinės perversijos galimos partnerių sutikimu.¹²⁵

10 diagrama. Duomenys apie nužudymus padariusius asmenis

Nužudymų atvejais apie 54 proc. asmenų niekur nedirbo ir nesimokė, apie 68 proc. buvo neblaivūs ar apsvaigę nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, tretsdalis nužudymų buvo įvykdyta grupėje, t. y. apie 35 proc. Dažnai žmonės, ypač jaunimas, niekur nedirbdami ir nesimokydami šį savo laisvą laiką leidžia su panašaus likimo asmenimis, vartoja alkoholinius gėrimus ar kitaip svaiginasi ir įvykdo nusikaltimą veikdami grupėje.

11 diagrama. Duomenys apie sunkius sveikatos sutrikdymus padariusius asmenis

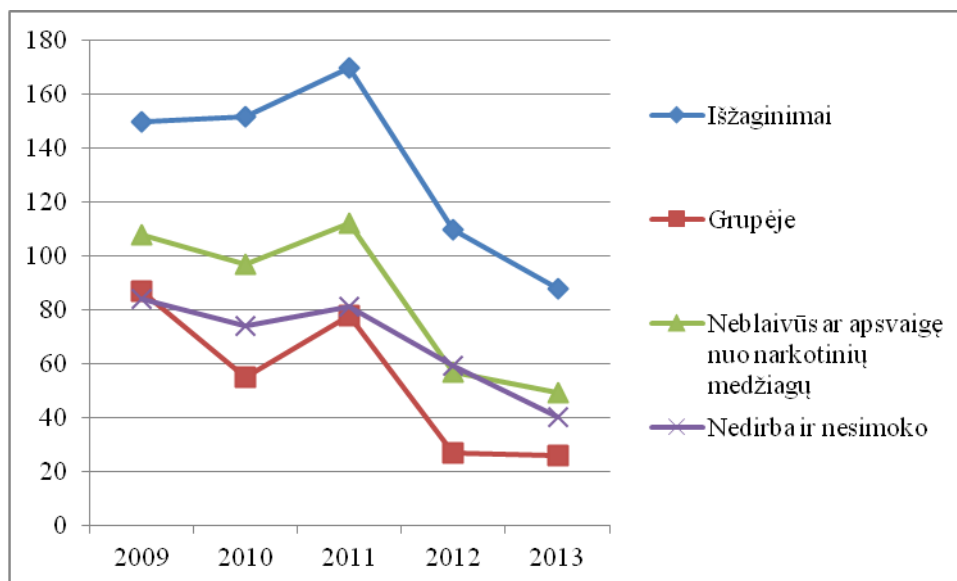

Išanalizavus duomenis apie asmenis, padariusius sunkius sveikatos sutrikdymus, paaiškėjo, kad apie 46 proc. asmenų niekur nedirbo ir nesimokė, apie 56 proc. buvo neblaivūs ar

¹²⁵ Babachinaitė, G., *supra* note 32, p. 102.

apsvaigę nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, apie 19 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų buvo padaryta grupėje.

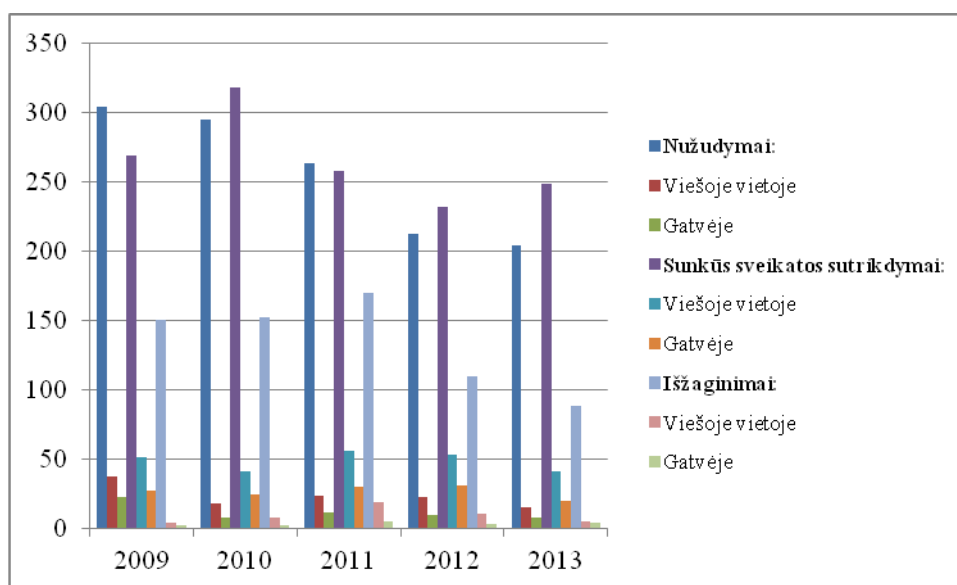
11 diagrama. Duomenys apie išžaginimus padariusius asmenis

Duomenų, apie asmenis, padariusius išžaginimus, analizė parodė, kad apie 63 proc. asmenų niekur nedirbo ir nesimokė, net apie 79 proc. nusikaltėlių buvo neblaivūs ar apsvaigę nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir 51 proc. išžaginimų buvo padaryta bendrininkų grupėje. Lyginant su kitais smurtiniais nusikaltimais, išžaginimų atvejais tiek grupėje, tiek neblaivių, tiek niekur nedirbančių ir nesimokančių nusikaltėlių dalis procentais yra didžiausia.

G. Babachinaitės teigimu, daugelio nepilnamečių vaikinių padarytų išžaginimų pagrindinis motyvas yra ne seksualinio poreikio tenkinimas, o savotiškas seksualinis chuliganizmas, demonstruojamas nusikaltimo bendrininkų vienu kitiems¹²⁶.

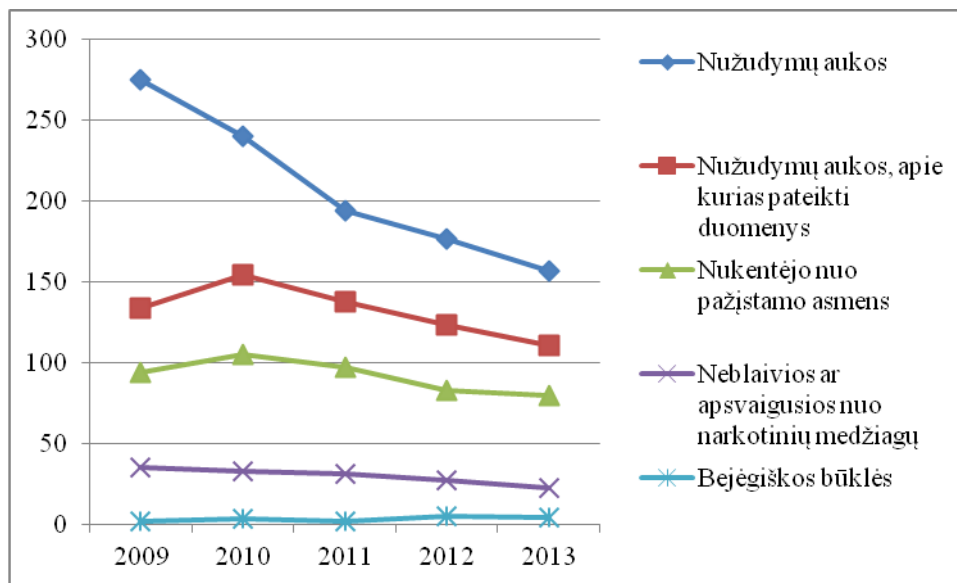
12 diagrama. Duomenys apie smurtinius nusikaltimus padarytus viešoje vietoje ar gatvėje

¹²⁶ Babachinaitė, G., *supra* note 121, p. 102.

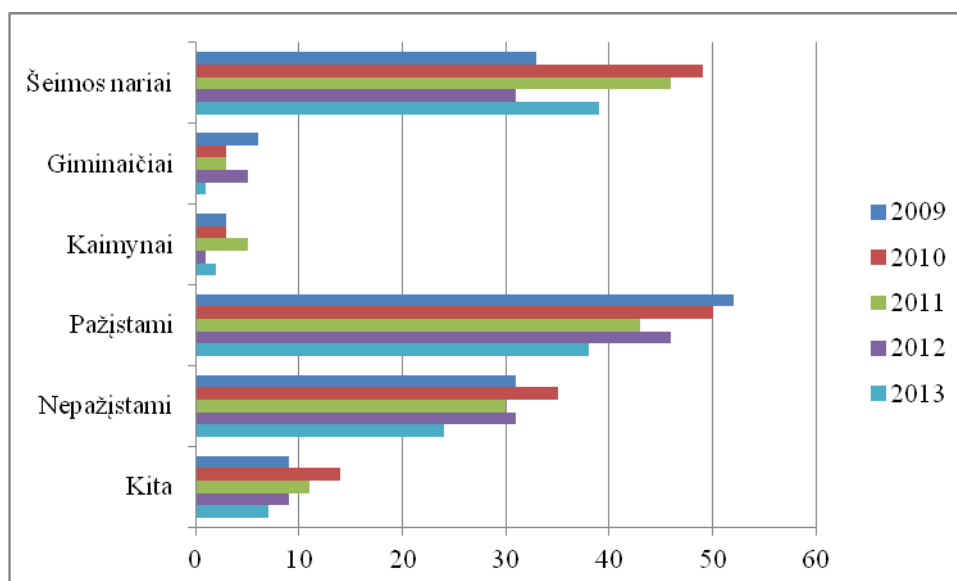
Smurtinių nusikaltimų duomenų analizė parodė, kad tik labai maža dalis šių nusikaltimų padaryta viešoje vietoje ar gatvėje. Nužudymų atvejais viešoje vietoje padaryta 9 proc. šių nusikaltimų, gatvėje – 5 proc. Sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais viešoje vietoje padaryta 18 proc. šių nusikaltimų, gatvėje – 10 proc. Išžagininimų atvejais viešoje vietoje padaryta 7 proc. šių nusikaltimų, gatvėje – 2 proc. Todėl galima daryti išvadą, kad tapti smurtinio nusikaltimo auka didžiausia rizika yra ne vieša vieta ar gatvė, kaip didžioji visuomenės dalis galvoja, o kur kas nusikaltimo aukai artimesnė aplinka.

13 diagrama. Duomenys apie nužudymų aukas

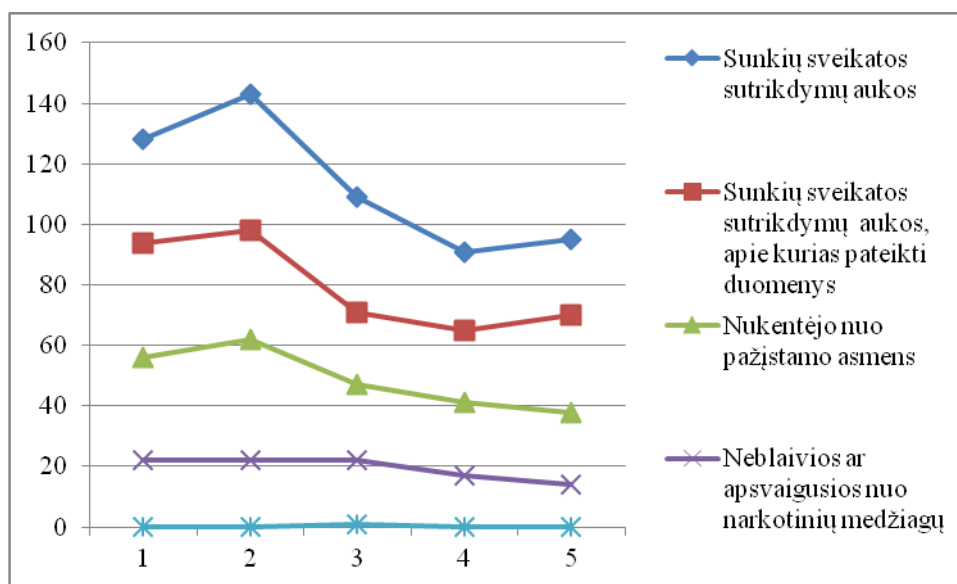
Analizė parodė, kad duomenys pateikti tik apie 660 nužudymų aukų. Iš kurių apie 70 proc. nukentėjo nuo asmens, kurį pažinojo iki nusikaltimo. Pagal statistinius duomenis tik viena auka gyveno kartu su nusikaltėliu, trys – materialiai, tarnybiškai ar kitaip priklausė nuo jo. Apie 14 proc. aukų buvo neblaivios ir apie 2 proc. – bejėgiškos būklės.

14 diagrama. Nužudymo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis

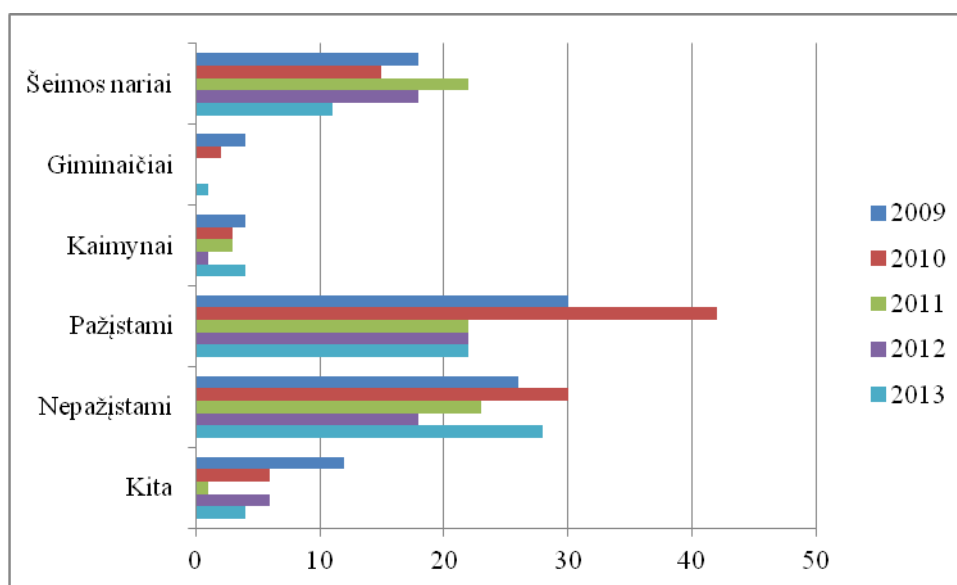
Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdžio analizė parodė, kad kai auką su smurtautoju siejo šeiminiai santykiai, nužudymų atvejais ji nukentėjo nuo: apie 41 proc. – partnerio/sugyventinio, apie 23 proc. – sutuoktinio, apie 14 proc. – tėvo/motinos, apie 14 proc. – sūnaus/dukters, apie 8 proc. – brolio/sesers. Apie 3 proc. nužudytų aukų su nusikaltėliu siejo giminystės ryšiai. Apie 2 proc. atvejų žudikas buvo kaimynas. Apie 35 proc. nužudymų atvejų nusikaltimo auka su nusikaltėliu buvo draugai ar tiesiog pažinojo vienas kitą iš matymo.

15 diagrama. Duomenys apie sunkių sveikatos sutrikdymų aukas

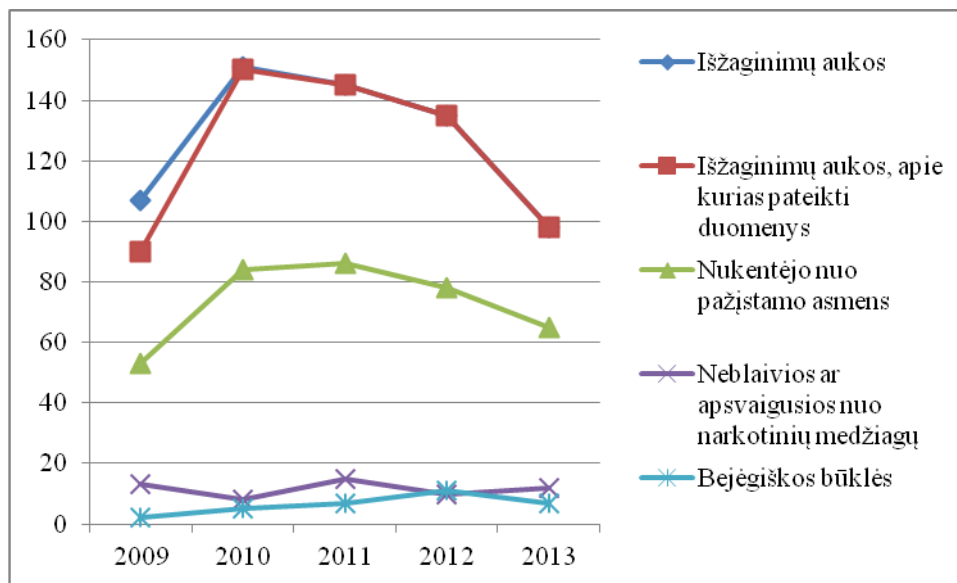
Sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais duomenys pateikti apie 398 aukas, iš kurių apie 61 proc. nukentėjo nuo asmens, kurį pažinojo iki nusikaltimo. Tik viena auka gyveno kartu su smurtautoju ir dvi aukos materialiai, tarnybiškai ar kitaip priklausė nuo nusikaltėlio. Apie 17 proc. nukentėjusių asmenų buvo neblaivūs ir mažiau nei 1 proc. – bejėgiškos būklės.

16 diagrama. Sunkaus sveikatos sutrikdymo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis

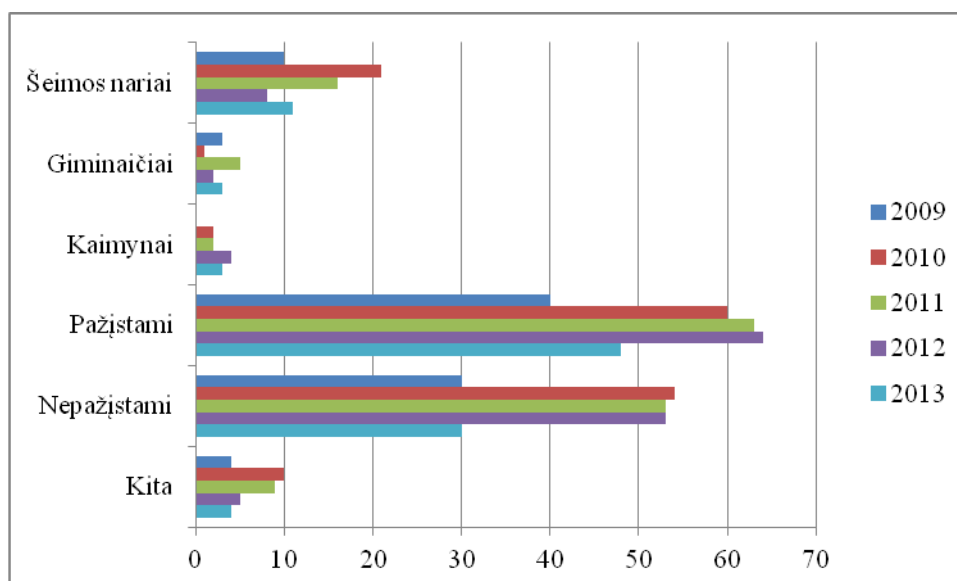
Statistinių duomenų apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdį analizė parodė, kad kai auką su smurtautoju siejo šeiminiai santykiai, sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais ji nukentėjo nuo: apie 41 proc. – partnerio/sugyventinio, apie 32 proc. – sutuoktinio, apie 6 proc. – tėvo/motinos, apie 15 proc. – sūnaus/dukters, apie 6 proc. – brolio/sesers. Apie 2 proc. aukų, kurioms buvo sunkiai sutrikdyta sveikata, su nusikaltėliu siejo giminytės ryšiai. Apie 4 proc. atvejų smurtautojas gyveno kaimynystėje. Apie 35 proc. atvejų nusikaltimo auka su nusikaltėliu buvo draugai ar pažįstami.

17 diagrama. Duomenys apie išžaginių aukas

Statistinių duomenų analizė parodė, kad nuo ko nukentėjo auka labiausiai domimasi išžaginių atvejais. Tik apie 18 aukų nėra duomenų. Iš pateiktų statistinių duomenų apie 59 proc. aukų nukentėjo nuo asmens, kurį pažinojo iki nusikaltimo, apie 9 proc. išžagintų moterų buvo neblaivios ir apie 5 proc. – bejėgiškos būklės.

18 diagrama. Išžagavimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdžio analizė parodė, kad kai auką su smurtautoju siejo šeiminiai santykiai, išžaginimų atvejais ji nukentėjo nuo: apie 21 proc. – partnerio/sugyventinio, taip pat apie 21 proc. – sutuoktinio, apie 3 proc. – buvusio sutuoktinio, apie 33 proc. – tėvo, apie 5 proc. – sūnaus, apie 17 proc. – brolio. Apie 2 proc. išžaginimo aukų su nusikaltėliu siejo giminystės ryšiai. Taip pat apie 2 proc. atvejų prievartautojas buvo kaimynas. Apie 44 proc. išžaginimų atvejų nusikaltimo auka su nusikaltėliu buvo draugai ar pažįstami.

Apibendrinant visą atliktą oficialių statistinių duomenų analizę, galima teigti, kad nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų aukomis daugiausiai tampa vyrai. Smurto prieš moteris atvejais daug didesnė tikimybė joms tapti nužudymo nei sunkaus sveikatos sutrikdymo aukomis. Nors smurtinių nusikaltimų mažėja, ypač nužudymų, tačiau santykinė moterų žudikių dalis didėja. Tačiau vis tiek daugiausiai smurtauja vyrai, ypač jauni. Kriminogeniškiausias amžius yra 18-29 m., nors nemažą dalį nusikaltėlių sudaro ir nepilnamečiai, ypač išžaginimų atvejais. Apie pusę smurtinius nusikaltimus darančių asmenų niekur nedirba ir nesimoko, daugiau nei pusė šių nusikaltimų padaryta būnant neblaiviams ar apsvaigusiems nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, trečdalis smurtinių nusikaltimų įvykdyta grupėje. Išskirti smurtinių nusikaltimų aukų viktimiškiausio amžiaus negalima, kadangi nužudymų atvejais dažniau tampa aukomis vyresnio amžiaus žmonės, sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais – jauni ir vidutinio amžiaus, o išžaginimų atvejais beveik pusė aukų yra nepilnamečiai, tarp jų ir mažamečiai, asmenys. Tapti smurtinio nusikaltimo auka didžiausia rizika yra ne vieša vieta ar gatvė, o kur kas nusikaltimo aukai artimesnė aplinka. Didžioji dauguma smurtinių nusikaltimų aukų buvo pažįstamos su nusikaltėliu iki nusikaltimo. Nemažą dalį, t. y. apie 10-30 proc., nusikaltimo aukų su nusikaltėliu siejo šeiminiai santykiai.

Nors duomenims apie nusikaltimo auką rinkti, kaupti ir sisteminti skirta atskira statistinė kortelė (50 kortelė), kurioje reikia užpildyti ir informaciją apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio atitinkamo pobūdžio interakciją, atlikta statistinių duomenų analizė parodė, kad šis darbas atliekamas nepakankamai kruopščiai. 50 kortelės 21 punkte reikia pažymėti nuo ko nukentėjo asmuo, tačiau atlikus statistinių duomenų analizę paaiškėjo, kad net 25 proc. statistinių kortelių šis punktas buvo neužpildytas arba duomenys nesuvesti į informacinę sistemą. Minėtos statistinės kortelės 21 A punkte reikia pažymėti, ar asmuo nukentėjo nuo kartu su juo gyvenančio šeimos nario, 22 punkte – ar nukentėjęs asmuo priklausė nuo įtariamojo (kaltinamojo) materialiai, tarnybiškai, ar buvo neblaivus, apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų.¹²⁷ Remiantis statistiniais duomenimis, per tiriamąjį laikotarpį, t. y. 5 metus, nuo kartu

¹²⁷ Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM [interaktyvus]. Vilnius, 2012 [žiūrėta 2015-02-18]. <http://www.ird.lt/viewpage.php?page_id=196>.

gyvenančio šeimos nario nukentėjo tik 2 asmenys, 5 asmenys kaip nors priklausė nuo nusikaltėlio ir mažiau nei 20 proc. nusikaltimo aukų buvo neblaivios. Tokie duomenys prieštarauja tiek mokslininkų atliktiems tyrimams, tiek šiame magistro baigiamajame darbe gautiems rezultatams, atlikus nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos analizę remiantis smurtinių nusikaltimų baudžiamosiomis bylomis. Šiems prieštaravimams įtakos galėjo turėti tai, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams ir teisėjams reikia užpildyti ne vieną statistinę kortelę, o to daryti jie nemėgsta, nes tokių kortelių pildymui sugaištama daug laiko, kurio ir taip trūksta pagrindinėms jų funkcijoms vykdyti. Todėl kartais šis taip pat svarbus darbas neatliekamas kruopščiai ir sąžiningai. Be to, dažnai aukos būklė (pavyzdžiui, blaivumas) viktiminio įvykio metu ir interakcijos turinys neturi įtakos nusikaltimo tyrimui, kvalifikavimui ir nusikaltėlio baudžiamajai atsakomybei, todėl šis klausimas taip ir lieka nepalietas tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas bei pildant statistines korteles.

Taigi, apibendrinant išanalizuotus statistinius duomenis, galima daryti išvadą, kad iš oficialių IRD prie LR VRM pateiktų statistinių duomenų galima sužinoti daugiau informacijos apie interakcijos subjektų ypatybes, tokias kaip lytis, amžius, blaivumas viktiminio įvykio metu, kurios gali padėti suprasti, kokiomis ypatybėmis pasižymi asmenys, tarp kurių vyksta interakcija smurtinių nusikaltimų atvejais, nei apie patį interakcijos turinį. Nors iš oficialių statistinių duomenų galime sužinoti ir informaciją apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio socialinius ryšius, ar nusikaltimo auka ir nusikaltėlis buvo pažįstami, ar juos siejo giminystės, šeiminiai, darbiniai ryšiai ir santykiai, ar nusikaltimo auka gyveno kartu su nusikaltėliu ir ar buvo kaip nors priklausoma nuo jo. Tačiau, kaip jau minėjome, ir ši informacija nėra tiksli, kadangi ne visuomet pateikiama statistines korteles pildančių asmenų.

Atliekant viktimologinį tyrimą nepakanka naudotis tik baudžiamosios statistikos duomenimis, kadangi joje nėra informacijos apie nusikaltimų motyvus, apie padarytų veikų determinantus, mažai informacijos apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio asmenybes. Todėl kitame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija analizuojama remiantis smurtinių nusikaltimų baudžiamosiomis bylomis, siekiant išnagrinėti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykius, konflikto susidarymo priežastis ir sąlygas.

4. NUSIKALTIMO AUKOS IR NUSIKALTĖLIO INTERAKCIJOS ANALIZĖ REMIANTIS SMURTINIŲ NUSIKALTIMŲ BYLOMIS

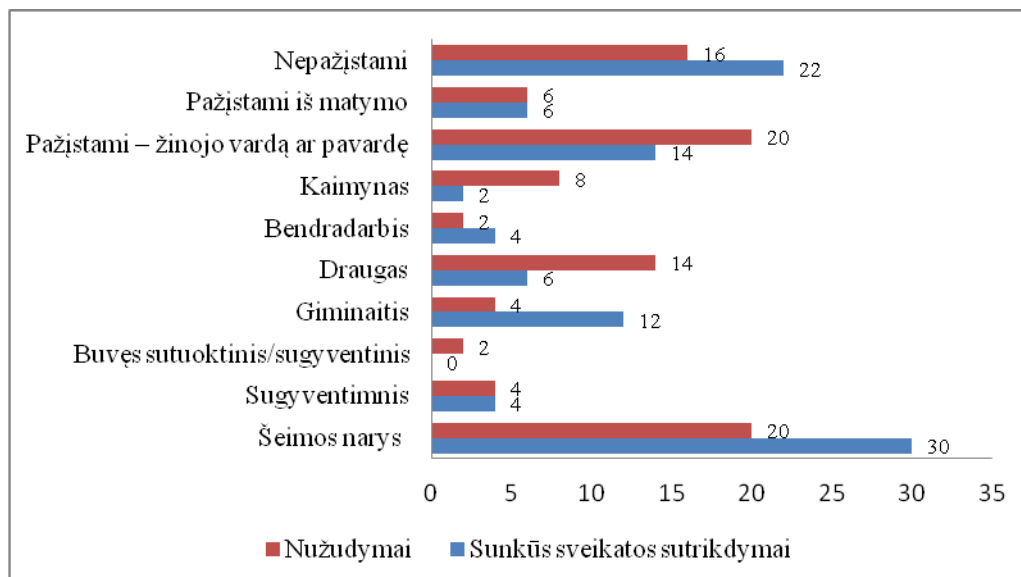
4.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais

Tyrimo metu analizuojami atsitiktinai atrinktų Vilniaus apygardos teismo ir Trakų rajono apylinkės teismo išnagrinėtų 100 baudžiamųjų bylų duomenys: 50 nužudymų (LR BK 129–130 str.) ir 50 sunkių sveikatos sutrikdymų (LR BK 135–136 str.).

Oficialių IRD prie LR VRM statistinių duomenų apie nužudymus ir sunkius sveikatos sutrikdymus analizė parodė, kad vyrai nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų aukomis tampa daug dažniau nei moterys. Tai patvirtina ir bylų duomenų analizė: nužudymų aukomis tapo 32 vyrai ir 18 moterų, o sunkių sveikatos sutrikdymų – 41 vyras ir 9 moterys. Praktiškai visais tiriamais atvejais nusikaltėlis buvo vyras, tik vienoje byloje žudikė buvo moteris ir dviem atvejais sunkų sveikatos sutrikdymą sukėlė moteris.

Tyrimo duomenys parodė, kad tik 16 proc. nužudymų ir 22 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų auka iki nusikaltimo padarymo nepažinojo nusikaltėlio. 26 proc. nužudymų ir 20 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų interakcijos šalys buvo menkai pažįstamos, t. y. auka žinojo nusikaltėlio vardą ar pavardę, buvo pažįstamos iš matymo. 34 proc. nužudymų ir 42 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų auką ir nusikaltėlį siejo šeiminiai ar giminystės ryšiai.

19 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis (proc.)

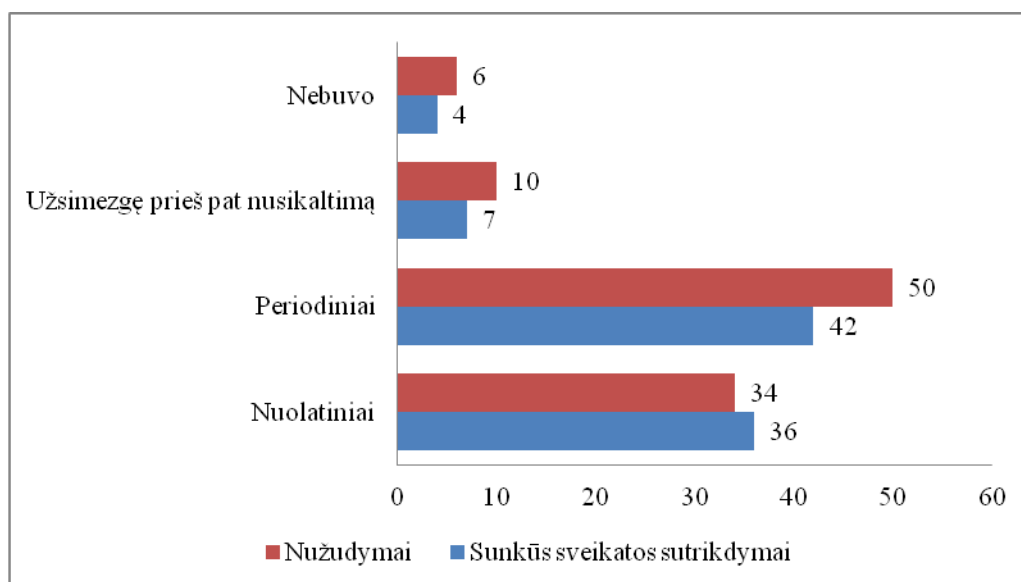
Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdžio analizė parodė, kad kai auką su smurtautoju siejo šeiminiai santykiai, nužudymų atvejais ji nukentėjo nuo: 80 proc. – sūnaus, 10 proc. – brolio, 10 proc. – sutuoktinio. Sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais auka nukentėjo nuo: 47 proc. – sūnaus, 27 proc. – brolio, 20 proc. – sutuoktinio, 6 proc. – tėvo.

Tais atvejais, kai auka nukentėjo nuo sūnaus, dažnai būdavo taip, kad sūnus nesukūręs savo šeimos ar jau išsituokęs, neturi kitos gyvenamosios vietos ir gyvena pas tėvus. Šiais atvejais galima įžvelgti atitinkamą nusikaltėlio priklausomumą nuo aukos.

Tyrimas parodė, kad 62 proc. nužudymų ir 60 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų tarp nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio nebuvo jokio priklausomumo. 34 proc. nužudymų ir 36 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų interakcijos šalys „kitaip“ priklausė viena nuo kitos. Tai jau minėti atvejai, kai nusikaltėlis ar nusikaltimo auka neturi kitos gyvenamosios vietos, veda bendrą ūkį ar pan. 4 proc. nužudymų ir 2 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų buvo priklausomi materialiai, kai vienas iš interakcijos dalyvių moka už visas paslaugas ar pan. 2 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų auka tarnybiškai priklausė nuo nusikaltėlio.

Nagrinėjama priklausomybė yra tiesiogiai susijusi su nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio santykių iki viktiminio įvykio pobūdžiu.

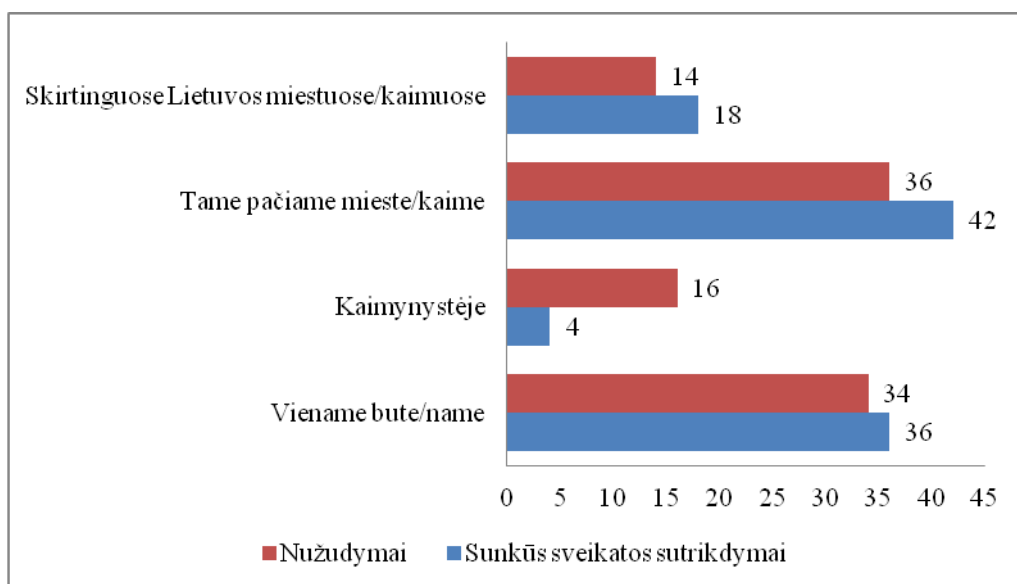
20 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykių pobūdis (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad šiek tiek daugiau nei 30 proc. atvejų interakcijos šalis siejo nuolatiniai, glaudūs, kasdieniai santykiai. 50 proc. nužudymų ir 42 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų periodiniai atsitiktiniai ir neatsitiktiniai, kai bendraujama kartkartėmis. Minėti santykiai nulemia tai, kad nusikaltimo auka viktiminį įvykį patyrė tam tikroje aplinkoje.

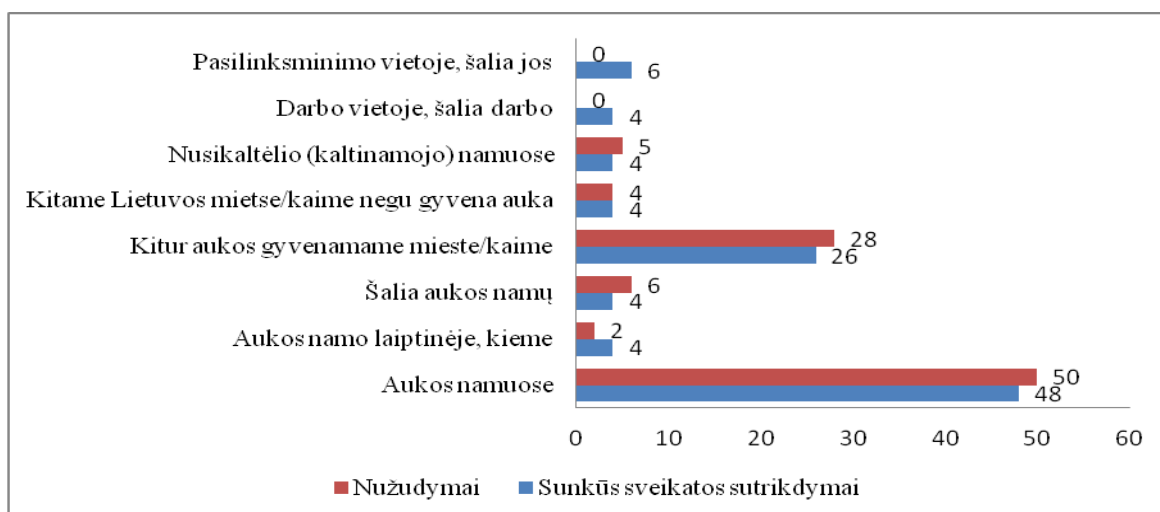
Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamųjų vietų analizė parodė, kad trečdalis aukų gyveno viename bute/name kartu su nusikaltėliu. 36 proc. nužudymų ir 42 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų interakcijos šalys gyveno tame pačiame mieste/kaime, 16 proc. nužudymų ir 4 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų – kaimynystėje. Atvejai, kai nusikaltimo auka ir nusikaltėlis buvo iš skirtingų Lietuvos miestų/kaimų, sudarė tik 14 proc. nužudymų ir 18 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų.

21 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamoji vieta (proc.)

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad dažnai auką ir nusikaltėlį sieja bendri namai. Interakcijos šalims tenka rūpintis bendra buitimi, nuolat bendrauti, praleisti drauge daug laiko, taikytis vienas prie kitos. Neišvengiamai kyla ginčai, konfliktai, kurie dažnai perauga į psichologinį ir fizinį smurtą. Tam tikrais atvejais vystosi nuolatinė įtampa, neapykanta vienas kito atžvilgiu, sąlygota nuolatinė priekaištų, užgauliojimų, patyčių ir pan. Gyvenimas kartu formuoja žmonių santykius, tarpusavio ryšių pobūdį ir ypatumus. Priklausomai nuo to, kokia emocinė atmosfera vyrauja aplinkoje, ir kaip, esant gyvenimiškiems sunkumams, kartu gyvenantys asmenys vienas kitą palaiko, formuojasi asmens požiūris į sudėtingas gyvenimo situacijas, kylančių problemų sprendimo būdus. Kai konfliktuoja du kartu gyvenantys žmonės, kiekvieno iš jų elgesys vienaip ar kitaip daro įtaką kito žmogaus apsisprendimui: taikytis, konfliktuoti, nusileisti, suduoti ir pan. Esant šiltiems, draugiškiems tarpusavio santykiams, asmenys, susidūrę su sunkumais, konfliktinėse situacijose, greičiausiai nenaudos smurto, kadangi žino ir tiki alternatyviais problemų sprendimo būdais.

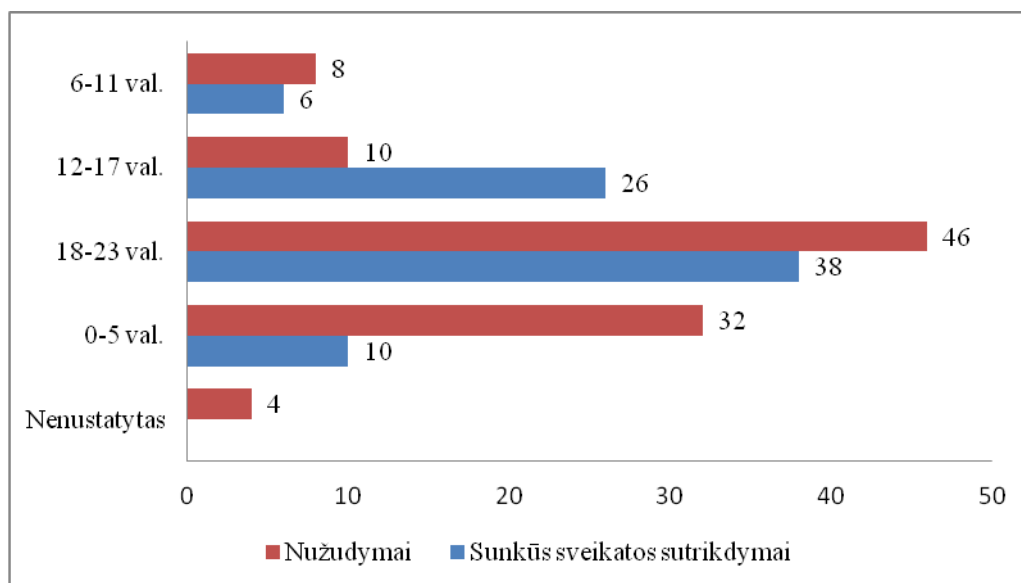
22 diagrama. Nusikaltimo padarymo vieta (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad apie pusė nusikaltimų aukų nukenčia savo namuose, kaip jau minėjome, dažnai tai būna bendri aukos ir nusikaltėlio namai. 8 proc. nužudymų ir 4 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų – aukos namo laiptinėje ar šalia namų. 10 proc. nužudymų ir 4 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų nusikaltimas padaromas smurtautojo namuose. Rečiausiai auka nukenčia kitame Lietuvos mieste/kaimo nei pati gyvena.

Nagrinėjant viktiminio įvykio laiką paaiškėjo, kad daugiausiai nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų padaroma tarp 18 ir 23 val.

23 diagrama. Viktiminio įvykio laikas (proc.)

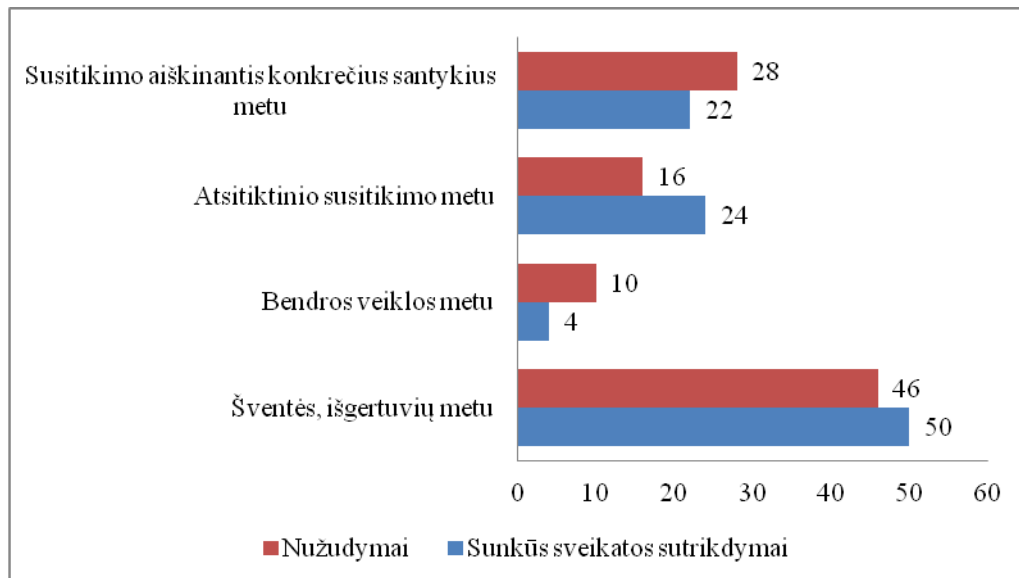

Tyrimo duomenys parodė, kad dažnai konfliktus lydi alkoholio vartojimas: 66 proc. nužudymų ir 72 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų aukų viktiminio įvykio metu buvo apsvaigusios nuo alkoholio, smurtautojų tokių buvo daugiau nei 80 proc. Daugeliu atvejų alkoholio vartojimas nevienkartinis aktas. Alkoholizmas – visuomenėje paplitęs reiškinys. Bylų duomenimis, dalis aukų ir nusikaltėlių girtauja dažniausiai vakarais, t. y. po tam tikrų darbų atlikimo. Kita dalis girtauja nuolat, t. y. jau nuo pat ryto svaiginasi, siekdami tokiu būdu „pagerinti“ savijautą. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėliai dažnai drauge vartoja alkoholį, šiam tikslui ir susitinka.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad pusė aukų nukentėjo būtent išgertuvių metu, kai nėra konkretaus tikslo kažką pasveikinti, pasidžiaugti pasiekimais ir pan. Tuomet žmonės, vartodami alkoholį, pradeda aiškintis santykius, susiginčija, įsiplieskia konfliktas. Ne paslaptis, kad išgėręs asmenys tampa ne tik linksmi ir atsipalaidavęs, bet ir agresyvūs, nesugebantys savęs kontroliuoti. Tokiose situacijose paprastai interakcijos dalyviai negerbia vienas kito, pradeda plūstis keiksmazodžiais, įžeidinėjimais, dažnai įrodinėja kažkokią „tiesą“, priekaištuoja, prisimena nuoskaudas ir pan. Kartais apsvaigęs asmenys net neprisimena konflikto aplinkybių: dėl ko susipyko, kodėl nužudė ir pan. Tikėtina, kad nužudymų aukos, nukentėjusios eilinio

buitinio konflikto metu, gal net neprisimintų ginčo priežasties, jei konfliktas nebūtų pasibaigęs mirtimi.

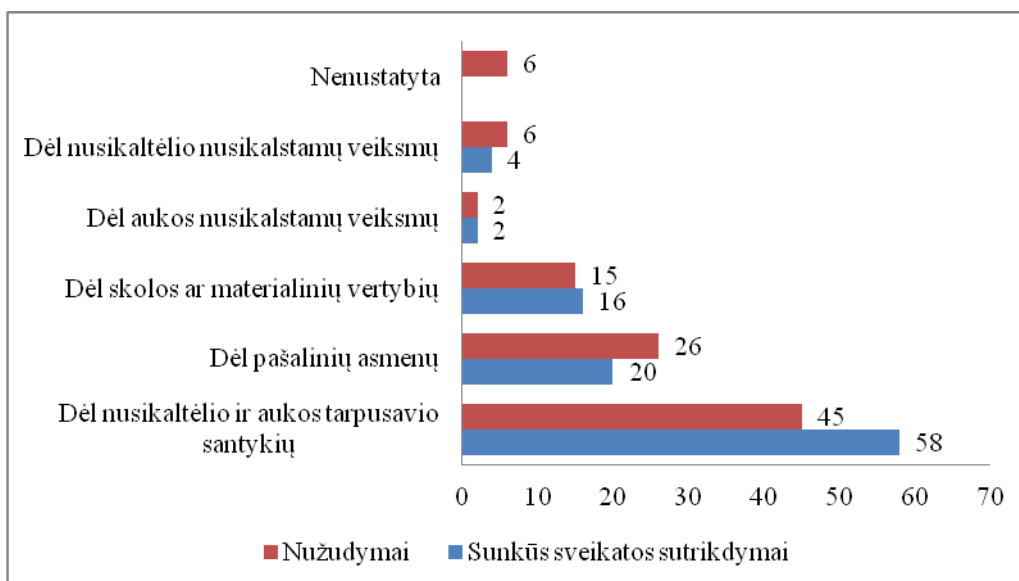
24 diagrama. Viktominio įvykio situacija (proc.)

Nemaža dalis smurtinių nusikaltimų padaroma aukai ir nusikaltėliui susitikus dėl aiškaus tikslo – konkrečių santykių aiškinimosi: nužudymų atvejais tai sudarė 28 proc., sunkių sveikatos sutrikdymų – 22 proc. Santykių aiškinimasis – tai nusikaltimo aukos ar nusikaltėlio siekis nustatyti, įrodyti tiesą dėl jau esamo ginčo ar konflikto. Iš esmės tiek išgertuvių metu kilęs konfliktas, tiek jau buvęs konfliktas, dėl kurio susitinkama, sąlygotas santykių aiškinimosi.

Tyrimo metu nustatyta, kad apie pusę visų kilusių konfliktų buvo dėl nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio santykių, kai susipykstama dėl asmeninių konflikto dalyvių norų, pageidavimų, iškilusių problemų ar patirtų nuoskaudų.

25 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio konflikto priežastis (proc.)

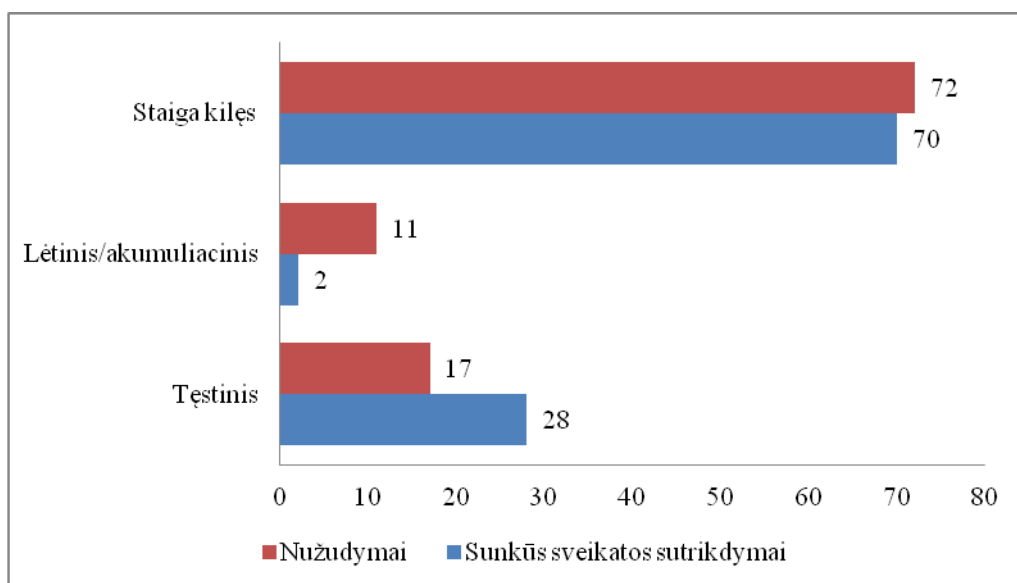

Bylų duomenų analizė parodė, kad apie 20 proc. atvejų nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio konfliktas kildavo dėl pašalinių asmenų. Tai atvejai, kai viena iš interakcijos šalių įsikišdavo į svetimą konfliktą, norėdavo padėti draugui išspręsti problemą ar atkeršyti ir pan. Apie 15 proc. atvejų buvo nužudoma ar sunkiai sutrikdimo sveikata kilus konfliktui dėl negražintos skolos ar nepasidalinus kažkokiais daiktais. Nagrinėjamais atvejais, skolos dydis būdavo vos keli ar keliolika litų, o nepasidalindavo alkoholiu ar narkotikais.

Santykių aiškinimosi būdą pasirenka ne viena, o abi konflikto dalyvės. Kartais net sunku nuspėti, kuri iš interakcijos šalių taps smurto auka: dažnai abi neblaivios, viena kitą kaltina, užgaulioja, tarpusavy smurtauja ir pan. Labai sunku išsiaiškinti ir kieno bei kokia frazė ar veiksmas buvo lemtingas, kaip buvo prieita prie sprendimo susidoroti su auka.

Viktiminio įvykio baigtį dažnai lemia visa grandinė įvykių. Tyrimo duomenimis apie 30 proc. atvejų tarp nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio jau iki nusikaltimo buvo tam tikra įtampa ar konfliktas. 11 proc. nužudymų ir 2 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais konfliktas buvo lėtinis, kuriam būdinga nuolatinė įtampa tarp aukos ir nusikaltėlio, kai viena iš šalių, dažniausiai nusikaltėlis, jaučia pagiežą, neapykantą kitai šaliai. Šiuo atveju interakcijos šalys gali ir neišreikšti emocijų, nesibarti, kitaip tariant, tyliai kentėti, kol galiausiai, dažnai pavartojus alkoholio, kuris suteikia drąsos, pradeda spręsti „priebrendusią“ problemą ir išsako viską, ką seniai galvoja. 17 proc. nužudymų ir 28 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais konfliktas buvo tęstinis. Esant šiam konfliktui, šalys nuolat konfliktuoja, pykstasi, barasi, vartoja psichologinį bei fizinį smurtą vienas kito atžvilgiu. Iš esmės tai yra vienas besitęsiantis arba keli konfliktai, kurie dažniausiai yra tiesiogiai susiję. Šiam konfliktui būdingi atoslūgiai, kai konflikto šalys tai barasi, tai vėl susitaiko.

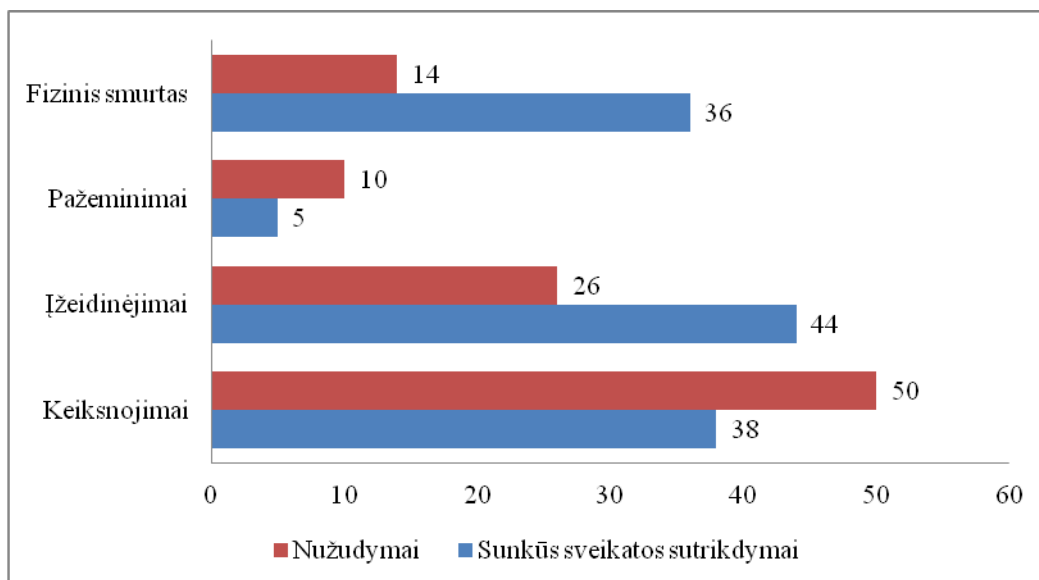
26 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio konflikto pobūdis (proc.)

Visgi, didžioji dauguma konfliktų, t. y. apie 70 proc., kyla staiga. Nužudoma ar sunkiai sutrikdoma aukos sveikata nusikaltėliui veikiant impulsyviai. Šiuo atveju labai reikšmingas veiksnys yra nusikaltimo aukos bei nusikaltėlio asmenybė, t. y. kaip kiekviena iš interakcijos šalių sugeba spręsti staiga kilusį nesutarimą, kaip geba kontroliuoti savo elgesį ir daryti įtaką kitam žmogui, kiek asmuo stengiasi neaštrinti padėties ir skubiai priimti tinkamą sprendimą, pvz., nusileisti, nesiginčyti, susitvardyti ir pan.

Didžiulę įtaką konflikto baigčiai turi interakcijos dalyvių elgesys viktiminio įvykio metu. Tyrimo duomenys parodė, kad 66 proc. nužudymų ir 72 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų nusikaltimo auka neigiamai veikė viktiminio įvykio eigą. Tai pasireiškė tokiais aukos veiksmais kaip nusikaltėlio ar jo draugų, artimųjų įžeidinėjimu, užgauliojimu, keiksnojimu, pažeminimu, fizinio smurto naudojimu ir kitais panašaus pobūdžio veiksmais, skatinančiais smurtą savo atžvilgiu.

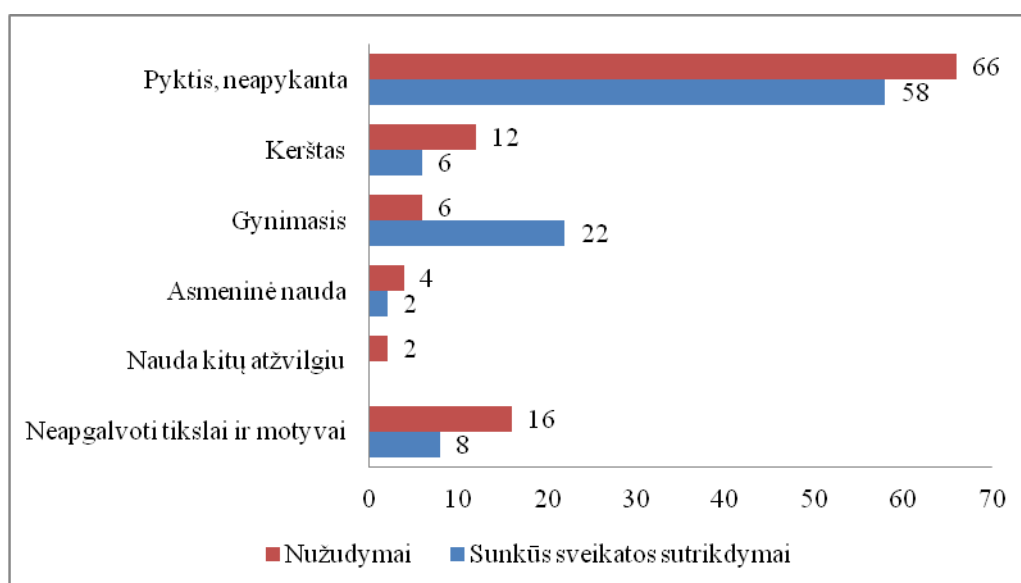
27 diagrama. Neigiama nusikaltimo aukos įtaka viktimizacijai (proc.)

Dažnai, kad ir eilinį barnį lydi keiksmoždziai, įžeidinėjimai, abi konfliktuojančios pusės siekia kuo stipriau įgelti, išlieti savo įniršį. Interakcijos šalys bendrauja su konfliktiškoms, smurtaujančioms, greitai susinervinančioms, impulsyviomis asmenybėmis. Kadangi dauguma aukų, kaip minėta anksčiau, pažinojo nusikaltėlį, tikėtina, kad galėjo numatyti nusikaltėlio elgesį konflikto metu, ypač jei jau anksčiau patyrė jo smurtą. Net jei asmeniui konfliktiškumas pasireiškia tik pavartojus alkoholio, apie tai auka paprastai irgi jau žino. Taigi auka labai dažnai gali nuspėti, kad nusikaltėlio veiksmai konflikto metu bus neigiami jos atžvilgiu, tačiau vis tiek dažnai elgiasi neatsargiai, sąmoningai aštrindama konfliktą ir naiviai tikėdamasi išvengti numanomų pasekmių.

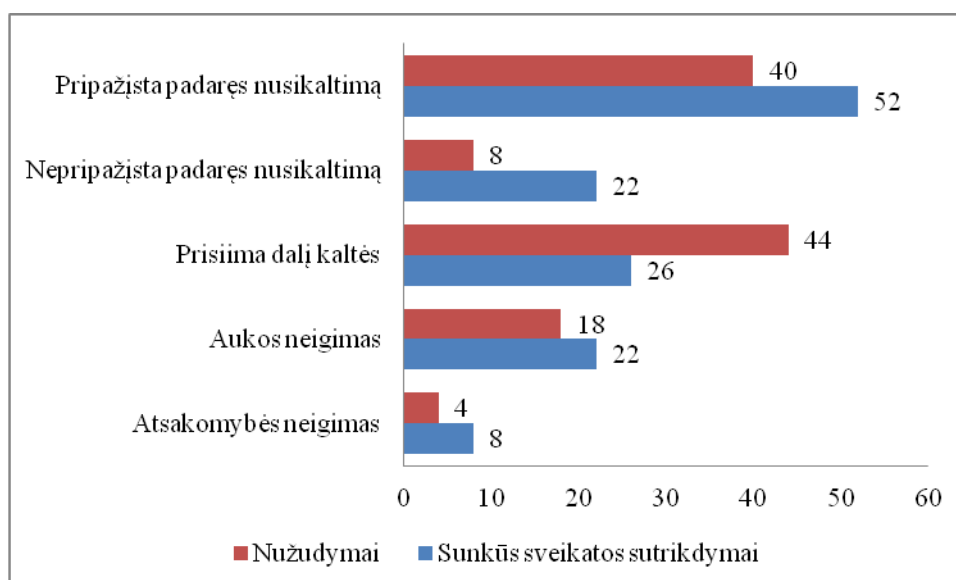
Tyrimo duomenys parodė, kad 6 proc. nužudymų ir 22 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų nusikaltėliai nurodė gynęsi nuo aukų, joms pirmoms panaudus fizinį smurtą. Keršto motyvas buvo 12 proc. nužudymų ir 6 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais.

28 diagrama. Nusikaltėlio motyvai, tikslai (proc.)

Nusikaltėlių motyvų analizė parodė, kad dažniausiai tikslą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą lemia paskutinis jausmas viktiminėje situacijoje – tai didžiulis pyktis ir neapykanta aukai, užvaldantis mintis tiek, kad jai nebejaučiama absoliučiai jokio gailesčio. Tačiau tokį didžiulį pyktį dažnai sukelia gana banalūs įžeidimai, keiksmažodžiai, grasinimai ar susistumdymas.

29 diagrama. Nusikaltėlio kaltės suvokimas (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad 40 proc. nužudymų ir 52 proc. sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų nusikaltėlis pripažįsta padaręs nusikaltimą ir prisiima kaltę. Dalį kaltės prisiima 44 proc. žudikų ir 26 proc. smurtautojų sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais. Tokiais

atvejais nusikaltėliai dalį kaltės priskiria ir kitai interakcijos šaliai, t. y. pačiai smurtinio nusikaltimo aukai, teigdami, kad tai yra teisingas atlygis už jos neteisėtus ar provokacinius veiksmus, pagrįstas kerštas ir, kad auka to nusipelnė. Tirtais atvejais nusikaltėliai naudojo du neutralizacijos mechanizmus – aukos neigimą ir atsakomybės neigimą. Atsakomybės neigimo atveju nusikaltėlis save vertina, kaip kažkieno paveiktą, kaip aplinkybių auką, o aukos neigimo atveju – nusikaltėlis dalį kaltės priskiria nusikaltimo aukai.

Pasak D. Matcos ir G. Saikso sukurtos neutralizacijos teorijos, didžioji dalis teisės pažeidėjų laikosi tokių pačių moralinių vertybių, pripažįsta esamus teisinius apribojimus kaip ir asmenys, nedarantys teisės pažeidimų. Teisės pažeidėjai tiesiog yra įvaldę, susikūrę neutralizacijos mechanizmus, savęs pateisinimo techniką. Tokiu būdu jie pateisina savo poelgi „*ad hoc*” ir tokiu būdu nuramina savo sąžinę arba pasiteisina aplinkiniams.¹²⁸

Atlikta baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais nusikaltimo subjektų interakcija savo turiniu yra panaši. Dažniausiai nusikaltimo auka ir nusikaltėlis iki nusikaltimo buvo pažįstami. Žmogžudystė ar sunkus sveikatos sutrikdymas dažnai padaromas nusikaltėliui gerai žinomoje vietoje, neretai tai būna bendri aukos ir nusikaltėlio namai. Dažnai nusikaltimo auka vartoja alkoholį kartu su nusikaltėliu. Vėliau tarp jų įvyksta žodinis konfliktas, sąlygotas abiejų interakcijos dalyvių aktyvių veiksmų: prisimenamos nuoskaudos, prasideda santykių aiškinimasis, vienas kito įžeidinėjimai, keiksnojimai. Žodinis konfliktas perauga į fizinį smurtą, kuris atitinkamais atvejais pasibaigia vieno iš interakcijos dalyvių sunkiu sveikatos sutrikdymu arba mirtimi. Dažnai tik atsitiktinumas lemia, kas taps nusikaltėliu, o kas auka.

Kai kurie psichologai teigia, kad iš pirmo žvilgsnio trivialūs motyvai, paskatinę žmogų nusikalsti, iš tiesų yra susiję su gilesniais psichiniais procesais ir tokį žmogaus elgesį lemia gilesnės priežastys. Tai, kad labai paprastas, kasdienis įvykis gali sukelti labai stiprią reakciją, pasireiškiančią žmogaus nužudymu, rodo, kad tas išorinis motyvas tik atspindi susikaupusią frustraciją. Šie autoriai mano, kad įžeidimas arba menkas grasinimas iš tiesų negali būti nusikaltimo priežastis. Jų manymu, nusikaltėlis kaupė nemalonius išgyvenimus, įtampą, kol tas įžeidimas buvo paskutinis lašas, ir visa neigiama sukaupta energija nukreipiama į tuo metu šalia esantį asmenį.¹²⁹

Psichologų nuomone, tai, kad agresija ir smurtas dažnai nukreipiami į pažįstamą asmenį, gali būti susijusi su vertybių, normų konfliktu. Žmonės nuo mažų dienų mokomi, kad agresyvus elgesys yra nepriimtinas, kad reikia išmokti problemas spręsti kitais būdais,

¹²⁸ Sykes, G. M., Matza, D. Techniques of Neutralization: A Theory and Delinquency. *American Sociological Review* [interaktyvus]. 1957: 22(6): 664-670 [žiūrėta 2014-12-02].
< <http://www.socqrl.niu.edu/miller/courses/soci380/sykes%26matza.pdf>>.

¹²⁹ Žukauskienė, R., *supra* note 30, p. 366-367.

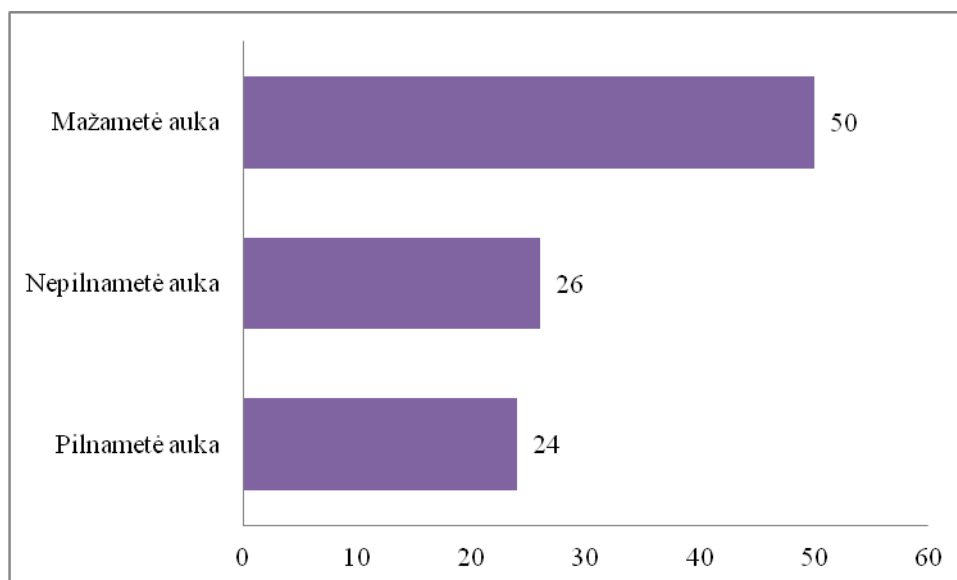
kontroliuoti ir slopinti savo agresiją. Tačiau, kai asmuo yra tarp jam gerai pažįstamų žmonių, gerai žinamoje aplinkoje (namuose), atsipalaiduoja, nebe taip save kontroliuoja, taiko nebe tokią stiprią cenzūrą savo veiksams, lyginant su tuo, kaip jis elgiasi tarp nepažįstamų žmonių. Todėl esant net menkai arba vidutinio stiprumo provokacijai, žmonės linkę reaguoti agresyviau tarp jiems artimų žmonių ir pažįstamoje aplinkoje.¹³⁰

4.2 Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija išžaginių atvejais

Tyrimo metu analizuojami atsitiktinai atrinktų Vilniaus apygardos teismo ir Trakų rajono apylinkės teismo išnagrinėtų 50 išžaginių (LR BK 149 str.) bylų duomenys.

Nagrinėjant nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją remiantis išžaginių baudžiamosiomis bylomis, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį, kad tirtais atvejais net 76 proc. nusikaltimo aukų nebuvo sulaukusios pilnametystės, tarp jų 50 proc. – mažametės mergaitės.

30 diagrama. Nusikaltimo aukos amžius (proc.)

Tirtais atvejais interakcija vyko tarp skirtingo amžiaus asmenų. Dauguma nusikaltėlių buvo vyresni už savo aukas. Išžaginių aukų amžius galėjo turėti įtakos jų viktimizacijai, kadangi, kaip teigia V. L. Maršalas, seksualiniai nusikaltėliai linkę save nuvertinti, jaučiasi neatitinkantys reikalavimų, todėl gali siekti patenkinti savo seksualinius ir emocinius poreikius su vaikais, t. y. tokiu būdu, kuris jų pačių negąsdintų¹³¹. Kiti autoriai teigia, kad nusikaltėliai išžaginio aukomis renkasi vaikus todėl, kad vaikai socialiai yra mažiau reiklūs, lengviau

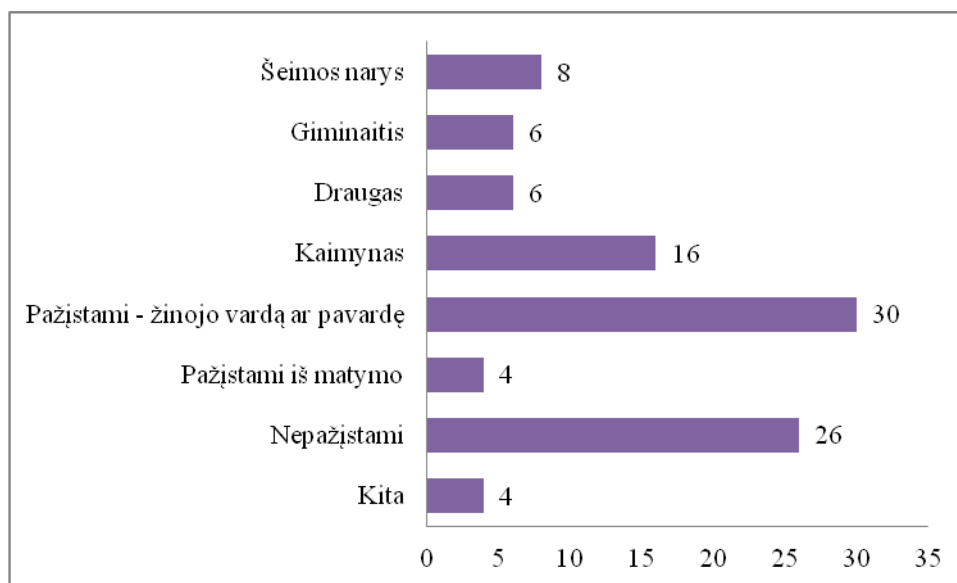
¹³⁰ Žukauskienė, R., *supra* note 30, p. 369.

¹³¹ Marshall, W. L. The Relationship between Self-esteem and Deviant Sexual Arousal in Nonfamilial Child Molesters. *Behavior Modification*. 1997: 21: 86-96.

prikalbinami ir prieinami, jaučiama mažiau grėsmės, santykiuojant su vaiku nusikaltėlis gali pajusti daugiau galios ir kontrolės¹³².

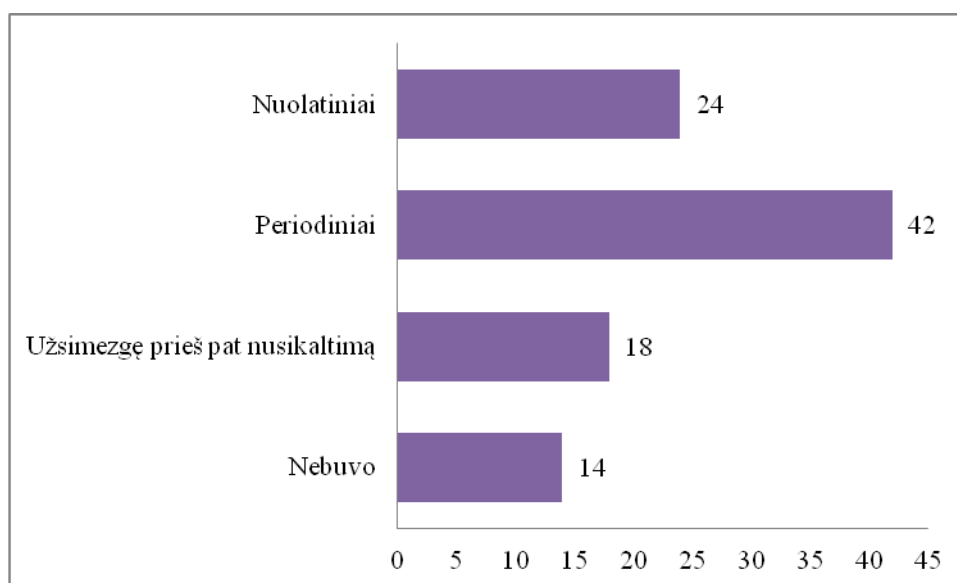
Tyrimo duomenys parodė, kad tik 26 proc. išžagintųjų atvejų auka iki nusikaltimo padarymo visiškai nepažinojo nusikaltėlio. 34 proc. atvejų interakcijos šalys buvo menkai pažįstamos, t. y. auka žinojo nusikaltėlio vardą ar pavardę, buvo pažįstamos iš matymo. 6 proc. išžagintųjų atvejų nusikaltėlis buvo aukos draugas, 16 proc. atvejų – kaimynas. 14 proc. atvejų auką ir nusikaltėlį siejo šeiminiai ar giminystės ryšiai.

31 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis (proc.)

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdžio analizė parodė, kad incesto (kraujomaišos) atvejais, auka nukentėjo nuo: 50 proc. – tėvo ir 50 proc. – brolio. Kai auką su nusikaltėliu siejo giminystės ryšiai, visais atvejais žagintojas buvo dėdė.

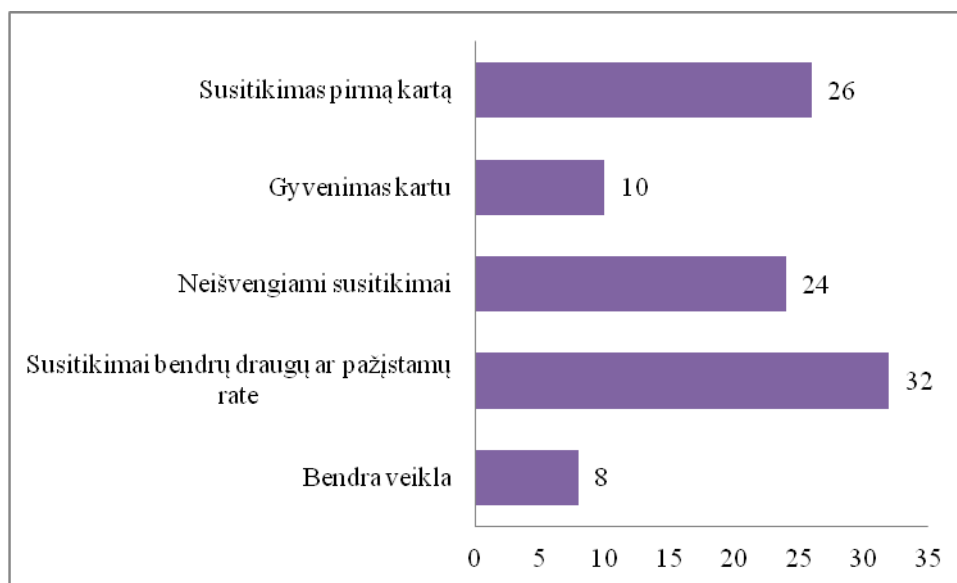
32 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykių pobūdis laiko atžvilgiu (proc.)

¹³² Žukauskienė, R., *supra* note 30, p. 447.

Tyrimo duomenys parodė, kad 18 proc. išžaginių atvejų santykiai tarp interakcijos šalių užsimezgė prieš pat nusikaltimą, o 14 proc. atvejų apskritai nebuvo jokių nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykių. 24 proc. atvejų interakcijos šalis siejo nuolatiniai, glaudūs, kasdieniai santykiai. 42 proc. atvejų periodiniai atsitiktiniai ir neatsitiktiniai santykiai, kai bendraujama kartkartėmis. Minėti santykiai nulemia tai, kad nusikaltimo auka viktiminį įvykį patyrė tam tikroje aplinkoje.

33 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykių pobūdis priežasties atžvilgiu (proc.)

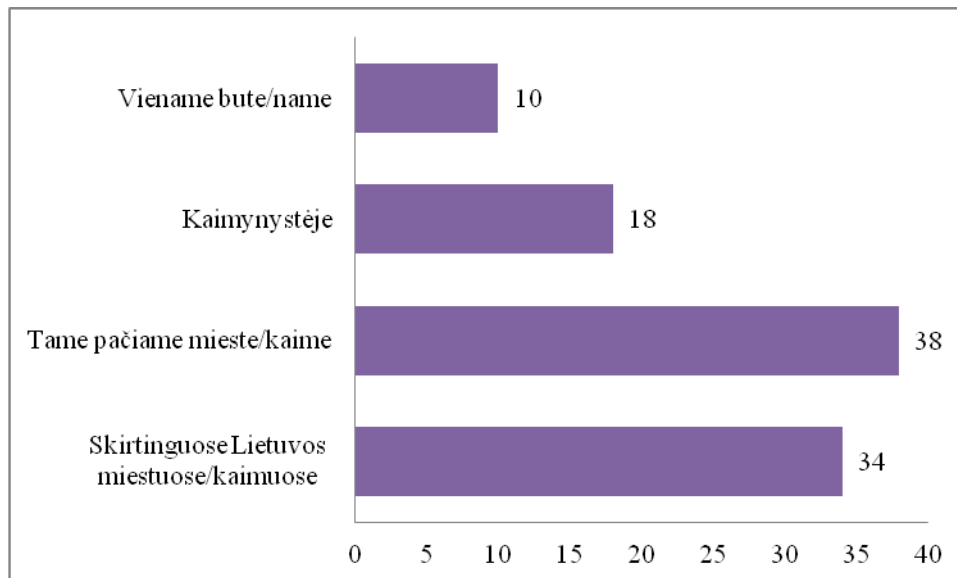

Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad 5 atvejais, kurie sudaro 10 proc. tirtų atvejų, nusikaltimo auka viktimizaciją patyrė pačioje artimiausioje aplinkoje, t. y. ji nukentėjo nuo asmens su kuriuo kartu gyvena, dviem atvejais tai buvo tėvas, dviem – brolis ir vienu atveju – tu pačių globos namų auklėtinis. 24 proc. atvejų, išžaginio auka nukentėjo nuo asmens, su kuriuo susitikimai yra neišvengiami. Tirtais atvejais, tai buvo nepilnametės ar net mažametės aukos susitikimai su tėvų draugais, kurie kartu dažnai girtaudavo aukos tėvų namuose, o paskui, kartais net tėvams žinant, žagindavo auką. Paminėtini atvejai, kai tėvas savo dukrą leisdavo žaginti už butelį alkoholio. Taip pat prie neišvengiamų susitikimų priskirti atvejai, kai nusikaltimo auka nukentėdavo nuo netoliese gyvenančio kaimyno ar besisvečiuojančio giminaičio. Taip pat prie šių atvejų priskirti nusikaltimai, kai auka buvo žaginama globos namų pedagogo, su kuriuo aukos bendravimas taip pat buvo neišvengiamas. 32 proc. išžaginių atvejų nusikaltimo auka nukentėjo nuo asmens, su kuriuo kartu leisdavo laiką bendrų draugų ar pažįstamų rate. 8 proc. atvejų interakcijos šalis siejo bendra veikla.

Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamųjų vietų analizė parodė, kad 10 proc. aukų gyveno viename bute/name kartu su nusikaltėliu, 18 proc. atvejų interakcijos šalys buvo

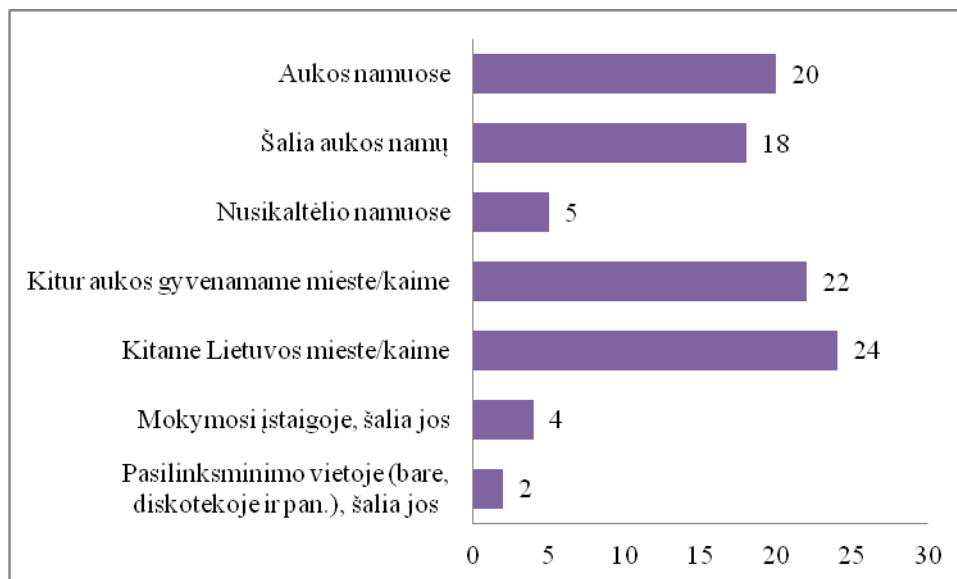
kaimynai. 38 proc. išžaginių atvejų nusikaltimo auka ir nusikaltėlis gyveno tame pačiame mieste/kaimo ir 34 proc. atvejų – skirtinguose Lietuvos miestuose/kaimuose.

34 diagrama. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamoji vieta (proc.)

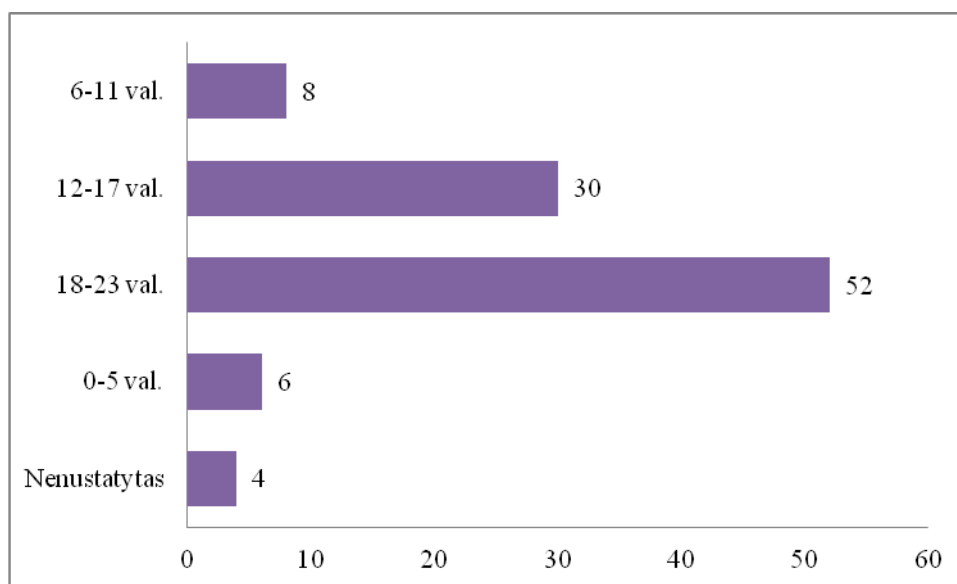
Tyrimo duomenys parodė, kad 20 proc. išžaginių aukų nukentėjo savo namuose, 10 proc. atvejų nusikaltimas padarytas žagintojo namuose. 18 proc. aukų išžagintos šalia savo namų, 22 proc. atvejų – kitur aukos gyvenamame mieste/kaimo ir 24 proc. – kitame Lietuvos mieste/kaimo negu gyvena nusikaltimo auka. 4 proc. atvejų nusikaltimas įvykdytas mokymosi įstaigoje ar šalia jos ir 2 proc. – šalia pasilinksminimo vietos.

35 diagrama. Nusikaltimo padarymo vieta (proc.)

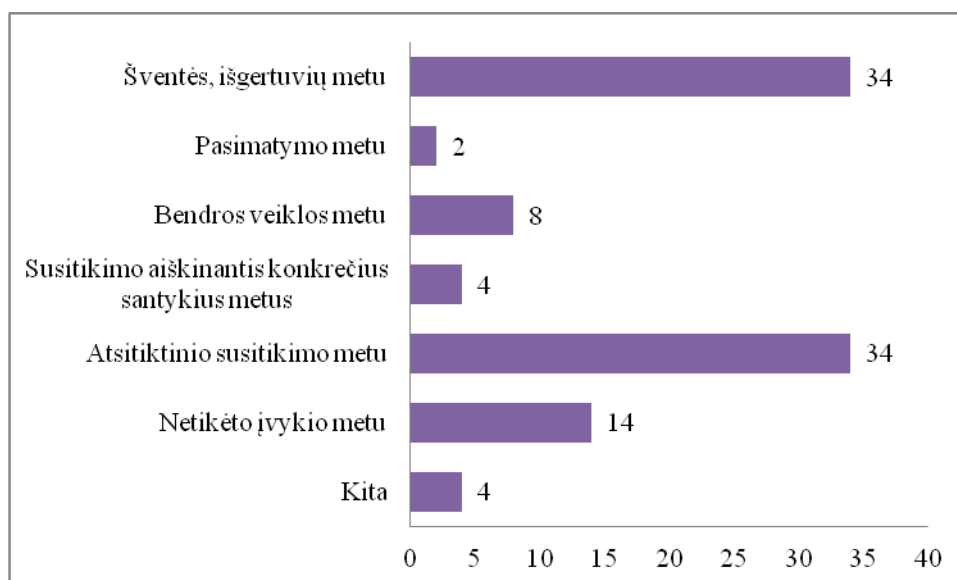
Nagrinęjant viktiminio įvykio laiką paaiškėjo, kad daugiausiai išžaginių įvykdoma tarp 18 ir 23 val., tokiu laiku padaroma 52 proc. išžaginių. Tačiau didelė dalis, t. y. trečdalis, aukų nukentė ir dienos metu.

36 diagrama. Viktominio įvykio laikas (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, kad apie pusė žagintojų nusikaltimo metu buvo apsvaigę: 44 proc. nuo alkoholio ir 4 proc. nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tuo tarpu nusikaltimo aukų apsvaigusių nuo alkoholio buvo tik 20 proc., nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų – 4 proc. Taigi didžioji dauguma, t. y. 76 proc., aukų viktiminio įvykio metu buvo neapsvaigusios.

37 diagrama. Viktominio įvykio situacija (proc.)

Nors pačios nusikaltimo aukos dažniausiai būdavo neapsvaigusios, tačiau net trečdalis išžaginių įvykių vykdyta šventės ar išgertuvių metu. Tiek pat, t. y. 34 proc., šių nusikaltimų padaryta atsitiktinio aukos ir nusikaltėlio susitikimo metu. Netikėto įvykio metu, kai nusikaltimo auka užpulta staigiai, visiškai to nesitikint ir nesuvokiant gresiančio pavojaus, išžaginta 14 proc. aukų.

Tyrimo duomenys parodė, kad tik 6 proc. atvejų, t. y. 3 atvejais, iki išžagimo tarp nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio buvo konfliktas. Dviem atvejais konfliktas įvyko dėl aukos ir jos artimo žmogaus laiku negrąžintos skolos ir kaip keršto priemonę nusikaltėlis pasirinko

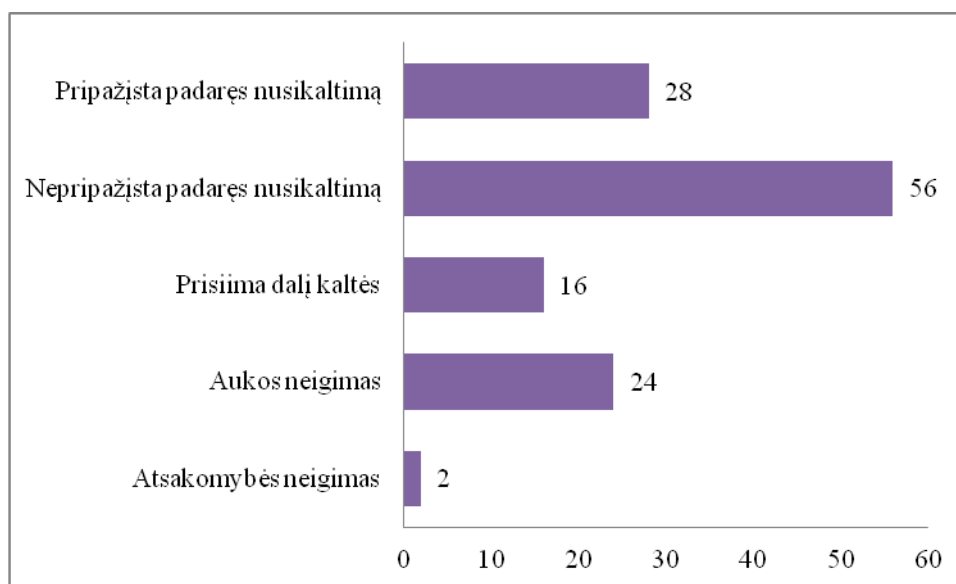
išžaginti auką. Vienu atveju konfliktas įvyko dėl pačios aukos netinkamo, provokuojančio ir konfliktą skatinančio elgesio. Provokuojantis konfliktą nusikaltimo aukos elgesys pasireiškė būsimo nusikaltėlio įžeidinėjimu, vadinimu mažvaikiu, nevyrišku, smūgių sudavimu. Toks aukos elgesys sužadino pyktį ir norėdamas įrodyti savo vyriškumą asmuo išžagino auką. Taigi keršto motyvas buvo 4 proc. atvejų, pyktis – 2 proc. atvejų. 4 proc. atvejų sudaro neapgalvoti tikslai ir motyvai. Tai atvejai, kai nusikaltėlis negali pasakyti, kodėl išžagino auką. Vienu atveju, nusikaltėlis teisinosi, kad jam tiesiog liepė taip padaryti ir jis iš baimės, kad pats nenukentėtų, išžagino. Kitu atveju, nusikaltėlis auką apiplėšė ir nužudė, ir tik tuomet sugalvojo, kad reikia ją dar ir išžaginti. Visų likusių 90 proc. nusikaltėlių motyvas buvo seksualinis pasitenkinimas.

Tyrimo duomenys parodė, kad pačios aukos provokaciniai veiksmai iki viktiminio įvykio buvo tik vienu tirtu atveju. 58 proc. nagrinėtų atvejų nusikaltimo aukos neatsargus, neapgalvotas ar naivus elgesys lėmė tai, kad būtent ji tapo išžaginimo auka. Tai atvejai, kai auka internetu ar mobiliuoju telefonu susipažįsta su kita interakcijos šalimi ir sutinka susitikti bei pratęsti pažintį, naiviai tikėdamasi, kad atvykęs žymiai vyresnis vyriškis, nei prisistatė anksčiau, neturės piktų kėslų jos atžvilgiu. Taip pat neatsargus ir neapgalvotas nusikaltimo aukos elgesys pasireiškia tuomet, kai auka viena tamsiu paros metu, nors tai nebūtina sąlyga, eina namo per miškelį, pievą ar kitą nuošalią vietą, trumpindama kelią ir negalvodama apie galimą grėsmę. Taip pat gana dažnas atvejis, kai merginos nukenčia stabdydamos pakeleivinius automobilius. Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad, motyvas išžaginti būsimą auką, vienais atvejais kildavo vos pamačius stabdančią merginą, kitais atvejais – būsimas nusikaltėlis jau sėsdavo į savo automobilį, turėdamas tikslą išžaginti, ir važinėdavo ieškodamas potencialios aukos. Pačios moteriškos lyties atstovės, stabdydamos ir savo noru sėsdamos į pakeleivinius automobilius, sudarydavo palankias sąlygas nusikaltimo padarymui jų atžvilgiu. 40 proc. tirtų atvejų nusikaltimo aukos elgesys iki viktiminio įvykio buvo neutralus. Tai atvejai, kai aukos elgesys neturėjo jokios įtakos nusikaltimo padarymui.

Didžiulę įtaką viktiminio įvykio baigčiai turi aukos elgesys pačio nusikaltimo prieš ją metu. Didžioji dauguma išžaginimo aukų bandė teigiamai paveikti viktiminio įvykio eigą. Jos prašė smurtautojo nebetęsti nusikalstamų veikslių jų atžvilgiu, maldavo, verkė, bandė nusikaltėliui sukelti gailestį. Baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad aukos elgesys viktiminio įvykio metu buvo tiesiogiai susijęs su fiziniu smurtu (smūgių sudavimu, rankų užlaužimu ir pan.) prieš ją panaudojimu. Kuo nusikaltimo auka aktyviau priešinosi nusikaltėliui, tuo stipriau jis bandė palaušti ją tiek fiziniu smurtu, tiek baugindamas ir grasindamas panaudoti fizinį smurtą. Tyrimo duomenys, parodė, kad beveik visais atvejais buvo grasinama panaudoti fizinį smurtą, 52 proc. atvejų išžaginimo aukos buvo mušamos, siekiant palaušti jų pasipriešinimą, 12 proc. – įžeidinėjamos, žeminamos.

Baudžiamųjų bylų tyrimo duomenų analizė parodė, kad tik 28 proc. asmenų pilnai prisiima atsakomybę už savo padarytą nusikaltimą. 56 proc. nusikaltėlių nepripažįsta savo kaltės, 16 proc. – prisiima dalį kaltės. 26 proc. žagintojų naudojo neutralizacijos mechanizmą: 24 proc. nusikaltėlių neigė auką, jų teigimu, auka pati sutiko atlikti lytinį aktą ir jokios prievartos prieš ją nebuvo panaudota, 2 proc. nusikaltėlių neigė atsakomybę, teigdami, kad jie tapo aplinkybių auka.

38 diagrama. Nusikaltėlio kaltės suvokimas (proc.)

A. Y. M. Fernandeso ir L. A. Maršalo atlikto tyrimo duomenimis, seksualiniai prievartautojai užjaučia moteris, kurias išprievartavo kiti vyrai, tačiau jiems trūksta empatijos savo pačių aukoms, todėl tyrėjai padarė išvadą, kad žagintojų pagrindinė problema yra ne bendras empatijos trūkumas, o nesugebėjimas suvokti žalos, kurią jie patys padarė¹³³. Pasak K. M. Bumby, seksualiniai prievartautojai dažnai klaidingai interpretuoja moterų elgesį, iškreiptai suvokia moters seksualumą, mano, kad auka pati yra kalta dėl užpuolimo, neigia padarytą žalą.¹³⁴ D. Finkelhorio teigimu, visi užpuolėjai žino, kad jų elgesys yra netinkamas, bet nusprendžia, jog gali taip elgtis, kadangi aukos elgesį jie vertina kaip „sutikimo ir pritarimo“ savo prievartaujančiam elgesiui išraišką¹³⁵.

Atlikta baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad išžagininimų atvejais nusikaltimo subjektų interakcija savo turiniu skiriasi nuo nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų. Nors ir išžagininimų atvejais nusikaltimo auka ir nusikaltėlis iki nusikaltimo buvo pažįstami, ir nemažą dalį nusikaltėlių sudaro patys artimiausi aukai asmenys, tai šeimos nariai, giminaičiai, kaimynai. Todėl neatsitiktinai didžiausia rizika patirti viktimizaciją yra gerai pažįstama nusikaltimo aukai

¹³³ Žukauskienė, R., *supra* note 30, p. 423.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Finkelhor, D. Early and Long-Term Effects of Child Sexual Abuse: An Update. *Professional Psychology: Research and Practice*. 1990: 21(5): 325-330.

vieta ir aplinka. Tais atvejais, kai nusikaltimą daro patys artimiausi asmenys, aukos elgesys dažnai neturi jokios įtakos nusikaltimo padarymui, nusikaltėliai tiesiog naudojami aukos amžiumi, priklausomumu, negalėjimu ir nemokėjimu jiems pasipriešinti. Tačiau šiek tiek daugiau nei pusėje nagrinėtų atvejų nusikaltimo aukos neatsargus, neapgalvotas ar naivus elgesys lėmė tai, kad būtent ji tapo išžaginimo auka. Pačios aukos sudarydavo palankias sąlygas nusikaltimo padarymui jų atžvilgiu, pasirinkdamos nesaugius maršrutus ar sėsdamos į pakeleivinius automobilius. Išžaginimų, priešingai nei nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų, atvejais iki nusikaltimo padarymo ir jo metu nebūdavo jokio konflikto tarp interakcijos šalių. Atvirkščiai, nusikaltimo aukos stengdavosi teigiamai paveikti viktiminę situaciją, atkalbėti smurtautoją nuo nusikaltimo, sukelti gailestį jų atžvilgiu.

IŠVADOS

1. Atlikta mokslinės literatūros analizė parodė, kad pagrindiniai **kriminologiniai požūriai** į smurtinio nusikaltimo sampratą **pasizymi smurtinių nusikaltimų ribų neapibrėžtumu**. Priskiriant smurtiniams nusikaltimams ir tuos, kurių atveju smurtauti nėra vienintelis nusikaltėlio tikslas ir tyčia nėra nukreipta į smurtą, smurtinių nusikaltimų ratas tampa sunkiai apibrėžiamas.

2. Atlikta mokslinės literatūros ir baudžiamųjų bylų duomenų analizė pagrindė nuostatą, kad **smurtinis nusikaltimas yra nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio sąveikos rezultatas**. Nusikaltimo auka yra ne pasyvus pasikėsینimo objektas, o aktyvus jos pačios viktimizacijos proceso dalyvis, darantis atitinkamą įtaką nusikaltėlio nusikalstamo ketinimo formavimuisi, jo veiksmų eigai bei visos situacijos baigčiai.

3. Nustatyta, kad vien **oficialių statistinių duomenų**, kuriuos pateikia Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, **neužtenka** nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio **interakcijos turiniui atskleisti**. Iš šių duomenų galima sužinoti daugiau informacijos apie interakcijos subjektų ypatybes smurtinių nusikaltimų atvejais nei apie patį interakcijos turinį.

4. Baudžiamųjų bylų duomenų analizė suteikia kur kas daugiau informacijos apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos turinį ir jo įtaką viktiminei situacijai. Nustatyta, kad **nusikaltimo aukos veiksmai, elgesys ir vaidmuo viktimizacijos metu nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais skiriasi nuo išžaginių atvejų**. Nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais interakcijos turinys yra panašus ir jis veikia kaip pirminis, lemiantis, skatinantis, provokacinis viktimogeninis veiksnys, o išžaginių atvejais – kaip antrinis veiksnys.

5. Remiantis atlikta registruoto nusikalstamumo statistikos ir baudžiamųjų bylų duomenų apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją smurtinių nusikaltimų atvejais analize, galima teigti, kad:

- **didžiausia rizika patirti viktimizaciją yra gerai pažįstamoje nusikaltimo aukai vietoje ir aplinkoje**. Dauguma smurtinių nusikaltimų aukų buvo pažįstamos su nusikaltėliu iki nusikaltimo. Neretai juos siejo kaimynystės, giminystės ar net šeiminiai ryšiai. Apie trečdalis aukų gyveno kartu su nusikaltėliu.
- **nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio konfliktas dėl viktiminio įvykio nėra atsitiktinis**. Dažnai viktimines situacijas nulemia ankstesni, tęstiniai interakcijos dalyvių konfliktai ir įtempti santykiai.
- **būtent egzistuojantys tarpasmeniniai santykiai yra daugelio smurtinių nusikaltimų pagrindas**.

6. Atlikus registruoto nusikalstamumo statistikos, baudžiamųjų bylų ir kitų mokslininkų tyrimų duomenų lyginamąją analizę, galima teigti, kad gauti rezultatai yra panašūs, todėl jie **leidžia išskirti:**

- **kryptis, į kurias turėtų būti orientuota prevencinė veikla.** Smurtiniai nusikaltimai dažniausiai yra susiję su konfliktinėmis situacijomis, todėl siekiant mažinti jų skaičių, būtinas tiek bendrasis visuomenės švietimas keliant kultūros lygį, tiek specialusis švietimas, ugdant konfliktų sprendimo be smurto gebėjimus.
- **asmenų grupes, kurioms turėtų būti skirta daugiau dėmesio užtikrinant jų saugumą** nuo viktimogeninių situacijų, o atsidūrus tokioje situacijoje – sugebėjimą tinkamai elgtis. Išžagininimų atvejais išskirtinį dėmesį reikėtų skirti nepilnametėms, ypač mažametėms mergaitėms. Dažniausiai jos yra įspėjamos neimti saldainio iš svetimo, nesėsti į svetimo vairuojamą automobilį. Nors šis patarimas yra reikšmingas ir sektingas, tačiau didžioji seksualinio smurto dalis tenkanti jaunoms mergaitėms ir moterims, yra įvykdyta kurio nors iš pažįstamų ir artimų asmenų. Vengti kalbėti apie šią galimybę – tai palikti jas nepasiruošusias susidoroti su šiomis labiausiai tikėtinomis situacijomis ir efektyviai priešintis tiems vyrams, kuriais pasitiki ir iš kurių galėtų laukti apgynimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Abelcev, S. N. *Lichnost prestupnika i problemy kriminalnogo nosilija* [Identity of the Offender and Problems of Criminal Violence]. Moskva: Zakon i pravo, 2000.
- Auka pati kalta, kad neįveikė žagintojų. *Alfa.lt* [interaktyvus]. Vilnius, 2011-04-02 [žiūrėta 2014-07-28]. <<http://www.alfa.lt/straipsnis/10945152/auka-pati-kalta-kad-neiveike-zagintoju#.U-Kskk3lrIU>>.
- Babachinaitė, G. Smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 1999, 12(4): 10.
- Babachinaitė, G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje. *Jurisprudencija*. Vilnius: 2008, 1 (103):17.
- Babachinaitė, G., et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
- Babachinaitė, G. *Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai*. Vilnius, 2000.
- Baril, M. La criminology et la Justice a l heure de la victim. *Reveu Internationale de criminology et de Police technique*. 1981, 4: 342.
- Brownmiller S. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Batman Books, 1975.
- Uscila, R. *Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija: viktimologinis aspektas*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- Bumley, J. N., et al. National Victim Assistance Academy [interaktyvus]. Washington, 1998 [žiūrėta 2014-10-10]. <http://www.ncjrs.gov/ovc_archives/nvaa/welcome.html>.
- Burbank, V. Female Aggression in Cross-Cultural Perspective. *Behavioral Science Research*. 1987, 21: 70-100.
- Campbell, J. *Testimony before US Senate* [interaktyvus]. 2014, [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://www.dangerassessment.org/uploads/CampbellTestimony.pdf>>.
- Council Framework Decision of 15 March 2001 on the Standing of Victims in Criminal Proceedings (2001/220/JHA). *Official Journal of the European Communities* [interaktyvus]. 22/03/2001 L 82/1. [žiūrėta 2014-10-10]. <<http://eurocrim.jura.uni-tuebingen.de/cms/en/doc/346.pdf>>.
- Daigle, L. E. *Victimology: a text/reader*. Thousand Oaks (Calif.): SAGE Publications, 2012.
- Dikj, J. V. Free The Victim: a Critique Of The Western Conception Of Victimhood. *International Review of Victimology*. 2009, 16: 3.
- Dvasinis guru: grupinio išprievartavimo auka yra tokia pat kalta kaip ir prievartautojai. *Balsas.lt* [interaktyvus]. Vilnius, 2013-01-07 [žiūrėta 2014-07-28].

- <<http://www.balsas.lt/naujiena/708839/dvasinis-guru-grupinio-isprievartavimo-auka-yratokia-pat-kalta-kaip-ir-prie>>.
- Fattah, E. A. *The Plight of Crime Victims in Modern Society*. London: Macmillan, 1989.
- Finkelhor, D. Early and Long-Term Effects of Child Sexual Abuse: An Update. *Professional Psychology: Research and Practice*. 1990: 21(5): 325-330.
- Frank, L. V. *Viktimologija i viktimnost* [Victimology and Victimization]. Dushanbe, 1972.
- Galinaitytė, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija, 2009.
- Gilligan, J. *Smurtas / Apmąstymai apie nacionalinę epidemiją*. Vilnius: ALK / Vaga, 2007.
- Gilligan, J. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
- Goppinger, H. *Kriminologie*. München, 1980.
- Harell, E. Violent Victimization Committed by Strangers, 1993-2010. *Bureau of Justice Statistics* [interaktyvus]. 2013, [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=4557>>.
- Hentig, H. *Offender and His Victim*. New York, 1948.
- Hentig, H. Remarks of the Interaction of Perpetrator and his Victim. *Journal of Criminal Law and Criminology* [interaktyvus]. 1940, Nr. 3, P. 303-309. [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2969&context=jclc>>.
- Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM [interaktyvus]. Vilnius, 2012 [žiūrėta 2015-02-18]. <http://www.ird.lt/viewpage.php?page_id=196>.
- Jatkevičius, A. *Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003.
- Jones, S. *Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Justickis, V. *Kriminologija*. I dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
- Khakhrjakov, G. F. *Kriminologija: Uchebnik* [Criminology: textbook]. Moskva, 2002.
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
- Marshall, W. L. The Relationship between Self-esteem and Deviant Sexual Arousal in Nonfamilial Child Molesters. *Behavior Modification*. 1997: 21: 86-96.
- Marshall, W. L., Barbaree, H. E. *Handbook of sexual assault: issues, theories, and treatment of the offender*. New York: Plenum Press, 1990.
- Milgram, S. *Obedience to Authority*. New York: Harper and Row, 1974.

- Naktinienė, G., et. al. *Lietuvių kalbos žodynas (t. I-XX, 1941-2002): elektroninis variantas*. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. [žiūrėta 2014-11-11]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
- National Victim Assistance Academy, Sexual Assault [interaktyvus]. 1999, [žiūrėta 2014-10-09]. <https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/nvaa99/welcome.html>.
- Pavilonis, V., Švedas, G., Abramavičius, A. ir kt. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
- Prapiestis, J. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
- Rimvan, D. V., Ustinov, V. S. *Viktimologija* [Victimology]. N. Novgorod, 1998.
- Sakalauskas, G., et. al. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius: Eugrimas, 2011.
- Schafer, S. *Victimology. The Victim and His Criminal*. Virginia: Northwestern University, 1977.
- Schneider, H. J. *Kriminologie der Gewalt*. Stuttgart, Leipzig, 1994.
- Schultz, L. G. The Victim-Offender Relationship. *Crime & Delinquency* [interaktyvus]. 1968, 14 (2): 135-141 [žiūrėta 2014-10-12]. <<http://cad.sagepub.com/content/14/2/135.abstract>>.
- Sykes, G. M., Matza, D. Techniques of Neutralization: A Theory and Delinquency. *American Sociological Review* [interaktyvus]. 1957: 22(6): 664-670 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://www.socqrl.niu.edu/miller/courses/soci380/sykes%26matza.pdf>>.
- Smurtas prieš moteris – nesusikalbėjimas ar moterys pačios kaltos? *Aš vyras* [interaktyvus]. Vilnius, 2012-09-20 [žiūrėta 2014-07-28]. <<http://www.asvyras.lt/seksas-santykiai/moterys-seksualumas/smurtas-pries-moteris-nesusikalbejimas-ar-moterys-pacios-kaltos/>>.
- United Nations Declaration (29 November 1985) of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power A/RES/40/34 [interaktyvus]. Resolutions adopted on the reports of the Third Committee, General Assembly – Fortieth Session [žiūrėta 2014-10-10]. <<http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/40/34>>.
- Uscila, R. *Viktimologijos pagrindai: nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Mokslo aidai, 2005.
- Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001.
- Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.
- Walklate, S. *Imagining the Victim of Crime*. Berkshire, England: Open University Press McGraw-Hill Education, 2007.
- Watts, R., Bessant, J., Hil, R. *International Criminology. A Critical Introduction*. London: Routledge-Cavendish, 2008.

Žukauskienė, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos turinys smurtinių nusikaltimų – nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų ir išžaginimų – atvejais, nagrinėjamas kaip sąlyga, daranti įtaką viktimizacijai. Siekiama atskleisti specifinius interakcijos turinio bruožus smurtinių nusikaltimų atvejais. Darbe analizuojami nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykiai, juos siejančių ryšių pagrindai, konflikto susidarymo priežastys ir sąlygos.

Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad smurtinis nusikaltimas yra nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio sąveikos rezultatas, kur lemiamą vaidmenį dažnai suvaidina egzistuojantys tarpasmeniniai santykiai ir ryšiai.

Reikšminiai žodžiai: interakcija, smurtinis nusikaltimas, nužudymas, sunkus sveikatos sutrikdymas, išžaginimas.

ANOTATION

The content of victim-offender interaction in cases of violent crimes – murder, grievous bodily injury and rape – is examined as a condition of victimization in this master's thesis. The aim is to reveal the specific characteristics of victim-offender interaction in cases of violent crimes. The victim-offender relationship, the basics of relationship between them, the formation of the conflict causes and conditions are analyzed in this thesis.

The study revealed, that the violent crime is the result of a crime victim and offender interaction. Often the existing interpersonal relations and communications determines violent crimes.

Keywords: interaction, the violent crime, murder, grievous bodily injury, rape.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcija smurtinių nusikaltimų atvejais“ tyrimo tikslas – išnagrinėti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio santykius, juos siejančių ryšių pagrindus, konflikto susidarymo priežastis ir sąlygas. Siekiama atskleisti specifinius interakcijos turinio bruožus smurtinių nusikaltimų atvejais. Todėl darbe pirmiausia apibrėžiamos smurtinių nusikaltimų ribos, priskiriant smurtiniams nužudymus, sunkius sveikatos sutrikdymus ir išžaginimus, t. y. tik tuos nusikaltimus, kurių atvejais smurtas asmeniui yra ne tik nusikaltimo padarymo būdas, bet ir tikslas.

Antras šio darbo skyrius skirtas nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos sampratai atskleisti. Išskiriami esminiai jos bruožai – tai savo vidinę struktūrą ir raidos stadijas turinti, dinaminė individų sąveika, kurioje nusikaltimo auka yra aktyvus jos pačios viktimizacijos proceso dalyvis. Taip pat šiame skyriuje nagrinėjamos nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijų rūšys. Atliekama nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos viktimologinių tyrimų analizė, pateikiami svarbiausi rezultatai ir išvados.

Paskutiniai du skyriai skirti nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos analizei smurtinių nusikaltimų atvejais Lietuvoje. Analizuojami Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateikti statistiniai duomenys apie nužudymus, sunkius sveikatos sutrikdymus ir išžaginimus padariusius ir nuo jų nukentėjusius asmenis. Tiriama, ką oficiali statistika rodo apie nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją. Statistinių duomenų analizė parodė, kad iš šių duomenų galima sužinoti daugiau informacijos apie interakcijos subjektų ypatybes nei apie patį interakcijos turinį. Todėl atliekamas smurtinių nusikaltimų baudžiamųjų bylų duomenų tyrimas. Jo metu nustatyta, kad smurtinių nusikaltimų atvejais dažnai nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakcijos turinys turi įtakos nusikalstamo ketinimo formavimuisi, viktiminio įvykio vystymuisi ir jo baigčiai. Taip pat nustatyta, kad nusikaltimo aukos veiksmai, elgesys ir vaidmuo nusikaltimo genezėje nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais skiriasi nuo išžaginimų atvejų. Nužudymų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais interakcijos turinys yra panašus ir jis veikia kaip pirminis, lemiantis, skatinantis, provokacinis viktimogeninis veiksnys, o išžaginimų atvejais – kaip antrinis, kur nusikaltimo aukos neatsargus elgesys sudaro palankias sąlygas nusikaltimui arba jis yra neutralus ir visai neturi jokios įtakos. Be to, tiek statistinių, tiek baudžiamųjų bylų duomenų analizė parodė, kad didžiausia rizika patirti viktimizaciją yra gerai pažįstamoje nusikaltimo aukai vietoje ir aplinkoje, todėl smurtinių nusikaltimų prevencija turėtų būti orientuota į kasdienių buitinių konfliktų sprendimo be smurto gebėjimų ugdymą.

SUMMARY

Victim-Offender Interaction in Cases of Violent Crimes

The aim of this master's thesis is to examine victim-offender relationship, basics of relationship between them, formation of conflict causes and conditions, and to reveal the specific characteristics of victim – offender interaction in cases of violent crimes. So first of all need to define limits of violent crimes. Only murders, serious bodily injuries and rapes are belonging to that kind of crimes, because they include two criteria of the criminological conception of violent crimes: violence as manner of committing crime, and the purpose of the crime is specific consequences of this crime; the person's criminal activity is directed to realization of this purpose.

The concept of victim-offender interaction is analyzed in the second chapter. Victim-offender interaction is a dynamic process having it's internal structure and development stages. Crime victim is not a passive object of an offence, but an active interaction party making a certain influence to formation of offenders intention, offender's actions sequence, progression and conclusion of the situation. The types of victim-offender interactions, the most important results and conclusions of the victimological surveys are also analyzed in this chapter.

The last two chapters are devoted to the analysis of victim-offender interaction in cases of violent crimes in Lithuania. The statistical data by the Information Technology and Communications Department of the Lithuanian Ministry of the Interior on the persons, who have committed murders, serious bodily injuries and rapes, and their victims are analyzed. There is examined what the statistics show about victim-offender interaction. It is determined that from these data can get more information about the properties of interaction parties than about the contents of interaction. Therefore, the data analysis is performed in criminal cases. Analysis of data shows, that the content of victim-offender interaction influences the formation and conclusion of situation in most cases. It is determined that victim's action, behavior and role are different during victimization in cases of murders and serious bodily injuries and in cases of rapes. In cases of murders and serious bodily injuries it is as a primary, determinant, provocative factor, in cases of rapes it is as secondary factor. The official statistics, the data analysis of criminal cases and the analysis of scholarly literature has revealed that the place and environment, which is well known to the victim, are at greatest risk of becoming a victim of violent crimes. So the prevention of violent crimes should be focused on the development of skills to resolve conflicts without violence.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Registruoto nusikalstamumo statistikos duomenų lentelės

Pridedamos lentelės, kuriose nurodyti visi šiame darbe analizuoti 2009–2013 m. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateikti statistiniai duomenys apie nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų ir išžaginimų aukas ir nusikaltėlius.

1 lentelė. Nusikaltimo aukų pasiskirstymas pagal lytį

	2009	2010	2011	2012	2013
Nužudymai	274	239	194	176	156
Vyrai	188	150	134	121	106
Moterys	86	89	60	55	50
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	128	143	109	91	95
Vyrai	106	116	90	75	78
Moterys	22	27	19	16	17
Išžaginimai	107	151	145	135	98
Vyrai	0	24	19	25	11
Moterys	107	151	145	135	98

2 lentelė. Nusikaltėlių pasiskirstymas pagal lytį

	2009	2010	2011	2012	2013
Nužudymai	301	295	262	213	204
Vyrai	281	264	238	193	182
Moterys	20	31	24	20	22
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	269	318	258	232	249
Vyrai	231	285	232	201	222
Moterys	35	33	26	31	27
Išžaginimai	150	152	170	110	88
Vyrai	148	151	167	108	88
Moterys	2	1	3	2	0

3 lentelė. Nusikaltėlių amžius nužudymų atvejais

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	25	30	25	14	15
18-29 m.	117	113	86	88	80
30-39 m.	71	65	48	52	43
40-49 m.	46	45	56	30	33
50-59 m.	29	32	30	23	18
60 ir daugiau	14	10	18	7	15

4 lentelė. Nusikaltėlių amžius sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	26	19	17	22	13
18-29 m.	96	143	102	94	103
30-39 m.	53	65	61	44	45
40-49 m.	50	43	39	38	39
50-59 m.	29	32	28	27	36
60 ir daugiau	14	16	15	6	12

5 lentelė. Nusikaltėlių amžius išžaginimų atvejais

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	42	20	28	17	10
18-29 m.	73	75	74	57	45
30-39 m.	19	31	35	24	17
40-49 m.	14	10	23	11	10
50-59 m.	2	6	7	1	5
60 ir daugiau	0	4	3	0	1

6 lentelė. Nužudymų aukų amžius

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	16	16	13	15	4
18-29 m.	32	37	28	22	24
30-39 m.	53	42	31	24	25
40-49 m.	60	54	51	49	32
50-59 m.	59	42	42	41	41
60 ir daugiau	55	49	29	26	31

7 lentelė. Sunkių sveikatos sutrikdymų aukų amžius

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	9	10	5	3	3
18-29 m.	36	39	36	27	26
30-39 m.	24	27	30	27	24
40-49 m.	32	36	16	19	21
50-59 m.	15	14	15	9	11
60 ir daugiau	12	17	7	6	10

8 lentelė. Išžagimų aukų amžius

	2009	2010	2011	2012	2013
iki 17 m.	54	64	56	67	35
18-29 m.	28	49	53	33	28
30-39 m.	11	19	13	20	24
40-49 m.	8	12	14	8	12
50-59 m.	3	2	6	5	3
60 ir daugiau	3	5	3	2	6

9 lentelė. Duomenys apie nusikaltėlius

	2009	2010	2011	2012	2013
Nužudymai	304	295	264	213	204
Grupėje	103	105	95	79	62
Neblaivūs ar apsvaigę nuo narkotinių medžiagų	209	193	187	138	141
Nedirba ir nesimoko	177	153	149	119	98
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	269	318	258	232	249
Grupėje	48	63	55	40	44
Neblaivūs ar apsvaigę nuo narkotinių medžiagų	147	176	140	141	140
Nedirba ir nesimoko	137	161	113	94	107
Išžagimams	150	152	170	110	88
Grupėje	87	55	78	27	26
Neblaivūs ar apsvaigę nuo narkotinių medžiagų	108	97	112	57	49
Nedirba ir nesimoko	84	74	81	59	40

10 lentelė. Duomenys apie nusikaltimus, padarytus viešoje vietoje ar gatvėje

	2009	2010	2011	2012	2013
Nužudymai:	304	295	264	213	204
Viešoje vietoje	37	18	23	22	15
Gatvėje	22	8	11	9	8
Sunkūs sveikatos sutrikdymai:	269	318	258	232	249
Viešoje vietoje	51	41	56	53	41
Gatvėje	27	24	30	31	20
Išžaginimai:	150	152	170	110	88
Viešoje vietoje	4	8	19	10	5
Gatvėje	2	2	5	3	4

11 lentelė. Duomenys apie nužudymų aukas

	2009	2010	2011	2012	2013
Nužudymų aukos	275	240	194	177	157
Nužudymų aukos, apie kurias pateikti duomenys	134	154	138	123	111
Nukentėjo nuo pažįstamo asmens	94	105	97	83	80
Neblaivios ar apsvaigusios nuo narkotinių medžiagų	35	33	31	27	22
Bejėgiškos būklės	2	3	2	5	4

12 lentelė. Nužudymų aukų ir nusikaltėlių tarpusavio ryšių pobūdis

	2009	2010	2011	2012	2013
Kita	9	14	11	9	7
Nepažįstami	31	35	30	31	24
Pažįstami	52	50	43	46	38
Kaimynai	3	3	5	1	2
Giminaičiai	6	3	3	5	1
Šeimos nariai	33	49	46	31	39
<i>Brolis/sesuo</i>	2	7	3	3	2
<i>Sūnus/dukra</i>	2	9	9	5	2
<i>Tėvas/motina</i>	4	6	6	6	5

<i>Partneris/sugyventinis</i>	<i>14</i>	<i>19</i>	<i>17</i>	<i>12</i>	<i>19</i>
<i>Sutuoktinis</i>	<i>11</i>	<i>8</i>	<i>11</i>	<i>5</i>	<i>11</i>

13 lentelė. Duomenys apie sunkių sveikatos sutrikdymų aukas

	2009	2010	2011	2012	2013
Sunkių sveikatos sutrikdymų aukos	128	143	109	91	95
Sunkių sveikatos sutrikdymų aukos, apie kurias pateikti duomenys	94	98	71	65	70
Nukentėjo nuo pažįstamo asmens	56	62	47	41	38
Neblaivios ar apsvaigusios nuo narkotinių medžiagų	22	22	22	17	14
Bejėgiškos būklės	0	0	1	0	0

14 lentelė. Sunkių sveikatos sutrikdymų aukų ir nusikaltėlių tarpusavio ryšių pobūdis

	2009	2010	2011	2012	2013
Kita	12	6	1	6	4
Nepažįstami	26	30	23	18	28
Pažįstami	30	42	22	22	22
Kaimynai	4	3	3	1	4
Giminaičiai	4	2	0	0	1
Šeimos nariai	18	15	22	18	11
<i>Brolis/sesuo</i>	<i>4</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sūnus/dukra</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>1</i>
<i>Tėvas/motina</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Partneris/sugyventinis</i>	<i>6</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>10</i>	<i>5</i>
<i>Sutuoktinis</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>9</i>	<i>3</i>	<i>5</i>

15 lentelė. Duomenys apie išžaginimų aukas

	2009	2010	2011	2012	2013
Išžaginimų aukos	107	151	145	135	98
Išžaginimų aukos, apie kurias pateikti duomenys	90	150	145	135	98
Nukentėjo nuo pažįstamo asmens	53	84	86	78	65

Neblaivios ar apsvaigusios nuo narkotinių medžiagų	13	8	15	10	12
Bejėgiškos būklės	2	5	7	11	7

16 lentelė. Išžaginių aukų ir nusikaltėlių tarpusavio ryšių pobūdis

	2009	2010	2011	2012	2013
Kita	7	12	6	4	3
Nepažįstami	30	54	53	53	30
Pažįstami	40	60	63	64	48
Kaimynai	0	2	2	4	3
Giminaičiai	3	1	5	2	3
Šeimos nariai	10	21	16	8	11
<i>Brolis/sesuo</i>	<i>0</i>	<i>5</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
<i>Sūnus/dukra</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>
<i>Tėvas/motina</i>	<i>4</i>	<i>7</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>3</i>
<i>Partneris/sugyventinis</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
<i>Sutuoktinis</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>0</i>	<i>3</i>
<i>Buvęs sutuoktinis</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

Priedas Nr. 2. Anketa

Baigtos baudžiamosios bylos duomenys apie nusikaltimo auką, nusikaltėlių, aukos viktimizaciją, nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio interakciją.

- **Baudžiamosios bylos numeris ir archyvinis numeris:** _____.
- **Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnis:**
 - 1) 129 str.1 d.; 2) 129 str. 2 d. __ p. 3) 130 str.; 4) 135 str. 1 d.; 5) 135 str. 2 d. __ p.; 6) 136 str.; 7) 149 str. 1 d.; 8) 149 str. 2 d.; 9) 149 str. 3 d.; 10) 149 str. 4 d.
- **Nusikaltimo aukos lytis:** 1. Moteris; 2. Vyras.
- **Nusikaltėlio lytis:** 1. Moteris; 2. Vyras.
- **Viktiminio įvykio laikas (val.):**
 1. 6-11;
 2. 12-17;
 3. 18-23;
 4. 0-5;
 5. Nenustatytas.
- **Viktiminio įvykio vieta:**
 1. Aukos namuose;
 2. Aukos namo laiptinėje, kieme;
 3. Šalia aukos namų;
 4. Kitur aukos gyvenamame mieste/kaime;
 5. Kitame Lietuvos mieste/kaime negu gyvena auka;
 6. Nusikaltėlio namuose;
 7. Darbo vietoje, šalia darbo;
 8. Mokymosi įstaigoje, šalia jos;
 9. Pasilinksminimo vietoje (bare, kavinėje, diskotekoje ir pan.), šalia jos;
 10. Kita _____.
- **Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio ryšių pobūdis:**
 1. Šeimos narys _____;
 2. Partneris, sugyventinis;
 3. Buvęs sutuoktinis/partneris/sugyventinis;
 4. Giminaitis _____;
 5. Draugas;
 6. Bendradarbis;
 7. Kaimynas;

8. Pažįstami – nusikaltėlis arba auka žinojo vardą ar pavardę;

9. Pažįstami iš matymo;

10. Nepažįstami;

11. Kita_____.

• **Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio priklausomybė:**

1. Materialiai;

2. Tarnybiškai;

3. Kitaip priklausė;

4. Nepriklausė.

• **Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamoji vieta:**

1. Viename bute/name;

2. Kaimynystėje;

3. Tame pačiame mieste/kaime;

4. Skirtinguose Lietuvos miestuose/kaimuose;

5. Kita_____.

• **Viktiminio įvykio situacija:**

1. Šventės metu;

2. Pasimatymo metu;

3. Bendros veiklos metu;

4. Atsitiktinio susitikimo metu;

5. Susitikimo aiškinantis konkrečius santykius metu;

6. Netikėto įvykio metu;

7. Kita_____.

• **Nusikaltimo auka viktiminio įvykio metu:**

1. Apsvaigusi nuo alkoholio;

2. Apsvaigusi nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų;

3. Neapsvaigusi;

4. Nenustatyta;

5. Kita_____.

• **Nusikaltėlis viktiminio įvykio metu:**

1. Apsvaigęs nuo alkoholio;

2. Apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų;

3. Neapsvaigęs;

5. Kita_____.

- **Ar tarp nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio buvo konfliktas?**
 1. Taip; 2. Ne; 3. Nenustatyta; 4. Kita _____.
- **Konflikto pobūdis:**
 1. Staiga kilęs;
 2. Lėtinis;
 3. Tęstinis;
 4. Kita _____.
- **Konflikto priežastis:**
 1. Dėl nusikaltėlio ir nusikaltimo aukos tarpusavio santykių;
 2. Dėl pašalinių asmenų;
 3. Dėl finansinių įsipareigojimų ir materialinių vertybių;
 4. Dėl aukos nusikalstamų veiksmų;
 5. Dėl nusikaltėlio nusikalstamų veiksmų;
 6. Nenustatyta;
 7. Kita _____.
- **Santykių (bendravimo) pobūdis laiko atžvilgiu:**
 1. Nuolatiniai;
 2. Periodiniai;
 3. Atsitiktiniai;
 4. Užsimezgę prieš pat nusikaltimą;
 5. Nebuvo;
 6. Kita _____.
- **Santykių (bendravimo) pobūdis priežasties atžvilgiu:**
 1. Bendra (mėgstama) mokslinė, darbinė, meninė, kultūrinė veikla;
 2. Susitikimai bendrų draugų ar pažįstamų rate;
 3. Gyvenimas kartu;
 4. Girtavimas ar kitoks svaiginimasis (linksminimasis) drauge;
 5. Bendra nusikalstama veikla;
 6. Neišvengiami susitikimai (bendravimas);
 7. Susitikimas pirmą kartą;
 8. Abipusis susidomėjimas;
 9. Kita _____.
- **Nusikaltimo aukos įtaka viktimizacijai:**
 1. Provokaciniai veiksmai;
 2. Neteisėtas elgesys;

3. Neatsargus, neapgalvotas, naivus elgesys;

4. Neutralus elgesys;

5. Kita_____.

• **Nusikaltėlis patyrė žalą iš aukos iki viktiminio įvykio ar viktiminio įvykio metu:**

1. Įžeidinėjimus;

2. Šmeižtą;

3. Pažeminimus;

4. Keiksnojimus;

5. Fizinį smurtą;

6. Napatyrė;

7. Kita_____.

• **Nusikaltėlio kaltės suvokimas:**

1. Pripažįstama padaręs nusikaltimą;

2. Nepripažįstama padaręs nusikaltimą;

3. Prisiimama dalį kaltės;

4. Atsakomybės neigimas;

5. Aukos neigimas;

6. Kita_____.

• **Nusikaltėlio motyvai, tikslai:**

1. Kerštas;

2. Pyktis, neapykanta;

3. Asmeninė nauda;

4. Nauda kitų atžvilgiu;

5. Gynimasis;

6. Neapgalvoti tikslai ir motyvai;

7. Seksualinis pasitenkinimas;

8. Kita_____.

Priedas Nr. 3. Baudžiamųjų bylų duomenų lentelės

Lentelėse pateikti darbe analizuoti Vilniaus apygardos teismo ir Trakų rajono apylinkės teismo baudžiamųjų bylų duomenys, kurie rinkti pagal sudarytą anketą.

1 lentelė. Nusikaltimų aukų ir nusikaltėlių pasiskirstymas pagal lytį

Nužudymai	Auka	Nusikaltėlis
Vyras	32	49
Moteris	18	1
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Auka	Nusikaltėlis
Vyras	41	48
Moteris	9	2
Išžaginimai	Auka	Nusikaltėlis
Vyras	0	50
Moteris	50	0

2 lentelė. Viktominio įvykio laikas

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
6-11	4	3	4
12-17	5	13	15
18-23	23	29	26
0-5	16	2	3
Nenustatytas	2	0	2

3 lentelė. Viktominio įvykio vieta

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Aukos namuose	25	24	10
Aukos namo laiptinėje, kieme	1	2	0
Šalia aukos namų	3	2	9
Kitur aukos gyvenamame mieste/kaime	14	13	11
Kitame Lietuvos mieste/kaime negyvena auka	2	2	12
Nusikaltėlio	5	2	5

namuose			
Darbo vietoje, šalia	0	2	0
Mokymosi įstaigoje, šalia jos	0	0	2
Pasilinksminimo vietoje	0	3	1
Kita	0	0	0

4 lentelė. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio ryšių pobūdis

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Šeimos narys	10	15	4
Sugyventinis	4	2	0
Buęs sutuoktinis/sugyventinis	1	0	0
Giminaitis	2	6	3
Draugas	7	3	3
Bendradarbis	1	2	0
Kaimynas	4	1	8
Pažįstami – nusikaltėlis arba auka žinojo vardą ar pavardę	10	7	15
Pažįstami iš matymo	3	3	2
Nepažįstami	8	11	13
Kita	0	0	2

5 lentelė. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio tarpusavio priklausomybė

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Materialiai	2	1	2
Tarnybiškai	0	1	0
Kitaip priklausė	17	18	2
Nepriklausė	42	30	46

6 lentelė. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio gyvenamoji vieta

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Viename bute/name	17	18	5

Kaimynystėje	8	2	9
Tame pačiame mieste/kaime	18	21	19
Skirtinguose Lietuvos miestuose/kaimuose	7	9	17
Kita	0	0	0

7 lentelė. Viktiminio įvykio situacija

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Šventės, išgertuvių metu	23	25	17
Pasimatymo metu	0	0	1
Bendros veiklos metu	5	2	4
Atsitiktinio susitikimo metu	3	10	17
Susitikimo aiškinantis konkrečius santykius metu	14	11	2
Netikėto įvykio metu	5	2	7
Kita	0	0	2

8 lentelė. Nusikaltimo auka viktiminio įvykio metu

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Apsvaigusi nuo alkoholio	33	36	10
Apsvaigusi nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų	1	0	2
Neapsvaigusi	2	3	37
Nenustatyta	14	11	1
Kita	0	0	0

9 lentelė. Nusikaltėlis viktiminio įvykio metu

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Apsvaigęs nuo alkoholio	41	42	22
Apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų	1	0	2
Neapsvaigęs	3	4	10
Nenustatyta	5	4	16
Kita	0	0	0

10 lentelė. Ar tarp nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio buvo konfliktas?

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Taip	47	46	3
Ne	3	4	47
Nenustatyta	0	0	0

11 lentelė. Konflikto pobūdis

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Staiga kilęs	34	32	1
Lėtinis	5	1	0
Tėstinis	8	13	0
Kita	0	0	0

12 lentelė. Konflikto priežastis

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Dėl nusikaltėlio (kaltinamojo) ir aukos tarpusavio santykių	21	29	1
Dėl pašalinių asmenų	12	10	3

Dėl finansinių įsipareigojimų ir materialinių vertybių	7	8	0
Dėl aukos nusikalstamų veiksmų	1	1	0
Dėl nusikaltėlio nusikalstamų veiksmų	3	2	0
Nenustatyta	3	0	0
Kita	0	0	0

13 lentelė. Santykių (bendravimo) pobūdis laiko atžvilgiu

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Nuolatiniai	17	18	12
Periodiniai	25	21	21
Užsimezgę prieš pat nusikaltimą	5	7	9
Nebuvo	3	4	7
Kita	0	0	0

14 lentelė. Santykių (bendravimo) pobūdis priežasties atžvilgiu

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Bendra darbinė ar mėgstama veikla	2	3	0
Susitikimai bendrų draugų ar pažįstamų rate	8	10	16
Gyvenimas kartu	16	18	5
Girtavimas ar kitoks svaiginimasis (linksminimasis) drauge	10	3	0
Bendra nusikalstama veikla	0	0	4
Neišvengiami susitikimai (bendravimas)	5	5	12
Susitikimas pirmą kartą	8	11	13
Abipusis susidomėjimas	0	0	0

15 lentelė. Nusikaltimo aukos įtaka viktimizacijai

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Provokaciniai veiksmai	24	26	1
Neteisėtas elgesys	9	10	0
Neatsargus, neapgalvotas, naivus elgesys	9	1	29
Neutralus elgesys	8	13	20
Kita	0	0	0

16 lentelė. 34 lentelė. Nusikaltėlis patyrė žalą iš nusikaltimo aukos

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Įžeidinėjimus	13	22	1
Šmeižtą	0	0	0
Pažeminimus	2	1	0
Keiksnojimus	25	19	0
Fizinį smurtą	7	18	2

17 lentelė. Nusikaltėlio kaltės suvokimas

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Pripažįstama padaręs nusikaltimą	20	26	14
Nepripažįstama padaręs nusikaltimą	8	11	28
Prisiimama dalį kaltės	22	13	8
Atsakomybės neigimas	2	4	1
Aukos neigimas	9	11	12
Kita	0	0	0

18 lentelė. Nusikaltėlio motyvai, tikslai

	Nužudymai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Išžaginimai
Kerštas	6	3	2
Pyktis, neapykanta	33	29	1
Asmeninė nauda	2	1	0
Nauda kitų atžvilgiu	1	0	0
Gynimasis	3	11	0
Neapgaltoti tikslai ir motyvai	8	4	2
Seksualinis pasitenkinimas	0	0	45
Kita	0	2	0